COMITETUL DE STAT
PENTRU CULTURĂ ŞI ARTĂ

REVISTA MUZEELOR

3

ANUL II. — 1965

APARE SUB ÎNGRIJIREA COMISIEI MUZEELOR ŞTIINŢIFICE DIN C.S.C.A.
Redactor şef: LUCIAN ROŞU

Redacţia: str. Fundaţiei nr. 4, raionul 30 Decembrie, Bucureşti, telefon 121770

Administraţia: str. Brezoianu nr. 23—25, telefon 146799

Întreprinderea poligrafică „Arta Grafică“ Calea Şerban Vodă nr. 133—135

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA MUZEELOR

Nr. 3 Anul II 1965

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

studii
și
cercetări

A. MOLDOVEANU

Participarea României la războiul antihitlerist, oglindită în Muzeul militar central

În uriașul efort făcut de coaliția antihitleristă a popoarelor, a cărei forță fundamentală a fost Uniunea Sovietică, pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste, România a adus o importantă contribuție militară și economică. Jertfele de sînge ale poporului român, sacrificiile sale materiale au contribuit la înfrîngerea și lichidarea unuia din cele mai odioase regimuri politico-statale, pe care omenirea le-a cunoscut în lunga ei dezvoltare: hitlerismul.

Sînt încă vii în memoria popoarelor ororile acestui regim a cărui mașină de război trecuse ca un tăvălug peste aproape întreaga Europă. Lagărele de concentrare și exterminare, spînzurătorile, ruinele, călcarea brutală în picioare a libertății și a demnității umane, iată cîteva mostre ale chipului hîd al « noii ordini » pe care hitlerismul voia s-o impună prin foc și sabie lumii întregi. Dar popoarele care plătiseră scump libertatea lor și-au unit forțele, au luptat și, la 9 mai 1945, Germania hitleristă era înfrîntă.

Mărturii ale luptelor duse în timpul insurecției armate din August 1944, ale contribuției României la războiul antihitlerist, sînt expuse în muzeele din țara noastră a căror tematică îmbrățișează și epoca contemporană: Muzeul militar central, Muzeul de istorie a partidului, Muzeul de istorie a orașului București, Muzeele regionale din orașele Galați, Ploiești, Deva etc., precum și diferite muzee raionale. Pe mătasea patinată de vreme a drapelelor încărcate de glorie strălucesc numeroase decorații; sub faldurile lor ostașii români au luptat împotriva hitleriștilor și horthyștilor. Scrijeliturile de pe oțelul armelor amintesc — în tăcerea sălilor — de freamătul clocotitor al luptelor la care au luat parte ostașii români, sub ploaia de plumbi și în fumul bătăliilor. Fotografiile — fragmente autentice din marea încleștare, surprinse în instantaneele unor îndrăzneți reporteri de război, sînt, alături de alte materiale, imagini ale vitejiei. În fața lor vizitatorul retrăiește freamătul clocotitoarelor zile ale insurecției și ale războiului antihitlerist cînd « *Prin bătăliile purtate, prin sîngele vărsat, poporul român și-a adus contribuția la victoria asupra fascismului și a înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor sale pentru libertate și independență națională* » [1].

În anii grei ai dictaturii fasciste, Partidul Comunist Român a desfășurat o susținută activitate pentru închegarea într-un front comun de luptă a tuturor forțelor patriotice antifasciste, pentru scoaterea țării din războiul hitlerist. Partidul Comunist Român a inițiat, organizat și condus

[1] Gheorghe-Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, Editura politică, București, 1964, p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

insurecția armată din August 1944 care a dus la răsturnarea dictaturii lui Antonescu, la scoaterea României din războiul hitlerist, în care fusese împinsă împotriva voinței poporului și la trecerea țării noastre de partea coaliției antihitleriste. La 23 August 1944 întreaga armată română a întors armele împotriva cotropitorilor. Materialele expuse în sala consacrată insurecției armate din August 1944 (documente, fotografii, drapele, arme) reliefează înaltul patriotism al forțelor insurecționale care au zdrobit, în decurs de numai 8 zile, trupele hitleriste din București și împrejurimi, din zona petrolieră și întreaga Muntenie, din Dobrogea, Oltenia, Banat și sudul Transilvaniei. Pentru Germania, alăturarea României la coaliția antihitleristă a constituit o lovitură puternică atît din punct de vedere militar cît și politico-economic.

Acest măreț act, a contribuit la prăbușirea sistemului german din Balcani. Insurecția a dat peste cap planurile guvernului de dictatură fascistă și ale hitleriștilor de a prelungi rezistența în România prin menținerea frontului pe Carpații Orientali și aliniamentul fortificat Focșani-Nămoloasa-Brăila, pe Carpații Meridionali și pe Carpații Occidentali [2].

Insurecția armată a avut, în același timp, o deosebită însemnătate internațională influențînd puternic desfășurarea ulterioară a războiului.

Participarea activă a României, în cadrul coaliției antihitleriste, la războiul împotriva Germaniei fasciste, a fost continuarea istoricește necesară a luptei duse de masele populare, în frunte cu eroica noastră clasă muncitoare și sub conducerea P.C.R., împotriva exploatării, pentru independență națională, și eliberare socială.

Materialele expuse la Muzeul militar central din București [3] (fotografii cu aspecte din timpul luptelor, hărți, documente, lucrări de artă plastică etc.), ilustrează și operațiile militare întreprinse, încă din primele zile ale insurecției, de către unitățile de acoperire pentru a împiedica pătrunderea trupelor fasciste din exterior, în special din Ungaria și Iugoslavia. La început această misiune a revenit unităților Armatei 1 române care avea comandamentul la Sibiu. În primele zile ale lunii septembrie s-au concentrat în Transilvania Armata 4 română și alte mari unități, Armata 1 regrupîndu-se în zona dintre Munții Apuseni și Dunăre.

Sperînd să-și refacă apărarea pe lanțul carpatic, comandamentul hitlerist a dezlănțuit la 5 septembrie o puternică ofensivă. În cursul unor lupte grele duse în zonele Turda, Luduș, Tîrnăveni, Arad, Timișoara, Oravița, Reșița, Sf. Gheorghe, unitățile și marile unități ale Armatelor 1 și 4 române au zdrobit atacurile violente întreprinse de marile unități hitleriste și horthyste [4]. Dîrza rezistență opusă de trupele române, care au menținut ferm frontul de apărare în centrul Transilvaniei și în Cîmpia Tisei, a dat posibilitate forțelor sovietice și românești de la sud de munți, să pătrundă fără lupte prin trecătorile Carpaților Meridionali, au împiedicat încercările inamicului de a împinge frontul pe linia lanțului carpatic. Faptul a fost subliniat de către generalul Managarov, comandantul Armatei 53 sovietice, care spunea: «*Unitățile Armatei 1 române au oprit năvala germano-fascistă, acoperind mișcarea trupelor sovietice spre Ungaria. În condiții grele de regrupare, unitățile române au dovedit bărbăție și dîrzenie și au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat*» [5].

În sala consacrată luptelor duse pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei sînt expuse numeroase mărturii ale acestor lupte.

Un grup statuar, operă a sculptorului I. Irimescu, *Eroii de la Sofronea*, fotografii și obiecte personale, evocă faptele de arme ale căpitanului Petre Romulus, comandantul bateriei 21 din regimentul 5 artilerie a.a. și ale elevului Iovănaș Virgil, voluntar în aceeași baterie, căzuți eroic la Sofronea, lîngă Arad, în cursul unor lupte înverșunate contra unui inamic superior numericește [6]. Lucrarea pictorului Paul Atanasiu *Luptele de la Radna*, evocă episodul eroic al apărării defileului Mureș de către detașamentul Păuliș, format din elevii Școlii de subofițeri de rezervă infanterie Radna și militarii unor subunități din aceeași garnizoană [7].

Materialele expuse arată că în timp ce, în centrul Transilvaniei și Banat, trupele române zdrobeau încercările disperate ale trupelor hitleriste și horthyste de a pune stăpînire pe trecătorile

---

[2] Gh. Zaharia, *Două decenii de la victoria asupra Germaniei fasciste*, în Lupta de clasă nr. 4/1965, p. 17.

[3] Cea mai cuprinzătoare tratare a participării României la războiul antihitlerist se află la Muzeul militar central din București unde se păstrează și majoritatea relicvelor privind acest important moment din istoria poporului nostru (colecția de drapele ale unităților armatei române participante la lupte, obiecte care au aparținut celor căzuți eroic pe cîmpul de luptă, arme folosite, documente etc.). Ținînd seama și de faptul că la celelalte muzee spațiul afectat este mai mic, iar materialele expuse mai puțin numeroase, toate referirile din prezentul articol privesc Muzeul militar central.

[4] Radu Niculescu-Cociu, Nicolae Cambrea, *Pînă la victoria finală asupra fascismului*, în «23 August 1944», culegere de articole, Editura politică, București, 1964, p. 112—113.

[5] Colonel V. Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1964, p. 16.

[6] În cursul luptelor inamicul a avut pierderi grele printre care și 7 tancuri. Despre eroii de la Sofronea vezi și V. Bîrză, *Eroii rămîn veșnic tineri*, Editura militară a M.F.A., București, 1959, p. 10—39, colonel A. Lupășteanu, lt. colonel L. Tarco, V. Bîrză, *Pentru patrie*, Editura militară, București, 1964, p. 121—132.

[7] Detașamentul Păuliș, atacat la 14 septembrie 1944 de forțe inamice superioare, a rezistat timp de patru zile provocînd inamicului pierderi grele. În timpul acestor lupte compania de elevi de sub comanda căpitanului Fătu Ioan, atacată de un regiment sprijinit de tancuri, nu a cedat nici un pas. Căpitanul Fătu a căzut la datorie alături de alți eroi. A. Lupășteanu, L. Tarco, V. Bîrză. . ., *op. cit.*, p. 140—150.

https://biblioteca-digitala.ro

Aspect dintr-una din sălile consacrate războiului antihitlerist

Carpaților Meridionali, trupele sovietice și române (din rîndul cărora făceau parte Corpul de Munte, Divizia 103 Munte etc.) au început ofensiva pentru eliberarea părții de sud-est a Transilvaniei, — dînd lupte crîncene în zona orașului Sf. Gheorghe care a fost eliberat în ziua de 8 septembrie.

După eliberarea orașului Sf. Gheorghe, trupele Corpului de Munte român au continuat ofensiva, în a doua jumătate a lunii septembrie ajungînd pe Mureș și, în cooperare cu o mare unitate sovietică, au eliberat la 28 septembrie orașul Tg. Mureș.

Un text, o hartă, fotografii și documente prezintă luptele duse de trupele române în cadrul operației Debrețin. La 6 octombrie 1944 trupele sovietice din compunerea Frontului 2 ucrainean, în cadrul căruia acționa și armata română, au început operația Debrețin. În cadrul acestei operații, desfășurate în același timp în România și Ungaria, pe teritoriul țării noastre s-au dus lupte îndîrjite pentru eliberarea părții de nord și nord-vest a Transilvaniei.

Înfrîngînd rezistența înverșunată a trupelor inamice (armatele 6 și 8 hitleriste și 2 și 3 horthyste), trupele sovietice și române, aflate în ofensivă de la 9 octombrie, au rupt apărarea inamicului de pe Mureș și Arieș, au eliberat împreună — la 11 octombrie — Clujul (Corpul 104 din Armata 27 sovietică și Corpul 6 din Armata 4 română) iar la 12 octombrie orașul Oradea. Continuînd ofensiva, ostașii români și sovietici au zdrobit rezistențele opuse de inamic în masivii muntoși Mezeș și Făget, și au ieșit la vest de Apuseni la sud-est de Carei și Satu-Mare [8]. Odată cu eliberarea, la 25 octombrie 1944, a orașelor Carei și Satu Mare, a fost desăvîrșită eliberarea întregului teritoriu al patriei [9]. În amintirea acestui eveniment, ziua de 25 octombrie, ziua eliberării

[8] General-locotenent M. Burcă, *Participarea României la războiul antihitlerist*, în Lupta de clasă, nr. 8/1964, p. 38. După trei zile de lupte, trupele Diviziei 9 infanterie române au eliberat orașul Carei iar Divizia 133 infanterie sovietică a eliberat orașul Satu-Mare.

[9] *Comunicatul special din ziua de 25 octombrie 1944 al Marelui stat major al Armatei române* (al cărui facsimil se află expus în muzeu). O mai cuprinzătoare documentare privind luptele duse de trupele române pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei se găsește în culegerea de evocări «*Luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub ocupanții fasciști*», în Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., nr. 5/1964, p. 91—152.

https://biblioteca-digitala.ro

Subunitate de vînători de munte în timpul unei misiuni de luptă într-un masiv muntos din Slovacia

întregului teritoriu al patriei, a fost stabilită de partid și guvern ca zi a armatei populare române [10].

Luptele au fost deosebit de grele, trupele române și sovietice avînd de învins nu numai cerbicia unui inamic care făcea totul pentru a le opri înaintarea, dar și greutățile cauzate de un teren accidentat, presărat cu multe obstacole naturale. Astfel, pentru a da doar un exemplu —, va rămîne memorabilă traversarea Munților Bihorului, de-a dreptul peste munte, cu întregul echipament și armament greu, pentru a ajunge la Beiuș și apoi la Oradea scurtînd drumul și împiedecînd în felul acesta regruparea forțelor inamice.

Aproape 270 000 de ostași români au participat la operațiile duse pentru eliberarea părții de nord-vest a României. Ei au eliberat 872 localități, dintre care 8 orașe mari. Pierderile trupelor române din această etapă se ridică la 20 040 oameni (morți, răniți, dispăruți) [11]. În același timp, între 1 septembrie și 25 octombrie, ostașii noștri au provocat inamicului pierderi care s-au ridicat la peste 73 000 de oameni (morți și prizonieri).

În muzeu se află expuse, alături de fotografii înfățișînd scene de luptă, aspecte care ilustrează entuziasmul cu care populația regiunilor eliberate a întîmpinat trupele române, sprijinul pe care ea l-a acordat acestora. Un document [12] descrie acțiunea curajoasă a patriotului Ioan Deac și a fiului său (astăzi muncitor la întreprinderea « Industria Sîrmei » din Cîmpia Turzii), care au călăuzit peste linia frontului inamic, în condiții foarte grele, ostașii unui batalion de grăniceri încercuit în regiunea Zăul de Cîmpie Tăureni (sud-Luduș pe Mureș). Alte materiale prezintă vizitatorilor aspecte ale

[10] General de armată Leontin Sălăjan, *Cuvîntare rostită cu ocazia Adunării festive consacrate Zilei Forțelor armate ale R.P.R.*, în Apărarea patriei, 25 octombrie 1964. Facsimilul ordinului de zi nr. 14 din 25 octombrie 1959 al ministrului Forțelor armate ale R.P.R., prin care se anunță că ziua Forțelor armate ale R.P.R. se va sărbători în fiecare an la 25 octombrie, se află expus în muzeu.

[11] M. Burcă, *op. cit.*, p. 39.

[12] *Un sătean erou citat pe națiune*, Scînteia din 19 aprilie 1945 ; vezi și A. Lupășteanu, L. Tarco, V. Bîrză..., *op. cit.*, p. 113—115.

https://biblioteca-digitala.ro

frăției de arme româno-sovietice. Sîngele vărsat în comun de vitejii ostași români și sovietici pentru eliberarea țării noastre a cimentat prietenia și frăția de arme româno-sovietică.

Impresionează, prin originalitate și putere de evocare, macheta monumentului ridicat la Carei. Operă valoroasă a sculptorului Vida Geza, artist al poporului din R.P.R., monumentul evocă eroismul și spiritul de sacrificiu ale ostașilor români în lupta pentru eliberarea țării.

După desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu al patriei, armata română a participat alături de armata sovietică la bătăliile de pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei. Concomitent cu luptele duse pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei, trupele române au participat, în cadrul operației Debrețin, la luptele duse pentru eliberarea părții de est a Ungariei. Exponatele arată că încă de la 6 octombrie 5 divizii române au luptat în Cîmpia Tisei înaintînd spre Debrețin. Înfrîngînd rezistențele opuse succesiv de inamic, în după amiaza zilei de 19 octombrie diviziile române « Tudor Vladimirescu » și 3 Munte au pătruns odată cu trupele sovietice în orașul Debrețin, important centru și nod de comunicații din nord-estul Ungariei pe care l-au curățat de trupele fasciste în cursul unor îndîrjite lupte de stradă.

În cadrul aceleiași operații, trupele Armatei 1 române au dus lupte îndîrjite pe cursul mijlociu al Tisei, în perioada 19—29 octombrie, contribuind la zdrobirea puternicelor contralovituri executate de trupele fasciste în zona Szolnok și creînd capete de pod pe malul vestic al rîului, din care ulterior au pornit la ofensivă.

Operația Debrețin, la a cărei reușită armata română a adus o prețioasă contribuție, a avut o deosebită însemnătate pentru desfășurarea ulterioară a războiului. În cursul operației, ultimele comunicații dintre forțele germano-maghiare din Ungaria și cele germane, care se mai găseau în retragere în unele părți ale peninsulei balcanice, au fost tăiate. Trupele inamice au suferit mari pierderi în oameni și materiale ceea ce a dus la scăderea capacității militare a Germaniei hitleriste, iar prin ieșirea forțelor sovietice și române pe Tisa s-au creat condiții favorabile pentru continuarea ofensivei în direcția Budapestei și eliberarea restului teritoriului maghiar [13].

Diverse exponate ilustrează luptele duse pentru eliberarea orașului Budapesta și a părții de nord-est a Ungariei. Începînd de la sfîrșitul lunii octombrie trupele române au participat la operația Budapesta. La luptele duse pentru eliberarea acestui oraș a luat parte Corpul 7 armată român comandat de generalul Șova Nicolae care a activat în fîșia de ofensivă a Armatei 7 gardă sovietice.

După ce au străbătut prin lupte peste 100 km, trupele române au pătruns în oraș la începutul anului 1945 și, prin eforturi mari și însemnate sacrificii, au curățat de inamic peste 1 000 de case și blocuri. Faptul este consemnat în muzeu prin fotografii cu aspecte din cursul îndîrjitelor lupte de stradă și de comunicate ale Marelui stat major. Comunicatul din 30 decembrie 1944, arată că *« În sectorul Budapesta trupele noastre, în legătură cu cele sovietice, au continuat atacurile asupra rezistențelor din suburbiile capitalei maghiare. Suburbana Cirketa, puternic apărată, a fost luată cu asalt după lupte îndîrjite de stradă »*.

În același timp Armata 4 română își desfășura ofensiva în partea de nord-est a Ungariei. De asemenea, în această zonă, acționa și Corpul 4 armată român. Ostașii români au forțat rîurile Tisa, Bodrogul și Hernadul, au zdrobit în sectorul lor de acțiune rezistențele hitleriste din Munții Hegyalja, Bükk și Matra atingînd la 18 decembrie granița ungaro-cehoslovacă [14].

Materialele expuse arată că la luptele duse pe teritoriul Ungariei au luptat 17 divizii românești, un corp aerian și alte unități și formațiuni însumînd 210 000 oameni [15]. Un grafic arată vizitatorilor că trupele române au eliberat, în cursul unor lupte grele, 1 237 localități dintre care 14 orașe, au străbătut prin lupte 3 masivi muntoși, au forțat 4 cursuri mari de apă, au provocat inamicului mari pierderi. Lucrări plastice, portrete și obiecte amintesc vizitatorilor de faptele de arme săvîrșite de locotenentul Constantin Marinescu, căzut eroic în cursul luptelor duse pentru eliberarea orașului Budapesta, de caporalul post mortem Eftimie Croitoru, care și-a dat viața salvînd podul de peste Tisa de la Tiszalök, de sergentul Elena Chiriță, căzut în cursul luptelor de stradă de la Budapesta în ziua de 1 ianuarie 1945 [16].

Deosebit de grele au fost luptele duse pe teritoriul Cehoslovaciei. Acționînd în condițiile unei ierni aspre (cu zăpezi abundente și geruri mari), într-un teren foarte accidentat, cu multe masive muntoase și cursuri de apă, avînd de înfruntat o rezistență îndîrjită, trupele române, umăr la umăr cu trupele sovietice, au asaltat impetuos pe inamic nelăsîndu-i nici un moment de răgaz.

---

[13] General-locotenent în rezervă Mociulschi Leonard, *Participarea trupelor române la operația de la Debrețin pe teritoriul Ungariei*, în Anale, nr. 6/1964, p. 47.

[14] Pentru luptele duse pe teritoriul Ungariei vezi și studiul generalului-locotenent în rezervă Popescu Dumitru, *Operațiunile militare desfășurate de unitățile române pe Tisa mijlocie*, în Analele Institutului de istorie a P.M.R., nr. 6/1964, p. 48—54, precum și cele semnate de general-colonel în rezervă Nicolae Șova și general-maior în rezervă Ion Dumitriu, colonel în rezervă Ștefănescu M. Anton apărute la rubrica *« Din luptele desfășurate de armata română umăr la umăr cu armata sovietică pe teritoriul Ungariei în timpul războiului antihitlerist »* în Anale, nr. 1/1965, p. 101—132.

[15] General-maior Ionel Vasile, *Ziua Victoriei*, în Contemporanul din 7 mai 1965.

[16] A. Lupășteanu, L. Tarco, V. Bîrză. . ., *op. cit.*, p. 282—286 (C. Marinescu), 262—266 (Eftimie Croitoru), 277—281 (E. Chiriță).

https://biblioteca-digitala.ro

Trupele din compunerea Armatei 4 române, comandate de generalul Dăscălescu Nicolae, au înfrînt pas cu pas rezistențele inamice, au cucerit creastă cu creastă Munții Tatra Mică, Metalicii Slovaci, Fatra Mare și Fatra Mică și au eliberat numeroase localități. Lupte importante, prin amploarea și semnificația lor, au avut loc în zona Zvolen-Banska-Bystrica [17].

Concomitent, unitățile Armatei 1 române, comandate de generalul Atanasiu Vasile, au zdrobit pozițiile de apărare hitleriste din Munții Javorina, Nitra, Inovec și Carpații Albi. « *Una din cele mai grele situații trăite de unitățile Armatei 1 române* — consemnează jurnalul de operații al Armatei 1 — *a fost forțarea rîului Hron.* » Fapt determinat de condițiile « *excepțional de grele în care s-a făcut această trecere, cu mijloace improvizate, luptînd cu valurile unui curent torențial și înfruntînd barajul de foc al întregului armament inamic dezlănțuit asupra punctelor de trecere și asupra firului apei. . .* » [18].

La luptele purtate în sudul Cehoslovaciei și nordul Austriei au adus un aport prețios tanchiștii români din Regimentul 2 care de luptă. Pentru faptele lor de arme tanchiștii români au fost evidențiați de 4 ori de către Comandamentul suprem sovietic.

De la 6 mai 1945 cele două armate române, regrupate în zona Brno, au continuat înaintarea pe direcția Praga pînă în ziua de 12 mai 1945 cînd ultimele trupe inamice din Cehoslovacia au depus definitiv armele.

Cîteva grafice ilustrează bilanțul luptelor duse de trupele române pe frontul din Cehoslovacia. Acționînd pe teritoriul Cehoslovaciei timp de 5 luni armata română, avînd un efectiv de 248 430 ostași, a pătruns în dispozitivul inamic 400 km, a forțat 4 cursuri de apă, a străbătut prin luptă 10 masivi muntoși, a eliberat 1 722 localități, între care 31 orașe. Trupele noastre au făcut în această etapă peste 20 000 prizonieri și au capturat o mare cantitate de materiale tehnice de luptă [19].

Într-o altă vitrină sînt expuse diferite obiecte ce au aparținut generalilor Atanasiu V. și Dăscălescu N. care au condus trupele române cu competență și cu măestrie în cursul acțiunilor de luptă complexe, de lungă durată.

Vizitatorii zăbovesc îndelung în fața aspectelor de luptă, a obiectelor și documentelor care vorbesc de jertfa sublocotenentului post mortem Constantin Godeanu, membru al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, voluntar pe frontul antihitlerist, a pilotului adjutant stagiar Traian Dîrjan, a soldatului transmisionist Dumitru Miron [20]. Impresionează scrisorile utecistului C. Godeanu. Din cuprinsul lor răzbate patriotismul lui fierbinte, patriotismul unui om crescut de partid și călit în lupta revoluționară a clasei muncitoare. « *Sînt sănătos și mă instruesc* — anunță într-una din scrisori pe părinții lui, după ce s-a înrolat ca voluntar în Divizia Tudor Vladimirescu — *pentru ca să fiu cît mai folositor poporului pentru care am luptat, lupt și voi lupta chiar de s-ar întîmpla orice.* » C. Godeanu și-a ținut angajamentul. A luptat vitejește împotriva hitlerismului sacrificînd în această luptă pentru patrie, ceea ce avea el mai scump: viața.

Într-una din săli se află expus și un automat. Pe patul lui, cineva a pirogravat o inscripție în limba rusă. Este automatul dăruit de un ofițer sovietic unui ofițer român în semn de prietenie. O mărturie, alături de altele, a prieteniei făurite în iureșul bătăliilor. În lupta comună împotriva Germaniei naziste, pentru triumful nobilei cauze a libertății popoarelor, a păcii, s-a cimentat prietenia și alianța dintre poporul român și poporul sovietic, frăția de arme româno-sovietică. Poporul român păstrează vii în amintirea sa pe eroicii luptători români și sovietici, pe toți cei care înfruntînd urgia hitleristă, și-au jertfit viața pentru eliberarea patriei sale.

Cîteva fotografii ilustrează entuziasta primire făcută trupelor române care se întorc victorioase de pe front. De-a lungul a 260 de zile de luptă glorioasă pe frontul antihitlerist, la care a participat cu un efectiv de peste 538 000 oameni [21], alături de armata sovietică, armata română a străbătut peste 1 000 km în dispozitivul inamic, a străbătut 17 masive muntoase, a forțat 12 cursuri de apă, a eliberat 3 831 localități dintre care 53 orașe, a făcut 118 000 prizonieri [22]. Corpul aerian român a doborît 101 avioane, a provocat inamicului distrugerea a 83 tancuri, 561 vehicule, 24 baterii de artilerie, 15 vase pe Dunăre. Pierderile armatei române în acest război s-au ridicat la peste 167 000 oameni. Simți în primirea făcută trupelor române la întoarcerea lor în țară dragostea și recunoștința maselor populare pentru eroismul din timpul luptelor cînd « *au înscris o pagină glorioasă în cartea marilor tradiții de luptă ale poporului nostru pentru independența și libertatea sa* » [23].

---

[17] În zona Banska-Bystrica au acționat 7 divizii române și 3 divizii sovietice orașul fiind eliberat la 25 martie de diviziile sovietice 232 și 42 infanterie și de Divizia 9 infanterie română. Prin înfrîngerea suferită la Banska-Bystrica Comandamentul hitlerist a pierdut nu numai un important punct strategic dar și o importantă bază industrială de pe valea rîului Hron.

[18] Locotenent-colonel N. Cecan, *Din acțiunea trupelor de geniu române în războiul antihitlerist*, în Apărarea patriei din 15 octombrie 1964, p. 2.

[19] M. Burcă, *op. cit.*, p. 40.

[20] Rănit grav în timp ce se străduia să restabilească o legătură telefonică importantă, într-o fază hotărîtoare a luptelor, Dumitru Miron a reușit să refacă legătura apropiind, cu prețul unor eforturi deosebite, cele două fire în palmă, în timp ce ultimele pîlpîiri ale vieții lui se stingeau. M. Corbuleanu, *Acțiunea trupelor române pentru eliberarea orașului Rojnava* în Apărarea patriei din 22 ianuarie 1965, p. 2.

[21] General-maior Ionel Vasile, *op. cit.*

[22] L. Sălăjan, *op. cit.*, p. 3; V. Anescu, *op. cit.*, p. 165—166.

[23] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, 1959—1961, Editura politică, București, 1961, p. 10—11.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru eroismul de masă manifestat în lupte, trupele române au fost citate prin numeroase ordine de zi pe întreaga armată, prin 7 ordine ale Comandamentului suprem sovietic, 21 comunicate de război sovietice ; peste 300 000 soldați, subofițeri și ofițeri români au fost distinși cu ordine și medalii de război românești, sovietice, cehoslovace și maghiare.

Ostașii români au dovedit înalte calități morale și de luptă în cursul războiului, realizîndu-se o îmbinare armonioasă a capacității organizatorice și de conducere a comandamentelor cu eroismul și tenacitatea trupelor. Referindu-se la acestea mareșalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski, ministrul apărării al U.R.S.S. spunea : « *Ca fost comandant al trupelor Frontului 2 ucrainean, îmi amintesc cu multă satisfacție de glorioasele fapte de arme săvîrșite de ostașii români care, fără a-și cruța forțele și chiar viața, au luptat plini de curaj și bărbăție pentru obținerea victoriei asupra dușmanului urît de moarte. Prin faptele lor vitejești, ei au contribuit la apropierea zilei luminoase a victoriei* ».

Dragostea fierbinte cu care oamenii muncii au înconjurat armata, munca lor, au constituit un izvor principal al victoriilor repurtate de ostașii români pe frontul antihitlerist. Pentru poporul român sprijinirea războiului împotriva Germaniei hitleriste prezenta o importanță deosebită. De aceea, conduse și organizate de gloriosul P.C.R., masele populare au susținut cu hotărîre și dîrzenie efortul României în războiul antihitlerist, au făcut sacrificii care prin măreția lor s-au ridicat la înălțimea faptelor de vitejie și eroism săvîrșite de ostașii de pe front. « *Înfruntînd cu un minunat spirit de sacrificiu condițiile deosebit de grele, ruina economică provocată de război și sabotajul reacțiunii, poporul nostru a răspuns cu înfăcărare chemării partidului „Totul pentru front, totul pentru victorie !", muncitorii, țăranii, meseriașii, intelectualii și-au mobilizat toate puterile, au acceptat cu bărbăție orice privațiuni pentru a asigura resursele și mijloacele necesare frontului. Asemenea momente de imens avînt patriotic rămîn pentru totdeauna consemnate de istorie.* » [24]

Panoul consacrat ilustrării susținerii frontului de către oamenii muncii conține fotografii și documente. Un afiș lansat de către partid, încă din septembrie 1944, sintetiza în chemarea-i scurtă dar sugestivă, de o mare forță mobilizatoare, un imperativ : « *Totul pentru front, totul pentru victorie !* ». O altă fotografie înfățișează pe Gheorghe Gheorghiu-Dej în mijlocul minerilor în toamna anului 1944. Venise să mobilizeze pe mineri să dea cît mai mult cărbune. « . . . *Am fost nevoit* — spunea el mai tîrziu, muncitorilor ceferiști după întoarcerea din Valea Jiului — *să le cer, așa desculți cum sînt, să ne dea cărbune ca să scăpăm țara de la pieire. Le-am cerut să ne ajute și să fi văzut ce spirit de hotărîre i-a animat. Au pus problema națiunii de mîine.* » [25]

Numeroase materiale ilustrează eforturile susținute ale muncitorilor mineri, ceferiști, metalurgiști etc. pentru mărirea producției în vederea sprijinirii frontului, acțiunile apărării patriotice etc. Meritul istoric al Partidului Comunist Român constă și în faptul că, în condițiile specifice perioadei imediat următoare lui 23 August 1944, cînd principalele mijloace de producție se găseau încă în mîna claselor exploatatoare, a găsit calea și formele de organizare a activității și luptei maselor populare care au asigurat mobilizarea întregii economii naționale în slujba cauzei nobile a zdrobirii hitlerismului. Efortul economic al României pentru înfrîngerea Germaniei naziste în perioada de la 23 August 1944 și pînă la începutul lunii septembrie 1945 cînd unitățile operative au revenit în țară, s-a cifrat la mai mult de un miliard de dolari valută 1938, ceea ce este echivalent cu aproximativ de patru ori cheltuielile bugetare ale statului român pe anul financiar 1937—1938 [26].

Machetele monumentelor ridicate în țara noastră, în Ungaria și Cehoslovacia în amintirea eroicelor lupte duse de trupele române pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste încheie organic, ca un corolar firesc, expunerea acestui important moment din istoria patriei noastre, care va rămîne înscris cu litere de foc în cartea de aur a României socialiste.

РЕЗЮМЕ

В огромном усилии антифашисткой коалиции народов, главной силой которой был Советский Союз, коалиции направленной на разгром гитлеровской Германии, Румыния внесла важный военный и экономический вклад.

Параллельно с расследованием главных этапов участия Румынии в антифашиской войне, автор описывает их отображение в основной выставке Центрального

[24] Gheorghe Gheorghiu-Dej, *A XX-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, p. 9—10.

[25] Cf. N. Belu, *În legătură cu procesul de formare a moralei socialiste în țara noastră*, în Studii de materialism istoric, Editura științifică, București, 1960, p. 466.

[26] Gh. Zaharia, *op. cit.*, p. 19. Cititorii pot găsi în documentata lucrare a lui V. Anescu, prețioase detalii privind contribuția economică a poporului român la războiul antihitlerist.

https://biblioteca-digitala.ro

военного музея в г. Бухаресте. На основе многочисленных документов, статья подчёркивает героизм румынских солдат в боях за освобождение всей территории Румынии, а также за освобождение Венгрии и Чехословакии.

На протяжении 260 дней славных боёв, в которых румынская армия, численностью свыше 538 000 человек, участвовала наряду с советской армией, было пройдено свыше 1000 км в расположении противника, форсировано 17 горных массивов, 12 больших рек, освобождено 3831 местностей| из которых 53 города, взято 118 000 пленных. Потери румынской армии в этой войне превысили 167 000 человек. Экономический вклад Румынии в борьбе за разгром фашиской Германии привысил миллиард долларов в валюте 1938 г.

RÉSUMÉ

La Roumanie a fourni une importante contribution sur les plans militaire et économique à l'effort gigantesque des peuples membres de la coalition antihitlérienne — dont la force fondamentale fut l'Union Soviétique — pour la défaite de l'Allemagne hitlérienne. Tout en évoquant les principaux aspects de la participation de la Roumanie à la guerre antihitlérienne, l'auteur présente parallèlement le mode dont elle est reflétée à l'exposition de base du Musée militaire central de Bucarest. L'article fait ressortir, sur la base d'une ample documentation, l'héroïsme de nos soldats dans les luttes pour la libération du territoire de la Roumanie et ensuite pour la libération de la Hongrie et de la Tchécoslovaquie. Au cours de luttes glorieuses qui ont duré 260 jours et auxquelles participèrent plus de 538.000 hommes aux côtés de l'armée soviétique, l'armée roumaine parcourut plus de mille kilomètres du dispositif de l'ennemi, força 17 massifs montagneux, 12 grands cours d'eau, libéra 3.831 localités, dont 53 villes et fit 118.000 prisonniers. Les pertes subies par l'armée roumaine dans cette guerre s'élèvent à plus de 167.000 hommes. L'effort économique fourni par la Roumanie dans la défaite de l'Allemagne hitlérienne se chiffre à plus de un milliard de dollars en devises de 1938.

https://biblioteca-digitala.ro

Dr. C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

Unde a fost Malva?

În vara anului 1938 am descoperit întinsa și bogata așezare civilă romană, de caracter urban de la Cioroiul Nou, situată în partea de vest a cîmpiei oltene, scăpată cercetătorilor mai vechi, ea nefiind menționată de itinerarii. Comparînd-o cu întinderea și importanța celorlalte așezări urbane ale Olteniei romane — Drobeta, Romula și Sucidava — sau castre cu așezări civile în jur — Răcari, Slăveni și altele — gîndul nostru s-a îndreptat către enigmatica *Malva*. Încă de atunci am comunicat descoperirea și presupunerea noastră colegului D. Tudor cu care am făcut, în colaborare, primele sondaje.

De la primul hîrleț, s-a văzut că ne aflăm într-adevăr într-un însemnat centru urban. În scurtă vreme, datorită atenției ce s-a dat acestei așezări și celor cîteva săpături reduse ca suprafață, executate aci, așezarea romană de la Cioroiul Nou avea să cîștige prin numărul de monumente epigrafice și sculpturale un loc de cinste, alături de centrele bine cunoscute mai din vechi și scormonite, uneori, pînă mai jos de temelie.

O descoperire recentă, întîmplătoare, mă îndeamnă să mă abat o clipă de la preocupările mele obișnuite și să revin asupra primei mele presupuneri aducînd de data aceasta, drept argument, o inscripție votivă care poate va avea de spus un cuvînt în mult dezbătuta problemă a localizării Malvei.

Este vorba de fragmentul unei statuete de marmură cu o inscripție închinată lui Hercule, descoperită în toamna anului 1962, în sezonul semănatului de grîu — de către tractoristul Belcineanu C. Dumitru [1].

Sesizînd importanța acestei descoperiri științifice tovarășul Vilău Miron, inginer agronom al Cooperativei agricole de producție Siliștea Crucii, a păstrat această piesă cu gîndul de a mi-o încredința personal, fapt care s-a întîmplat la începutul anului acesta.

Statueta este sculptată dintr-un bloc de marmură alb-gălbuie cu granulație destul de fină. Provine probabil din același centru de iscusiți meșteri pietrari din care a venit la Cioroiul Nou și un basorelief reprezentînd pe Hercule în luptă cu leul de la Nemeea, piesă pe care mi-a încredințat-o în 1938 învățătorul Grigore Chifu, azi pensionar din Siliștea Crucii [2]. Această semnalare a reprezentat de altfel punctul de plecare al descoperirii așezării romane de la Cioroiul Nou.

Fragmentul nou descoperit e un soclu a cărui înălțime variază între 7 și 8 cm, avînd o lungime de cca 30 cm și o lățime maximă de cca 11 cm. Soclul se înscrie într-un dreptunghi cu laturile

---

[1] « Eram la semănat de grîu ; pînă să se pună grîul în semănătoare am plecat peste arătură să văd cum s-a arat. De la capul locului cam la 100 de m. am găsit pe brazdă o piatră cu trei rînduri de litere pe ea, răsturnată jos cu un colț rupt. Se vedea că era ruptă proaspăt fiindcă era curată în spărtură. Am luat-o și am venit cu ea la capul locului. Aici au văzut-o tovarășul Aga Ion și tovarășul brigadier Toma Florea. Seara am dus-o acasă. Spunîndu-i tovarășului inginer agronom Vilău, dînsul m-a trimis acasă s-o aduc să i-o arăt. A luat-o și a dus-o la gospodărie. Locul unde am găsit-o este cam la 300 de m miazănoapte și răsărit de cimitirul satului Cioroiul Nou. Acolo pe arătură se găsesc multe cioburi de oale, de cărămidă, de țiglă și chiar bani vechi. »

[2] Basorelieful are 42/3 cm, sculptat într-o marmură cu granulație mult mai fină. Apoi am mai descoperit aici o stelă funerară de proporții neobișnuite avînd ca decor artistic realizat un cap de meduză și o friză cu animale redate schematic și două genii funerare pe care am dat-o lui Gr. Florescu spre publicare și un basorelief de marmură reprezentînd pe Hecate publicat de D. Tudor amîndouă cu inscripții.

Tot de aici au provenit mai apoi și alte opere sculpturale de artă provincială superioară din marmură fină cu anumite suprafețe colorate în roșu, cum sînt capetele lui Dyonisios și al unui Apollon, descoperite în săpăturile lui D. Tudor.

https://biblioteca-digitala.ro

scurte rotunjite din față spre partea posterioară. Pe soclu a rămas în partea stîngă capul minotaurului, una din fiarele cu care s-a luptat Hercule în Creta, și în dreapta picioarele lui Hercule (din cel drept doar laba pînă deasupra gleznei și din cel stîng pînă aproape de genunche); în dreapta, făcînd corp cu piciorul stîng, se află un piedestal pe care atîrnă labele din spate și coada și, în spatele piedestalului, celelalte două labe ale leului din Nemeea.

Pe fața soclului este săpată inscripția. Înălțimea literelor din primul rînd variază între 18 și 20 mm, cele din al doilea rînd au în medie 11—12 mm iar în al treilea rînd literele au 10—11 mm. Lipsește colțul din stînga, rupt de fierul plugului. Această lipsă ne pune deocamdată în situația de a încerca o întregire.

Din tot textul incomplet, ciuntit prin spărtură, ne interesează topicul din care nu ne-a rămas decît sfîrșitul « vensium » din rîndul al doilea.

Ținînd seama de terminația topicului din inscripția noastră, ea nu s-ar putea referi decît la o localitate cu vechi nume dacic terminat în « dava » din care cunoaștem în Oltenia cinci : Sucidava, Acidava, Rusidava și Buridava, situate pe linia Oltului, și Pelendava, situată pe traseul Drobeta-Romula. Nici unul din comentatorii tabulei Peutingeriene nu localizează vreuna din aceste așezări în această parte a Olteniei.

Dar, în afară de topicele terminate în « dava » de la care ar putea să derive terminația *vensium (sucidavensium, pelendavensium)*, o astfel de terminație ar putea să provină și de la *Malva-malvensium* — care nu a fost amintită în itinerarii nici pe drumul Drobeta-Romula, nici pe drumul Romula-Caput-Stenarum.

Pe întreg întinsul Olteniei erau cunoscute doar trei mari așezări romane urbane : la Turnu-Severin, Reșca și Celei, (Drobeta, Romula și Sucidava), urmate astăzi de Cioroiul Nou al cărui nume nu se cunoaște încă.

Discuțiile în jurul localizării Daciei Malvensis și a coloniei Maluense, reședința sa, sînt departe de a lua sfîrșit. Există în această direcție o întreagă bibliografie. Începînd cu prima încercare de localizare făcută de Torma, acum mai bine de un veac, această provincie a fost plasată cînd în nord cînd în sud, și, cu deosebire, în sud-estul Daciei. Nu a lipsit nici părerea că această provincie a fost în Banat (cît privește capitala ei presupunerile sînt destul de deosebite — unii o căutau la Sălaj, alții la Porolissum, la Romula, la Sucidava, la Răcari, la Cășei, la Denta).

Cel mai important este însă faptul că, în general, părerile se îndreaptă cu localizarea Daciei Malvensis asupra Olteniei.

O trecere în revistă a felului cum au oscilat aceste păreri ne-o dă N. Gostar ; de aceea socot că o reamintire a tuturor presupunerilor nu-și găsește locul aici [3].

Pentru localizarea Malvei unii cercetători s-au folosit și de originea topicului. După Thomaschek și Goss, Malva ar proveni de la cuvîntul dac sau get care însemnează mal, țărm, ceea ce l-a făcut pe Hașdeu să vorbească de o Dacie muntoasă și de o colonie de munte. Părerea că Malva este un nume dacic a adoptat-o și Tocilescu, mai apoi N. Iorga și D. Tudor [4].

Mal — fiind cuvînt de origine dacică, cei care au încercat să localizeze Malva au căutat să o plaseze pe un mal, de aceea Tocilescu a așezat-o pe malul Dunării, la Celei. Dacă într-adevăr cuvîntul este de origine dacică și este echivalent cu malul românesc, așezarea Malvei la Cioroiul Nou întîmpină serioase obiecțiuni. Să vedem totuși despre ce fel de mal este vorba? La Cioroi, după cum se știe, curge un biet pîrîiaș de mică însemnătate — Eruga, care izvorăște de la Oprișor ; la Caraula același pîrîiaș se numește Olentia, iar pe teritoriul satului Galicea Mare se numește Boboia ; trece prin Cioroiul Nou și Siliștea Crucii, sub numele de Eruga, pentru a se vărsa mai apoi în Dăsnățui, la Urzicuța.

Evident nu poate fi vorba de malul unei astfel de ape ci de alt mal, un mal pe care dacă n-a fost așezată Malva, acesta a dominat-o mai de aproape sau mai de departe. Care-i atunci acest mal?

La numai cîțiva kilometri de Cioroiul Nou, așezat din punct de vedere geomorfologic pe terasa Băilești a cărei altitudine variază între 27 și 35 m, se ridică terasa Perișoru, cu o altitudine care variază între 70—100 m. Această terasă, avînd imediat în spate *Podișul Getic* cu înălțimi atingînd altitudinea de 150 m domină terasa Hileștiului. Așezarea de la Cioroiul Nou aflîndu-se la o altitudine de cca 60 m avea spre nord pragul sau fruntea terasei Perișoru și culmile Podișului Get în care o domină de la Caraula pe linia Rudari, Giubega, Perișoru pînă în dealul Robului la Radovan [5].

Acesta este, cred eu, malul de la care și-ar fi putut lua numele Malva.

Ne aflăm în fața celei mai întinse așezări romane urbane din Oltenia, ale cărei urme de locuire se întind pe o suprafață ce depășește cu mult 100 de ha. Așezată aproape de vadul Tibrului

---

[3] Gostar N, *Vămile Daciei*, în SCIV, 1951, p. 180.
[4] Tudor D., *Oltenia Romană*, ed. II. București, 1956, p. 175.
[5] Coteț Petre, *Cîmpia Olteniei*, București 1956, Ed. științifică.

https://biblioteca-digitala.ro

Fragmentul din statueta lui Hercule, cu inscripția

Inscripția de pe postamentul statuetei lui Hercule

(Cebrus) de vadul Arcerului *(Ratiaris)* și de vadul Diului *(Bononia)*, putea ține o strînsă legătură cu restul Imperiului.

Dacă ne aruncăm ochii pe o hartă pedologică vom constata că în această zonă se întinde cel mai fertil sol agricol al Olteniei[6]. Datorită solului roditor din jur, în scurtă vreme această așezare a ajuns la o înflorire economică lăsînd cu mult în urmă unele așezări mai vechi din jurul castrelor romane. După ce, strategic, romanii au pus stăpînire pe vadurile Dunării, pe căile de comunicație și pe un puternic sistem de fortificații, această parte a Daciei Malvensis, atît de productivă, reprezentînd o importantă bază materială, a oferit posibilități pentru dezvoltarea unui mare centru

[6] v. *Harta solurilor*. Monografia geografică, vol. I. *Geografia fizică*, anexă harta 20. București, 1960. Este vorba de zona cernoziomului cu diversele lui tipuri.

https://biblioteca-digitala.ro

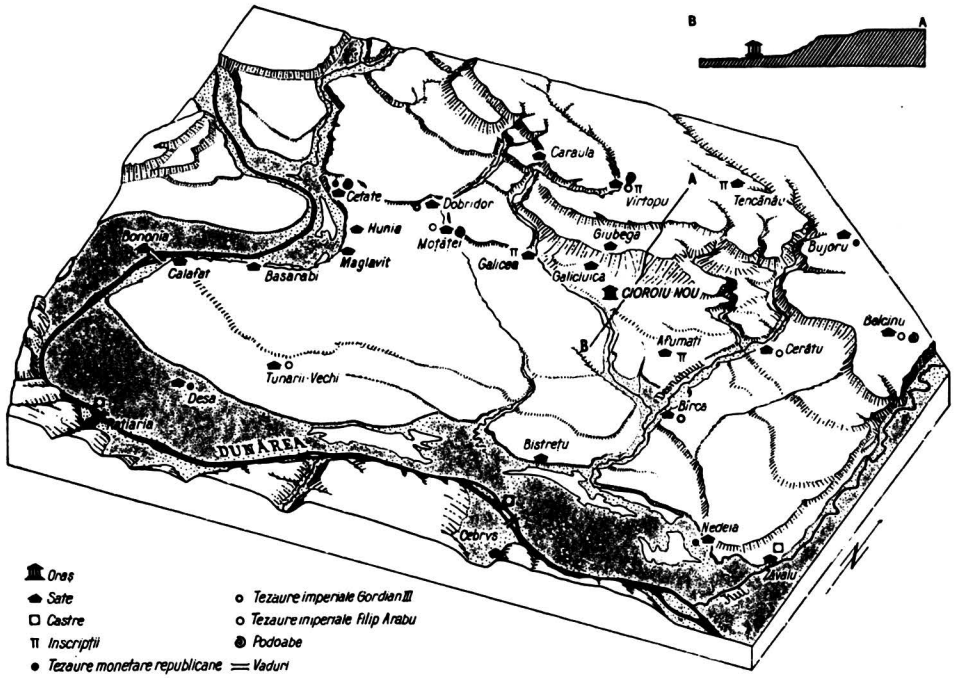

Bloc diagram. Cioroiul Nou și împrejurimile

urban — unei colonii, aici în inima rodnicului cernoziom : colonie care mai apoi avea să devină orașul de reședință care i-a dat și numele.

Fără îndoială, aici trebuie să fi fost centrul de acumulare a cerealelor și vitelor din această atît de bogată regiune, ca de aici ele să ia calea Dunării spre Imperiu.

Producția de cereale și vite a acestei zone atît de fertile a atras pe negustorii romani înainte de cucerirea Daciei. Fără de astfel de strînse legături comerciale nu ne putem explica descoperirea unor tezaure monetare republicane la Bujoru, Desa, Nedeia și nici tezaurul de la Cetate, alcătuit din podoabe de aur, electron și argint. [7]

Influența economică a acestui mare centru urban înzestrat cu terme, cu un templu ridicat în cinstea lui Hercule [8], cu cuptoare pentru cărămizi, țigle și olane, cu o puternică industrie ceramică s-a resimțit puternic în jur. Este evidentă interdependența între bogăția întinsului teritoriu — un teritorium malvense — și oraș. Bunăstarea locuitorilor din zona de interese economice ale acestei așezări urbane e documentată și după cucerire, prin descoperirea unor monumente epigrafice și sculpturale la Afumați [9], Galicea Mare [10], Tencănău [11] și Vîrtopu și cu deosebire unele tezaure monetare ca cele descoperite de mine la Vîrtopu [12] și Bîrca [13] îngropate pe vremea lui Gordian III ca și cele îngropate în timpul lui Filip Arabul la Moțătei, Cerătu, Belcinu, Tunarii Vechi [14] și Bîrca.

Ținînd seama de scurtele considerații de mai sus — situație geografică avantajoasă din punct de vedere economic și al legăturii imediate cu Imperiul, întinderea și bogăția descoperirilor

---

[7] D. Tudor, *op. cit.*, p. 24, 25, 26.

[8] D. Tudor, *Templul și statuetele romane de la Cioroiul Nou* în Volumul omagial închinat lui P. Constantinescu-Iași, Buc. 1965. Un templu închinat lui Hercule protector al agriculturii, tocmai în această bogată zonă agricolă.

[9] *AEM*, XI, Wien (1887), p. 27, nr. 5.

[10] D. Tudor. *Comunicări epigrafice* I, SCIV, XIII, 1. 1962, p. 116—119.

[11] Fragment dintr-o stelă funerară descoperită de noi, inedită la Muzeul regional al Olteniei (în manuscris).

[12] Macrea M. și Protase D., *Tezaurul de monede imperiale romane de la Geomal și invazia carpilor din anul 242 în Dacia*, în SCS-Cluj, V, 3—4, 1954, p. 537, 551.

[13] Popilian G. : *Noi tezaure monetare romane imperiale descoperite în Oltenia*, Comunicare la sesiunea științifică a muzeelor, 29—30 dec. 1964.

[14] Popilian G., *Tezaurul de monede romane imperiale de la Tunari* (Manuscris).

https://biblioteca-digitala.ro

arheologice, — gîndul care s-a înfiripat odată cu descoperirea acestei aşezări, în 1938, pare a se împlini cu ajutorul acestei inscripţii.

În încheiere, dacă Dacia Malvensis, după logica istorică cuprinde Oltenia, Malva nu putea să fie decît în hotarele ei. Ea însă nu a fost descoperită, în timp ce, întinsa aşezare de la Cioroiul Nou încă nu şi-a aflat numele.

Admiţînd că Malva ar fi fost aşezată pe ţărmul uneia din apele oltene: Jiu, Olt, Dunăre, oricît ar fi distrus apele asemenea aşezări romane de pe malurile lor cum s-a întîmplat la Bumbeşti, Mofleni şi Zăvalu pe Jiu; cu Bivolarii, Copăcenii, Racoviţa, Enoşeştii şi Slăvenii pe Olt; cu Drobeta, Batoţi, Desa, Bistreţul şi Islazul pe Dunăre, distrugerile s-au dovedit a nu fi fost totale încît să nu mai rămînă nici un fel de urmă, care să fie recunoscută măcar de către cercetătorii mai vechi, cum a fost cazul cu Zăvalul şi Islazu.

În afară de acţiunile de distrugere ale apelor curgătoare nici un alt fenomen natural petrecut în ultimele două milenii pe pămîntul Olteniei nu putea să acopere sau să distrugă cu desăvîrşire urmele unei capitale de provincie atît de înfloritoare ca Dacia Malvensis.

În faţa acestei simple argumentări răspunsul poate veni uşor la întrebarea: dacă dintre cele patru centre romane urbane oltene trei şi-au găsit numele, de ce să căutăm Malva în altă parte cînd Cioroiul Nou, un mare centru urban, a rămas încă fără nume? De aceea una din lecturile cele mai probabile a inscripţiei noastre ar putea fi:

M(ARCUS) OPELLIUS MAXIMUS
[DEC (URIO) MON]TANENSIUM HERCULI
[P(PRO) SAL (VTE) MAL]VENSIUM EX VOTO POSVIT

Pînă la descoperirea colţului cu cele cîteva preţioase litere care ne lipsesc, eu, şi de acord cu mine şi specialiştii noştri în epigrafie romană: Radu Vulpe, I. I. Rusu şi Emilian Popescu şi, cu unele rezerve, chiar D. Tudor, văd în această descoperire răspunsul la întrebarea atît de mult dezbătută: unde a fost Malva?

РЕЗЮМЕ

На основе находки фрагмента статуи Геркулеса, на которой имелась надпись, автор предполагает, что поселение Мальва (Malva), **столица Дакии Мальвензис** (Dacia Malvensis), **находилась на месте современного села Чороюл Ноу, обл. Олтения.**

Фрагмент статуи был обнаружен в поселении городского характера с площадью превышающей 100 га; имя этого поселения до сих пор неизвестно.

Восстановлением текста, с которым дали свое согласие Раду Вулпе, И. И. Русу и Эмиль Попеску, получено имя «Malvensium», **что подтверждает предположение автора.**

RÉSUMÉ

À la suite de la découverte d'un fragment d'une statue représentant Hercule et portant une inscription, l'auteur suppose que la cité de Malva, capitale de « Dacia Malvensis », était emplacée à Cioroiul Nou, dans l'Olténie.

Le fragment de la statue a été découvert dans un établissement civil et urbain s'étendant sur une superficie de plus de 100 hectares, dont le nom reste inconnu jusqu'à présent.

En restaurant le texte, d'accord avec Radu Vulpe, I. I. Rusu et Em. Popesco, on obtient le nom « Malvensium », qui viendrait à l'appui de la localisation ci-dessus.

https://biblioteca-digitala.ro

TANCRED BĂNĂȚEANU
și OLGA HORȘIA

Aspecte etnografice din comuna Bisoca

Într-un număr trecut al Revistei Muzeelor analizam condițiile economice, istorice și naturale cele mai importante în care a avut loc formarea și dezvoltarea grupului de așezări ce alcătuiesc comuna Bisoca [1]. Datele cercetărilor și studiului ne-au dus la constatarea că această așezare, dezvoltîndu-se în anumite condiții istorice și social-economice, a dobîndit o configurație etnografică specifică. Aceasta o vom exemplifica în articolul de față și prin alte elemente etnografice decît cele privind evoluția și tipul așezării, problemele demografice și formele social-economice, analizate în articolul mai sus citat.

Comparînd elementele specifice Bisocii cu cele ale satelor vecine, ajungem la constatarea asemănării lor cu cele din comunele Neculele și Jitia, fapt pentru care grupul de așezări ce alcătuiesc comuna Bisoca se încadrează unei zone mai largi de pe cursul superior al Rîmnicului Sărat.

Sate de clăcași, legate prin intense schimburi demografice, cu o asemănătoare evoluție a ocupațiilor, a formelor de proprietate, a situației economice, cu aproape identice influențe externe, ele au și caractere similare în ceea ce privește elementele lor culturale.

În formarea profilului cultural al acestor sate un rol important l-au jucat legăturile permanente cu zonele învecinate.

Depinzînd din punct de vedere administrativ cînd de județul Buzău, cînd de județul Slam-Rîmnic, Bisoca a gravitat sub toate aspectele spre sud-estul și vestul muntenesc.

Legăturile cu Transilvania au fost complexe și toate informațiile atestă vechile și permanentele relații între Transilvania și regiunea subcarpatică muntenească în care se încadrează și Bisoca. I. Conea [2], vorbește de « *tîrguri de 2 țări* », pe munți, « *centre de schimb carpatice între populațiile de sub cele două versante care au funcționat pînă acum două secole cînd începuturile capitalismului în țara noastră le-au făcut inutile și le-au coborît de pe Carpați jos în țară* ». L. Someșan menționează pasul Buzău ca fiind ușor de trecut și întrebuințat pentru transporturi grele. Pe aici treceau carele breslelor din Brașov spre Țara Românească și carele cu vin muntenesc spre Țara Bîrsei [3].

Extrem de strînse au fost relațiile cu Vrancea : bisocenii adoptau copii de vrînceni, se stabileau înrudiri, legături de comerț, unele moșii din Rm. Sărat erau ținute în arendă de boieri vrînceni etc. Se cunosc de asemenea migrări dintr-o parte în alta [4]. Onomasticul « Vrîncean » apare des în satele « mocănești » ale Rîmnicului Sărat, la fel cum în Moldova există multe nume de Munteanu, date locuitorilor din Bisoca plecați la lucru în Moldova și stabiliți acolo [5].

---

[1] Vezi Tancred Bănățeanu și Olga Horșia, *Formarea și dezvoltarea comunei Bisoca (reg. Ploiești) și evoluția formelor sale social-economice*, în *Revista Muzeelor*, an I (1964), nr. 1, pp. 34—43.

[2] I. Conea, *Profile toponimice prin Carpații Meridionali*, în *Probleme de geografie*, vol. II (1955), p 158.

[3] L. Someșan, E. Micu, V. Pop, *Depresiunea Întorsurii Buzăului*, Brașov, 1947, p. 35.

[4] De ex. satul Vîlcani din Vrancea înființat în sec. XVIII de oameni veniți de la Lopătari și stabiliți la Năruja ca embaticari, cf. A. Sava, *Documente putnene*, XII.

[5] Cr. S. Mironescu, *Hotarul între Moldova și Muntenia*, în *Anuarul de geografie și antropogeografie*, II, 1910—1911, p. 96—97.

https://biblioteca-digitala.ro

Granița dintre Muntenia și Moldova nu a despărțit de fapt niciodată populațiile din aceste provincii. Se cunosc nenumărate documente dintre 1804—1841, care menționează drumuri de trecere, negoț de vite, păşunat din Moldova în Muntenia, treceri la măcinat dintr-o parte într-alta [6]. « *Comunicația* (dintre Moldova și Muntenia), spune Cr. S. Mironescu [7], *se aseamănă cu cea care ar fi azi între două sate vecine, care se ajută unul pe altul prin împrumuturi de imașuri, păduri de tăiat lemne, pămînt de culturi* etc. » Concludent în acest sens este și un suret din 1706, care hotărăște că cei fugiți dintr-o parte în alta au drept să se stabilească [8].

Aceste legături au lăsat urme și în formele de viață ale satelor bisocene.

Așezările Bisocii au o structură tipologică diferențiată. Există sate cu gospodării izolate (Pleș), sate cu gospodării risipite (Recea, Șindrila, Lopătăreasa, Coita), sate adunate (Bisoca), sau de-a lungul drumului (Băltăgari, Sări).

Felul de organizare al gospodăriilor se încadrează predominant tipului de gospodărie pastorală. Datorită procesului de formare a satelor comunei Bisoca (inițial toate așezările erau cu gospodării izolate, iar drumurile s-au trasat, în unele sate, ulterior), structura internă a gospodăriilor este diversă. Majoritatea gospodăriilor sînt împrejmuite.

Construcțiile de pe lîngă casă (grajduri, coșare, șuri), precum și cele din zona de fînațe (fînării, odăi) reflectă clar ocupația de bază inițială a locuitorilor: creșterea vitelor. În trecut, cînd creșterea vitelor mari constituia principala sursă de existență a bisocenilor și cînd păşunatul se făcea în preajma gospodăriei, grajdurile cu șuri erau mult mai numeroase. Dată fiind importanța lor în economia locuitorilor, șurile erau mari, construite din bîrne groase de lemn. Trecîndu-se și la alte forme de economie și extinzîndu-se așezările, suprafețele locuite, creșterea vitelor începe să se facă pe locuri de păşunat mai îndepărtate. În felul acesta grajdurile și șurile din incinta gospodăriei își pierd importanța și uneori chiar dispar, înlocuite fiind cu odăi și fînării, chiar pe locul de păşunat.

Adaptate formelor economice specifice, ocupațiilor și configurației geografice, construcțiile locuințelor sînt de mai multe tipuri. Cele mai frecvente tipuri de case sînt: cu o singură încăpere, cu o încăpere și tindă, cu două încăperi și tindă la mijloc. O variantă a tipului cu o încăpere și tindă este aceea la care tinda este împărțită în două. Majoritatea caselor au în spate, sau pe o latură, o încăpere lungă cît toată latura respectivă a casei, cu intrare separată sau din casă, denumită *chiler*, în care se țin unelte, obiecte și chiar animale.

Materialul de construcție al caselor constă în general din bîrne, cu lipitură de pămînt. Toate casele au acoperișul în patru ape, cu învelitoarea din papură, paie sau lătunoaie — scînduri lungi — în trecut, iar mai tîrziu din șiță sau șindrilă.

De-a lungul fațadei casei se află o prispă mărginită de 2—4 stîlpi, uneori dăltuiți. Prispa este cel mai adesea împrejmuită și de o balustradă din scînduri. În afară de *ciocîrlani* pe coamele unora din acoperișuri, nu prea apar elemente ornamentale arhitectonice. Proporțiile caselor sînt armonioase, avînd un raport bine echilibrat între acoperiș și înălțimea corpului casei. La unele case mai noi care au foișor, apar și ornamente traforate la capitelul stîlpilor, la frontonul foișorului și sub streașină. Ornamente stelare și în formă de rozetă apar în traforaj și deasupra ușii de intrare.

Comparînd casa de Bisoca cu tipurile de case din zonele învecinate, constatăm că la vest și sud-vest are o limită netă spre valea Slănicului, unde există cu totul alte tipuri. Ea se pierde treptat spre sud. Tipul de casă cu foișor înalt, frecvent în văile Buzăului și Rîmnicului [9], nu apar. Abia în ultimul timp au pătruns foișoare laterale, joase, adaptate tipului de casă predominant aici.

Casele bisocene se aseamănă foarte mult cu cele vrîncene. Aceleași tipuri, aceeași singulară variantă cu tinda împărțită în două, același chiler — care de altfel apare, sub denumirea de *croznie*, pentru oi și în Transilvania de sud-est — același acoperiș. Așezarea șindrilei este asemănătoare cu aceea a caselor vrîncene.

Sistemul vechi de încălzire și gătit, aflat în tindă sau într-una din încăperi, apare atît sub formă de vatră liberă, specifică sudului țării, cu *băbură* înaltă, cît și ca vatră liberă cu cuptor care există în Moldova [10], vădind și prin aceasta interferența elementelor de cultură materială.

Interiorul vechi al încăperii de locuit avea o structură foarte clară. În stînga intrării, pe colț, se afla cuptorul; în colțul din dreapta, colțarul. De-a lungul peretelui din stînga se așeza patul, iar pe lîngă peretele opus intrării și pe lîngă cel din dreapta stăteau lavițele.

Elementele de ornamentare a interiorului erau în special textilele de casă: ștergare și păretare dispuse pe pereți, pricovițe, țoluri și perne pe pat și pe culmea de deasupra patului.

---

[6] I. Romanoai, *Date foçșănene asupra hotarului și Unirii*, în *Milcovia*, IV (1933), v. 1—2, p. 87—95.
[7] Cr. S. Mironescu, *op. cit.*, p. 117.
[8] Cr. S. Mironescu, *op. cit.*, loc. cit.
[9] Fl. Stănculescu, Ad. Gheorghiu, P. Stahl, P. Petrescu, *Arhitectura populară românească, Regiunea Ploiești*. București, 1957, p. 89.
[10] Tancred Bănățeanu, *Types d'âtres dans les villages roumains d'une des régions marécageuses du Danube*, în *Ethnographica* II, (1960), Brno, pp. 82.

https://biblioteca-digitala.ro

Acestea realizau o compoziție cromatică variată și vie.

Dintre manifestările de artă populară din interiorul locuinței desprindem, mai caracteristice, țesăturile, care cunosc în modul de ornamentare (tehnică, elemente ornamentale, compoziție ornamentală și cromatică) tipuri foarte diferite. Țesăturile folosite în interior sînt de 3 categorii: țesături din pînză (ștergare, fețe de masă, fețe de pernă, batiste), țoale și cergi.

Ștergarele din pînză, folosite pentru împodobirea interiorului locuinței (a camerei curate), sînt țesute din bumbac, în două ițe. Ștergarele bătrînești erau învărgate cu roșu, albastru și galben, amintind de ștergarele moldovenești. De veche tradiție sînt și ștergarele cu mici ornamente alese cu arnici în țesătură, sau cu șiruri de ornamente florale de asemenea alese cu arnici, amintind de data aceasta ștergarele muntenești.

Se găsesc și textile de casă pătrunse aici din Transilvania pe aceeași cale a legăturilor permanente care existau și de care am amintit. Desigur că aceste țesături au influențat și stilul ornamental local.

Mai noi sînt ștergarele cu ornamente cusute pe pînză, la cele două capete, și mai ales cele cu ornamente florale, cusute cu mătase. Din aceeași țesătură învărgată ca de ștergare se făceau perne lungi cu dantelă la capete. Se întîlnesc însă foarte des perne mici cu ornamente zoomorfe și florale, cusute cu arnici roșu și negru, de tipul celor din zona Buzăului.

Denumirea de *țol* este întîlnită paralel cu aceea de *păretar* sau *velință*, dată atît țesăturilor care se folosesc pentru acoperit patul, cît și celor puse pe perete, deasupra patului. Toate sînt țesute în două sau în patru ițe, învărgate, cu culori vii. Pentru pat se cos laolaltă cîte două fîșii. Păretarele, atît cele țesute cît și cele alese sînt deosebit de realizate ca armonie cromatică, dînd o notă de mare vioiciune interiorului. Pentru pat se țes și țoluri în patru ițe, din cînepă, năvădite în *furcuțe*, în nuanțe de brun cu alb. Mai recente sînt țesăturile cunoscute sub numele de *macat*, țesute în patru ițe, năvădite, cu ornamente geometrice sau florale.

Denumite de localnici *pricoviță* sau *straie* și folosite pentru acoperit patul, cergile cu mițe sînt țesute în două ițe, din lînă țurcană îndrugată foarte gros.

Femeie în port de sărbătoare (sus)

Mînecă de cămașe femeiască (detaliu) — ornamente de tip muntenesc (jos)

https://biblioteca-digitala.ro

Pricovițele sînt nelipsite din fiecare casă. După ce sînt țesute, ele se dau la dîrstă, la Nerej, pentru a fi scămoșate.

Pricovițele sînt de obicei învărgate cu roșu, alb și gri și au constituit un obiect fără de care nu se putea concepe zestrea unei fete.

Pirogravura, pe care, ca și dogăria, bisocenii au preluat-o de la meșterii din Nerej, prezintă forme mult simplificate ale ornamenticii nerejene. Vasele lucrate în Bisoca au aceeași formă, dar sînt mai simple decît cele nerejene, sub raportul decorului. Ornamentele, arse cu o stanță de fier denumită *priboi*, sînt mai rare și nu au deosebite calități artistice.

Lăzile de zestre, care în trecut erau nelipsite în casele din Bisoca, reprezintă piese de mobilier cu reale însușiri artistice. La picioare și pe aripile laterale ale capacului, ornamentele sînt de obicei geometrice, identice cu cele care formează chenarul feței și al părților laterale. În interiorul acestor chenare se desfășoară, pe două registre inegale, rozete înscrise în cercuri. Uneori aceste rozete apar pe picioare și pe aripile capacului.

După forma lor și structura compoziției ornamentale lăzile acestea se încadrează tipului de circulație mai largă în zonele limitrofe transilvănene [11]. Lăzile erau de altfel chiar cumpărate din Transilvania. Au fost și meșteri lădari transilvăneni care s-au stabilit la Bisoca și au lucrat lăzi pentru localnici.

Ceramica utilizată în Bisoca este de tipul celei frecvente în zona Buzăului și a Bîscelor. Existența unui mare număr de centre de ceramică în apropierea Bisocii: Plopeasa, Grabicina, Joseni, Beșlii, la nord de Buzău, a determinat o largă utilizare a ceramicii, în deosebi pentru uzul casnic. Vasele de ceramică folosite, atît cele smălțuite cît și cele nesmălțuite, sînt remarcabile prin formele lor armonioase. De cîțiva ani s-a stabilit și la Bisoca un olar, venit din Cotoare, sat al comunei Beșlii.

În general manifestările de artă din Bisoca s-au cristalizat într-un ansamblu caracteristic, în care însă se poate descifra clar și aportul creator al populației din zonele învecinate din Muntenia, Moldova și Transilvania.

Existau deci, în interioarele din Bisoca, o serie de elemente comune cu cele ale regiunilor învecinate. Astfel, pe lîngă mesele joase rotunde sudice, pătrunse și în sudul Moldovei, pe lîngă organizarea artistică a interiorului specifică Munteniei, mai apărea și culmea, mai răspîndită în Transilvania.

Portul are, în ansamblul său, o structură bine definită cu o arie de răspîndire ce cuprinde toate satele care fac parte din această zonă. Caracteristic unei zone de munte, portul oglindește ocupațiile locuitorilor atît în structura pieselor cît și după materialul utilizat (lîna, cînepa, blana de oaie).

Portul femeiesc, reprezentînd mai bine deosebirile de la o zonă la alta (dezvoltînd mai mult aspectul de podoabă al portului) se caracterizează în această zonă prin simplitate și armonie, atît în ceea ce privește forma cît și culoarea.

Atît astăzi cît și în trecut, tipul de cămașă femeiască specific acestei zone este tipul denumit carpatic: cu mîneca croită din gît, cu altița croită separat sau împreună cu mîneca și încrețită în jurul gîtului la un loc cu stanul din față și cel din spate. Diferitele variante ale cămășii, după epocă și vîrstă, sînt determinate de elemente secundare ce nu pot defini un tip de cămașă ca: modul de susținere în jurul gîtului (cu brezărău sau cu bentiță), ornamentele, după modul lor de dispunere și după materialul cu care sînt executate, deschizătura cămășii, partea de jos a mînecii etc.

Astfel se disting în portul femeiesc din această zonă, foarte bine reprezentat și păstrat în comuna Bisoca, următoarele variante ale cămășii:

a) *Cămașa mocănească*. Cunoscută atît în trecut cît și astăzi ca piesă specifică portului din această zonă, cămașa denumită de localnici *mocănească*, a avut o arie de răspîndire foarte mare, cuprinzînd întreaga zonă cercetată. La această cămașă mînecile cu ciupagul din față și cel din spate sînt încrețite la gît pe o bentiță numită guler. Cămășile bătrînești au deschizătura în față, iar cele mai noi — într-o parte. Partea de jos a mînecii prezintă de asemenea deosebiri după epocă. La cămășile vechi mîneca este prinsă la pumn cu o *brățară*, iar la cele mai noi se termină cu un volan numit *valon* sau *bulfaiu*.

În ceea ce privește dispunerea ornamentelor și a cîmpilor ornamentali se cunosc de asemenea ca elemente generale: altița (păstrată chiar și cînd nu este croită separat); creața (încrețul); rîurile (șirurile ornamentale de pe mîneci); tablele din piept (șirurile de ornamente de pe piept); tablele din spate (șirurile de ornamente din spate).

Cămașa mocănească are cîteva caracteristici care o definesc: este cusută cu fire de lînă sau cu arnici, iar ornamentele pe întreaga cămașă sînt realizate cu o singură culoare; doar la încreț intervine a doua culoare. Culorile caracteristice la broderiile cu lînă sînt: vișiniul — *fire-n broci* și vînătul — *lolachiu*, iar pentru arnici roșu și negru; cămașa nu are ornamente florale ci *model* (compoziție de ornamente geometrice). Datorită bogăției cusăturilor este considerată cămașă de sărbătoare.

[11] Tancred Bănățeanu, *Rumuńskie skrzynie ludowe* (Lăzi populare românești) în *Polska sztuka ludowa*, an. XIII, (1959), nr. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

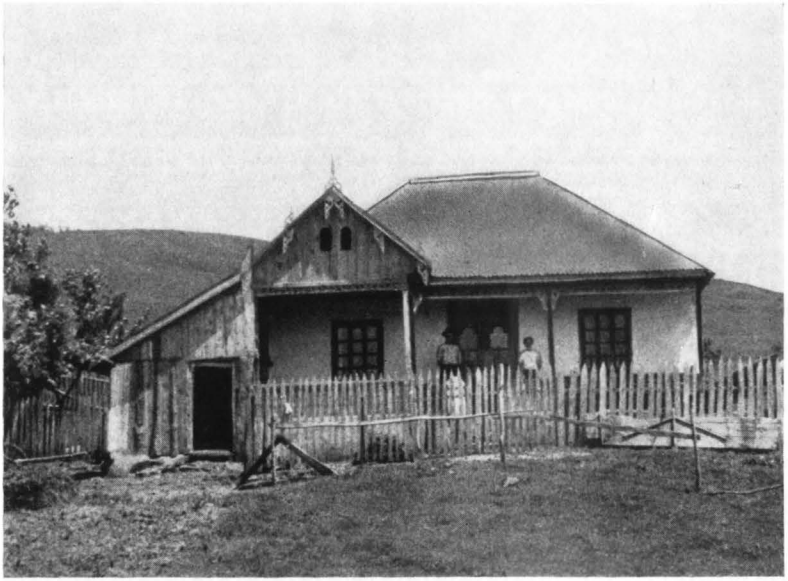

Casă cu două încăperi și tindă la mijloc

b) *Cămașa încrojneată*. Piesa capătă această denumire după modul de dispunere al ornamentelor: circular peste piept și umeri, fapt ce a dus la analogia cu *crojnia* — sarcină de lemne purtată cu legătura trecută peste piept, întocmai ca modul de dispunere a ornamentelor cămășii. Păstrează același croi, cu altiță separată și prinsă printr-o broderie în ajur de mînecă, cu brezărău la gît și cu volan: *icăluță*, sau cu bentiță și cu gura cămășii într-o parte. Jos mîneca se termină cu un volan mic. Ornamentele mari, geometrice sau florale, compun un cîmp ornamental dispus circular peste piept și umeri. Mici ornamente sînt dispuse la marginea de jos a mînecii și în jurul gîtului. Uneori același ornament, dar mult mai rărit, apare și pe mînecă. Spatele păstrează dispunerea ornamentelor mici în trei șiruri, întîlnindu-se atît ornamentul floral cît și zoomorf.

c) *Cămașa fără altiță*. Destul de rar și purtată mai ales în trecut, întîlnim în această zonă cămașa cu ornamentele dispuse în șiruri verticale pe piept și mîneci. Ornamentele cusute cu lînă, gura cămășii în față, brățara mînecii ne arată că este o cămașă de tip vechi, dar care nu a avut o prea mare circulație în această zonă.

Fota este numită local *strecătoare* sau mai rar, în satele dinspre N—E, *catrință*. Pentru toate variantele de fote sînt specifice cîteva elemente:

— sînt țesute din lînă, în patru ițe, cu fondul întotdeauna negru (foarte rar se făcea cafeniu sau vînăt);

— registrele ornamentale sînt dispuse numai la cele două capete din față ale fotei, lăsînd un cîmp negru;

— modul specific de înfășurare a fotei, nu prea strîns în jurul trupului și cu două cute făcute în față cînd este prinsă cu bete.

Se cunosc următoarele variante de fote:

a) *Fota oarbă*, frecventă în satele de nord ale zonei. Pe fondul negru al fotei sînt dispuse, la capetele din față, dungi subțiri colorate. Purtată de femeile bătrîne în trecut, astăzi este folosită mai ales ca fotă de lucru. Uneori aceste fote, cu predominanța culorii negre, au șiruri cu mici alesături între vergile colorate de la capetele din față.

b) Fotele specifice zonei sînt însă acelea cu dungi late roșii, alternînd cu dungi subțiri policrome, sau cu șiruri de alesături realizate cu lînă sau lînică, dispuse la capetele din față ale fotei. Femeile mai în vîrstă poartă fote cu alesături mai simple, iar fetele și femeile tinere cu mai multe alesături. Aria de răspîndire a acestei fote cuprinde întreaga zonă, cu foarte mici deosebiri de cromatică și motive decorative.

c) Alături de această variantă specifică există, însă cu o mai mică frecvență, fota pătrunsă mai recentdin sud, din Rîmnicul Sărat, cu bogate alesături policrome pe dungile roșii și pe poale.

https://biblioteca-digitala.ro

Pieptarul, numit și *bundă*, făcut din blană de oaie și purtat pe vreme rece, este lucrat de meșterii cojocari ai satului.

În trecut, ornamentele florale erau cusute cu lînică colorată și dispuse pe marginile din față, la buzunare și jos pe mijlocul spatelui. Pieptarele mai noi păstrează aceiași cîmpi ornamentali, dar ornamentele sînt realizate cu meșină brună. Pentru zile de lucru se poartă pieptare aproape neornamentate.

Alături de pieptarul din blană, femeile mai în vîrstă folosesc vesta din dimie brună, fără mîneci, dar lungă ca o haină. La portul de sărbătoare, mai recent, se îmbracă veste tot din dimie, care au pe margini aplicații de panglică colorată sau albă.

O piesă specifică portului de sărbătoare din această zonă este *ilicul*, adus în trecut de negustorii ardeleni. Piesa a pătruns în toate satele, integrîndu-se portului local. S-au purtat ilice din pluș sau catifea, cusute cu mătase, dar existau și meșteri locali care făceau ilice din dimie, cu găitane și nasturi.

Brîul este purtat atît de femei cît și de bărbați, încingînd la femei, mijlocul, pe sub fotă. Țesut din lînă, în patru ițe, brîul femeiesc, de obicei de culoare roșie, are în primul rînd un rol util, acela de a ține mijlocul. El are la capete dungi colorate și uneori ciucuri.

Betele sînt țesute în război, în patru ițe, din lînă năvădită, cu ochiuri. Sînt înguste și lungi, pentru a cuprinde de cîteva ori mijlocul. Betele de sărbătoare au la capete ciucuri din lînă și mărgele ce sînt lăsate să atîrne pe șold. Aceleași bete sînt utilizate și de către feciori.

Pe vreme rece femeile, indiferent de vîrstă, își acoperă capul cu *basmale* mari din lînă neagră, cu franjuri, cumpărate din tîrg. Se poartă petrecute pe sub bărbie și legate la spate, uneori partea de deasupra fiind trecută peste gură și nas, acoperind jumătate din față.

Pentru sărbătoare, atît în trecut cît și astăzi, sînt foarte prețuite basmalele mari din cașmir negru cu chenar înflorat — *buccele* sau *iminele* — aduse în aceste părți de transilvăneni *(desăgari* sau *ungureni)*.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea se cunoaște, în satele Bisocii, la femeile tinere, găteala capului cu *fes*, constituind mai mult o modă. Fesul era acoperit de o basma *(testemel)* neagră sau înflorată. Dacă basmaua era înflorată, era prinsă peste fes în așa fel încît să fie vizibil un rînd de flori. Se înfigeau în fes, de jur împrejur, *spelci* și *pătăci* (ace cu floare). Deasupra, se punea apoi un ștergar alb de bumbac sau maramă de borangic. Femeile mai tinere lăsau marama cu capetele în jos, iar cele bătrîne drapau marama sau ștergarul în jurul capului.

Ștergarul din bumbac, țesut pe rost, cu vergi subțiri, constituie una din piesele tradiționale ale gătelii capului. Se lega întîi părul cu un *tulpan* alb cu mărgele colorate pe margine, sau un tulpan negru, peste care apoi, femeile mai bătrîne, înfășurau ștergarul în jurul capului, în așa fel încît nu rămînea nici un capăt liber. Pe lîngă ștergar s-au purtat și marame din borangic, mai ales de către femeile mai tinere.

Din sumara analiză a portului femeiesc din Bisoca se poate constata că acesta reflectă, pe lîngă elemente locale, și interferențe de elemente specifice zonelor limitrofe muntenești, moldovenești sau transilvănene, ca rezultat al legăturilor economice și culturale permanente ce au existat de-a lungul veacurilor.

Portul popular bărbătesc are o structură simplă întîlnită aproape în toate regiunile subcarpatice muntenești. La cămașă se adaugă, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, fusta plisată sau încrețită, un element specific balcanic, pătruns în Țara Românească și în sudul Moldovei.

În afară de cămașa simplă, albă, încinsă la mijloc, se poartă cioareci strîmți pe picior și opinci, iar vara izmene strîmte. La fel ca la portul femeiesc, se constată și la portul bărbătesc coexistența unor elemente care circulă și în alte zone.

Chimirul transilvănean precum și curelele cu ținte din cositor (cunoscute și în Vrancea) se poartă în aceeași măsură ca și betele și brîiele colorate. Pălăria este de tip ardelenesc și chiar adusă de acolo, iar căciula este *mocănească*. Tot din Transilvania erau aduse, în trecut, și pieptarele. Alături de acestea, ca piese de port specifice zonelor de munte și subcarpatice, legate de creșterea vitelor și păstorit, amintim: gluga, zeghea precum și sarica. Portul popular bărbătesc din această zonă este mai puțin păstrat decît cel femeiesc, aceasta desigur datorită evoluției social-economice firești, care, după cum am amintit, a dus la adoptarea îmbrăcămintii noi (produse ale industriei), mai practică și mai ușor de făcut.

★

Prin componența demografică a Bisocii, prin așezarea sa geografică între cele trei provincii istorice, prin diferitele elemente etnografice analizate mai sus, grupul de așezări bisocene ilustrează circulația permanentă a bunurilor de cultură materială și spirituală în cadrul culturii unitare a poporului român.

https://biblioteca-digitala.ro

РЕЗЮМЕ

Продолжая статью «Условия и причины развития села Бисока (Плоештская область). Эволюция его социально-экономических форм» («Журнал музеев» 1 год издания, 1964, № 1), авторы знакомят нас с некоторыми, изученными в этом селе, этнографическими аспектами.

Расследованы типы поселений, застройка усадеб, архитектурные формы, внутреннее убранство, одежда со всеми ее деталями, домашние ткани, художественные изделия из дерева, керамика и т.д.

В результате исследований намечается небольшая зона, включающая, кроме Бисоки, села Некулеле и Жития, и имеющая свою этнографическую специфику. Местные этнографические элементы в постоянном развитии включили в себе и этнографические формы соседних зон Молдовы и Трансильвании; их проникновению способствовали тесные экономические, политические и культурные связи.

RÉSUMÉ

En continuation de l'article « La formation et le développement de la commune Bisoca. . . » (Revista Muzeelor, I, 1964, no. 1), les auteurs présentent certains aspects ethnographiques étudiés dans la dite commune.

Ils analysent les types d'établissements, l'organisation des exploitations, les formes architectoniques, l'organisation des intérieurs, le costume et toutes ses pièces composantes, les textiles faits à la maison, les créations artistiques en bois, en céramique, etc.

Cette analyse donne lieu à la constatation de l'existence d'une petite zone qui englobe, en plus de Bisoca, les communes Neculele et Jitia également, et qui a une configuration ethnographique spécifique. Parallèlement au développement constant des éléments ethnographiques locaux, les contacts économiques, politiques et culturels étroits avec les zones voisines de la Moldavie et de la Transylvanie ont déterminé la pénétration de certaines formes ethnographiques de ces zones, qui se sont intégrées aux éléments spécifiques de Bisoca.

https://biblioteca-digitala.ro

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

Bogdan Petriceicu Haşdeu

Cu prilejul inaugurării Casei memoriale de la Cîmpina

Om de ştiinţă, de formaţie enciclopedică, avînd, în această privinţă, ca înaintaş pe D. Cantemir şi ca urmaş pe N. Iorga, B. P. Haşdeu a dominat cîtva timp întreaga viaţă culturală şi ştiinţifică a ţării. El s-a manifestat în cele mai variate domenii ale creaţiei, lăsînd lucrări care au deschis largi orizonturi pentru cercetări ulterioare. Publicist şi literat, lingvist şi filolog, economist şi jurist, B. P. Haşdeu a fost înainte de toate istoric, cel mai mare istoric al generaţiei lui.

Născut dintr-o familie cu vechi tradiţii culturale, el a căpătat încă din copilărie, sub îndrumarea permanentă a tatălui său, un viu interes pentru istoria poporului român şi creaţia lui poetică. Urmînd sfatul acestuia, care socotea că «*fără istorie nu este patrie şi fără dragoste către istorie nu poate fi dragoste către patrie*» [1], B. P. Haşdeu s-a avîntat cu pasiune în domeniul istoriei patriei, însuşindu-şi temeinice cunoştinţe ce au constituit izvor de permanentă inspiraţie pentru creaţia lui literară.

Ajutat de cunoaşterea a zece limbi străine, antice şi moderne, el a lărgit baza documentară privind trecutul ţării, a adus în problemele istorice pe care le-a cercetat puncte de vedere noi, combătînd concepţiile retrograde încetăţenite pînă atunci din lipsa unei atitudini critice faţă de ele. Dîndu-şi seama că istoria română era plină de poveşti şi de lacune şi că «*pentru a îndrepta unele şi a astupa pe celelalte*» se cerea «*un studiu bazat pe documente, iar de loc pe compilaţiuni*» [2], B. P. Haşdeu a reluat activitatea începută de M. Kogălniceanu şi N. Bălcescu, desfăşurînd o bogată activitate ca editor de izvoare. În colecţia *Arhiva istorică a României*, iniţiată şi condusă de el, Haşdeu a publicat multe izvoare vechi, în special slave, de mare însemnătate pentru istoria ţării, pe care, fie că le-a depistat în vechi colecţii eterogene sau foarte rare, fie că le-a descoperit în arhivele străine cu prilejul diferitelor lui călătorii ştiinţifice. Acestor descoperiri li s-au adăugat multe documente interne inedite ce începeau să iasă de sub obrocul mănăstirilor şi al familiilor particulare şi să intre în patrimoniul arhivelor statului, instituţie pe care Haşdeu a condus-o timp îndelungat, ridicîndu-i prestigiul. Tehnica superioară — în comparaţie cu ceea ce se făcuse pînă atunci —, în care au fost editate izvoarele în *Arhiva istorică a României*, reproducerea lor exactă, regestele şi largile comentarii critice care le însoţesc, au făcut ca Haşdeu să fie socotit ca întemeietorul arheografiei sistematice şi critice de la noi. Cei care i-au continuat opera în domeniul publicării izvoarelor istorice, I. Bogdan, N. Iorga, P. P. Panaitescu ş.a. au recunoscut marile lui merite în această direcţie [3].

---

[1] Din cuvîntarea ţinută de Al. Haşdeu în faţa şcolarilor la Hotin în ziua de 25 iulie 1837, (Cf. N. Romanenko, *B. P. Haşdeu*, Chişinău, 1957, p. 13).

[2] *Arhiva istorică a României*, vol. I, Partea 1-a, Bucureşti, 1865, p. III.

[3] I. Bogdan, *Istoriografia română şi problemele ei actuale*, în «Academia Română. Discursuri de acceptiune», XXVII, Buc. 1905, p. 14; N. Iorga, *B. P. Haşdeu. Cu prilejul comemorării lui la Cîmpina*. Din conferinţa ţinută la Ateneul de acolo (28 august 1927), p. 12—13; P. P. Panaitescu, *Rolul lui B. P. Haşdeu în slavistica românească*, «Romanoslavica», VI, 1962, p. 235—248.

https://biblioteca-digitala.ro

Bogata informație istorică pe care și-a însușit-o prin muncă neobosită i-a permis lui B. P. Hașdeu să-și pună probleme, să încerce să le rezolve, să elaboreze teorii originale în domeniul istoriei naționale. Tînăr încă, în 1860, el enunța problemele a căror lămurire avea să-l preocupe aproape toată viața, și care au fost: dacii și originea lor, continuitatea daco-romanilor în Dacia, formarea poporului român, apariția statelor românești [4].

Cu articolul « *Perit-au Dacii?* » Hașdeu deschidea lupta împotriva reprezentanților curentului latinist care susțineau pînă la fanatism originea curat latinească a populației din Dacia și a limbii ei, atrăgea atenția asupra necesității de a nu se neglija elementul daco-tracic, mai apoi și cel slav în dezvoltarea limbii și culturii noastre.

În anii 1872—1875 au apărut primele cinci fascicole din *Istoria critică a românilor*, concepută de B. P. Hașdeu ca o operă de proporții monumentale. În prefața primului volum, ediția a II-a, el anunța că vrea să trateze istoria națională din punct de vedere teritorial, etnografic, dinastic, nobilitar, ostășesc, religios, juridic, economic, literar și artistic. Hașdeu n-a reușit să cerceteze însă decît Țara Românească în secolul al XIV-lea și numai din punct de vedere teritorial, al întinderii ei, al acțiunii naturii asupra omului și acțiunii omului asupra naturii. Pentru aceasta a folosit peste 600 de izvoare vechi slave, rusești, polone, sîrbo-croate, latinești, grecești, franceze, italiene, germane, engleze, ungurești ș.a. Lucrarea a găsit un puternic răsunet în cercurile științifice din țară și străinătate. La puțin timp după apariție, ea a fost tradusă în limba franceză și i-a adus lui Hașdeu consacrarea oficială de mare istoric. *Istoria critică a românilor* orienta cercetările istorice pe o cale nouă, nu spre « *personalități* » ori « *figuri mari* » din istoria națională, ci spre popor, spre instituții și obiceiuri. În ea Hașdeu a căutat să aducă lumină în problema mult dezbătută a continuității daco-romanilor la nordul Dunării, polemizînd cu Rösler, care, reluînd teoriile istoricilor austrieci, sași și maghiari din veacul al XVIII-lea, combătuți la vremea lor de învățații transilvăneni, tăgăduia această continuitate. Neacceptînd nici teoria școlii latiniste, Hașdeu rămînea pe poziția lui din tinerețe, insistînd asupra elementului traco-dacic ca element de bază în formarea poporului român.

În lucrările istorice care au urmat istoriei critice, Hașdeu dovedește aceeași largă erudiție, coroborează în cercetarea începuturilor vieții noastre statale datele istorice cu cele lingvistice, combate teoriile învechite, ca cea a descălecatului al cărui partizan devenise A. D. Xenopol și care a fost pentru aceasta considerat ca « *ultraconservator în știință, dușman instinctiv al vederilor nouă* » [5].

Lipsit de o înțelegere justă, cu adevărat științifică, a legilor dezvoltării societății omenești, Hașdeu n-a putut reconstitui totdeauna faptele istorice în adevărata lor lumină. În explicarea unor probleme privind începuturile noastre statale, în dorința-i de a scoate în evidență străvechea origine a statelor românești el a formulat ipoteze fanteziste (cum este cea privind originea Basarabilor), a crezut orbește în autenticitatea unor știri ca, de exemplu, în cele din Diploma bîrlădeană (1134), dovedită ca falsă de critica istorică [6].

Calea preconizată de B. P. Hașdeu în cercetarea faptelor istorice, metoda critică, opusă celei subiective, urmată consecvent de istoricii de după el a dat, însă, roade bogate. După cum activitatea lui Hașdeu ca editor de izvoare a fost reluată și ridicată pe o treaptă nouă, superioară, de I. Bogdan, problematica cercetărilor lui istorice a cîștigat în lămurire prin pleiada de străluciți istorici români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea care, cu o acribie

---

[4] B. P. Hașdeu, *Istoria* în « Foița de istorie și literatură », 1860, p. 2. Vezi și Aurelian Sacerdoțeanu, *Concepția istorică a lui B. P. Hașdeu*, în « Studii », anul X, 1957, nr. 5, p. 145 și urm.; Vasile Maciu, *Activitatea istoriografică a lui B. P. Hașdeu*, în « Studii », anul XVI, 1963, nr. 5, p. 1021—1031.

[5] *Etymologicum Magnum Romanicae*, IV, Buc., 1898, p. XXXIV.

[6] Cf. I. Bogdan, *Diploma bîrlădeană*, în « An. Acad. Rom. Mem. sect. ist., s. II, t. XI (1888—1889) », p. 65—112; P. P. Panaitescu, *Diploma bîrlădeană din 1134 și hrisovul lui Jurg Koriatovici din 1374. Falsurile patriotice ale lui B. P. Hașdeu*, în « Revista istorică Română », II, 1932, p. 46—57.

https://biblioteca-digitala.ro

științifică neîntîlnită pînă atunci, împărtășind sau respingînd părerile marelui lor predecesor, au realizat studii rămase încă pînă acum fundamentale : V. Pârvan, privind fondul daco-tracic în formarea poporului român, D. Onciul în privința continuității în Dacia a populației daco-romanice și a formării statelor românești de sine stătătoare, A. D. Xenopol și N. Iorga ca viziune largă, de ansamblu, asupra trecutului nostru.

Concepînd studiul istoriei în sensul preconizat de curentul pașoptist, urmîndu-l pe Bălcescu în înțelegerea istoriei ca o carte de învățătură pentru contemporani, Hașdeu considera că redarea trecutului poate ajuta la orientarea mai dreaptă în viața contemporanilor, poate sluji la trezirea conștiinței naționale, la demascarea claselor exploatatoare. Oprindu-se într-o monografie specială asupra figurii lui Ioan Vodă cel Cumplit, Hașdeu a căutat să insufle în rîndul cititorilor sentimente patriotice, dragoste pentru poporul de jos, ura împotriva claselor stăpînitoare.

Marea simpatie a lui Hașdeu pentru Ioan Vodă cel Cumplit își afla izvorul în tendința acestui domn de a se sprijini pe păturile largi ale poporului de jos, ceea ce corespundea și concepțiilor sociale ale eruditului istoric. În mai multe rînduri Hașdeu face aluzie în lucrare la problemele arzătoare din actualitatea politică și socială din vremea sa, căutînd să arate că măsurile și reformele democratice și patriotice pe care Al. I. Cuza, ajutat de M. Kogălniceanu, le înfăptuia, în folosul poporului și împotriva coaliției burghezo-moșierești, erau cu totul în spiritul tradițiilor naționale progresiste. Bazat pe o informație istorică excepțională, care epuiza totalitatea izvoarelor scrise în diferite limbi despre Ioan Vodă, B. P. Hașdeu, entuziasmat de figura eroului său, n-a putut scăpa de unele exagerări în aprecierea concepțiilor democratice și a principiilor de tactică militară ale domnitorului.

Opera istorică a lui Hașdeu evidențiază strădania lui de a opune concepției istoriei ca o simplă înșirare de fapte înțelegerea ei în sens global, explicarea faptelor istorice prin cauzele care le-au determinat, de unde, necesitatea de a se ține seama de ansamblul vieții economice, sociale și politice.

Formația filozofică de esență idealistă a lui Hașdeu a făcut ca el să exagereze uneori semnificația unor fapte, să invoce în sfera generalizărilor istorice « *selecția providențială* », destinul, să insiste asupra principiului atavismului (« *persistența sîngelui* »), să privească mecanicist acțiunile naturii asupra omului și ale omului asupra naturii. Aceste limite în gîndirea lui s-au accentuat spre sfîrșitul vieții cu tendințe mistice [7].

Vasta operă pe care a realizat-o B. P. Hașdeu l-a impus ca membru sau conducător al unor importante instituții științifice din țară, i-au adus alegerea ca membru a numeroase foruri științifice internaționale. Profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române — și pentru cîtva timp și secretar general al ei —, director al Arhivelor statului, Hașdeu a reprezentat cu cinste țara noastră și a impresionat prin larga sa erudiție în cadrul diferitelor congrese științifice sau festivități internaționale : la al IV-lea Congres al orientaliștilor de la Florența (1878) și la cel de al VII-lea de la Viena (1886), la dezvelirea statuei lui Jules Michelet (1882) etc. Mărturie a faimei de care se bucura Hașdeu în cercurile științifice internaționale, stau titlurile lui, menționate pe prima pagină a volumului IV din *Etymologicum* : membru al Academiei Române, al Academiei Imperiale de științe și al Societății Imperiale arheologice de la St. Petersburg, al Societății de Lingvistică din Paris, al Academiei Regale din Belgrad, al Societății Academice din Sofia, al Societății neolingvistice americane din Baltimore, al Syllogului filologic elenic din Constantinopole etc.

Spre sfîrșitul vieții, Hașdeu, « *magul intuițiilor fulgerătoare* », își dădea seama de relativitatea unora dintre concluziile cercetărilor sale. Făcînd bilanțul rezultatelor obținute de el în cercetarea formării statului în Țara Românească, Hașdeu scria : « *S-au terminat pînă aci polemica și exegeza. Trecutul problemei mi se închide mie personal pentru totdeauna. Progresul însă cel impersonal nu se oprește niciodată, în cursul timpului indefinit, asupra niciunei probleme. Pentru a se așterne mai curînd calea ulterioară, voi clasifica eu însumi rezultatele cele dobîndite printr-o vastă panoramă dogmatică, unde urmașii mei cu mult mai lesne să poată observa lacunele, care sînt inevitabile, și greșelile, care sînt posibile* [8] ». În 1901, în răspunsul la discursul de recepțiune a lui I. Pușcariu, amintind greutățile pe care le-a avut de întîmpinat generația lui în entuziasmul creării unei culturi originale, B. P. Hașdeu adresa generației tinere urarea să facă mai mult. « *Noi știa, moșnegii*, — spunea el — *și sîntem cam mulți în Academie, să ne răsbunăm: să ne răsbunăm binecuvîntînd tînăra generațiune și dorindu-i să ne întrecă. Dacă noi am făcut prea puțin, de !, cu atît mai lesne va fi întrecerea pentru urmașii noștri, pe cînd noi, inițiatorii, din nenorocire, nu avem pe cine să întrecem, trăgînd brazdă prin țelină* [9] . »

Distrus de moartea genialei lui fiice, izbit de răutatea potentaților zilei, care l-au lovit cînd avea nevoie de mai multă înțelegere, B. P. Hașdeu s-a retras, petrecîndu-și ultimii ani ai

---

[7] G. Munteanu, *B. P. Hașdeu*, Buc., 1962, p. 125—126 ; Șt. Pascu, E. Stănescu, *Istoriografia modernă a României*, în « Studii », 1, 1964, p. 143—144.

[8] *Etymologicum Magnum Romaniae*, IV, p. CCLXVII.

[9] « Acad. Română. Discursuri de recepțiune », t. XXIII, p. 17.

https://biblioteca-digitala.ro

vieții, la Cîmpina, în castelul construit după gîndul său și unde, uitat, închidea ochii la 25 august 1907.

Opera lui Hașdeu, tăgăduită sau minimalizată în trecut, în aspectele ei pozitive se încadrează astăzi și este valorificată de cultura noastră nouă. Un bust al lui Hașdeu, situat la Universitate, — despre necesitatea căruia N. Iorga vorbea cu prilejul unei conferințe ținute aici, la Cîmpina, în 1927 [10], a fost dezvelit cu prilejul festivităților prilejuite de centenarul Universității. Simbol al prețuirii de care se bucură în anii noștri opera lui Hașdeu, bustul, ca și muzeul inaugurat recent la Cîmpina, descoperă privitorilor pe marele cărturar așa cum apare el în cultura noastră actuală, însemnînd : « *afirmație, întemeiere, înțelepciune* ».

РЕЗЮМЕ

По случаю открытия в г. Кымпина 9-го апреля 1965 г. музея «Б. П. Хашдэу», автор даёт обзор историографической деятельности Б. П. Хашдэу, останавливаясь на более значительных ее сторонах: Б. П. Хашдэу, как издатель исторических источников, первый крупный румынский славист; Проблематика исторических исследований Хашдэу (Даки и их происхождение, непрерывность дако-римлян в Дакии, образование румынского народа, появление румынских государств) и продолжение этих исследований последующими румынскими учёными; Историческое мировоззрение Б. П. Хашдэу; Международная известность, которой пользовался учёный; Признание трудов учёного в народно-демократической Румынии.

RÉSUMÉ

Lors de l'inauguration à Cîmpina, le 9 avril 1965, du musée « B. P. Hașdeu » l'auteur prononça une allocution, évoquant l'activité d'historien de B. P. Hașdeu. Il souligna quelques aspects plus importants de cette activité, notamment : B. P. Hașdeu, éditeur de sources, le premier grand slaviste roumain ; la problématique des recherches historiques de Hașdeu (les Daces et leur origine, la continuité des daco-romains en Dacie, la formation du peuple roumain, l'apparition des états roumains) ainsi que la continuation de ces recherches par une pléiade de savants roumains ; la conception de l'histoire de B. P. Hașdeu ; la célébrité internationale de Hașdeu ; enfin, l'appréciation de l'œuvre de Hașdeu en Roumanie dans le régime de démocratie populaire.

[10] N. Iorga, *op. cit.*, p. 17.

https://biblioteca-digitala.ro

MIRCEA DEAC

Ion Ţuculescu

Retrospectiva Ţuculescu deschisă în luna februarie la Bucureşti (sălile Dalles), apoi la Iaşi şi Craiova, a constituit un eveniment important pentru arta noastră plastică. Caracterul deosebit al expoziţiei a atras un public numeros şi a suscitat vii discuţii. De fapt ea a prezentat amplu un artist original a cărui operă, plantată adînc în solul fecund al artei şi gîndirii estetice a poporului român, se înscrie ca o prefaţă — în evoluţia artei noastre plastice — la capitolul artei moderne-inovatoare contemporane. Pe marginea expoziţiei s-a scris mult, emiţîndu-se diferite ipoteze asupra ultimelor sale lucrări, mult deosebite în concepţia estetică de ceea ce obişnuit prezentau sălile noastre de expoziţii. De asemenea asupra faptului că sîntem în faţa unui artist autentic, de intensă profunzime şi originalitate, părerile au fost unanime.

După trecerea clipelor de senzaţional şi de neaşteptat, pe care — ca la un spectacol de un gen nou — le-a oferit expoziţia unui pictor aproape uitat în ultimul deceniu şi mort prematur în 1962, urmărirea evoluţiei etapelor sale artistice şi a caracteristicilor picturii lui pot fi analizate actualmente cu mai multă obiectivitate. Evoluţia picturii lui Ţuculescu, atunci cînd o privim retrospectiv, ne apare segmentată în cîteva etape distincte, şi cine ştie dacă moartea sa prematură nu i-a oprit posibilitatea evoluţiei şi spre alte etape, evoluţie firească unui artist care a căutat cu asiduitate să-şi înnoiască şi să-şi desăvîrşească modalităţile de expresie plastică, adîncind interpretativ căile de comentare, de dialogare cu natura şi viaţa. Există însă în toate aceste etape o unitate care aparţine personalităţii artistului — stilului său. În general, fără o strictă delimitare, etapele s-au desfăşurat cronologic, pornind de la dialogul pictorului cu natura şi ajungînd la dialogul acestuia cu sine însuşi.

Născut în 1910, fiu al unui învăţător din Craiova, Ion Ţuculescu şi-a manifestat talentul de tînăr; la vîrsta de 15 ani organiza în oraşul natal chiar o mică expoziţie. Drumurile vieţii îl îndreaptă însă spre ştiinţele exacte, pentru a deveni în 1933 medic şi licenţiat în ştiinţele naturii, şi pentru a rămîne un asiduu cercetător şi publicist în domeniul microbiologiei, în care este remarcat şi consemnat ca unul dintre cei ce au adus o contribuţie importantă la lărgirea sferei de cercetare a acestei ştiinţe, descoperind 150 de noi specii de infuzori. Dar imboldul talentului manifestat în copilărie se manifestă, cu şi mai multă intensitate, în urma călătoriilor întreprinse în Grecia şi Turcia, împreună cu Gala Galaction (1930). Peisajul meridional îi exaltă gustul culorii. Călătoriile îi lărgesc considerabil orizontul preocupărilor pentru pictură. Pictează intens. Totodată mai vizitează Egiptul şi Asia Mică. În 1934 reia călătoria în Grecia şi Turcia, iar în 1937 vizitează Franţa, unde vine în contact cu pictura lui Van Gogh (căruia i se organizase în acel an o mare expoziţie retrospectivă), apoi Elveţia şi Italia.

Întors din aceste voiajuri de studii, cu geamantanul plin de tablouri, cu speranţe şi încredere în forţele sale, deschide prima sa expoziţie în sălile Ateneului (1938), care constituie o surprinzătoare şi o deplină afirmare ca pictor matur şi original. Este remarcat şi elogiat în presă. Preferinţa sa se îndreaptă mai mult spre peisaj. De fapt expusese peisaje tipice din Italia, din Grecia sau de pe Riviera franceză. De la început se aşează în rîndurile marilor artişti. Se face egalul lor. « *Această reuşită îl pune direct pe linia marilor Kokoşka, Rouault şi Vlaminck. . .* » scrie I. P. Orleanu în *Rampa* din 6 mai 1938. Profesorul G. Oprescu, şi el impresionat de pictura artistului, nu ezită să-şi scrie părerile: « *La Ateneu şi-a expus lucrările un medic, Ion Ţuculescu. Este cel mai senzaţional*

https://biblioteca-digitala.ro

I. Ţuculescu: Interior la Costineşti

I. Ţuculescu: Portretul bunicului

debut pe care l-am întîlnit în ultimii ani. Un aşa de evident temperament, atît de năvalnic, de artistic, sînt cu totul excepţionale. Tînărul, foarte tînărul doctor în medicină, este departe de a fi amatorul clasic pentru care pictura este aceea ce era vioara pentru marele Ingres. Ne găsim în faţa unei vocaţii evidente, a unei pasiuni pentru artă, care are nevoie să se exprime, care se cere manifestată şi care a inspirat celui pe care îl stăpîneşte, cu toată inexperienţa sa, cîteva tablouri originale şi puternice. Cu un instinct care uimeşte, la cineva evident lipsit de studii serioase, el şi-a ales obiectele cele mai potrivite: naturi moarte, peisagii » *(Universul*, 12 mai 1938).

De la început Ţuculescu devine un caz — ieşit din comunul şi oarecum staticul picturii noastre dintre cele două războaie; . . . « *expoziţia lui Ion Ţuculescu dovedeşte o seriozitate, o sensibilitate şi înţelegere nespus de completă şi reală a picturii şi constituie debutul unei reale personalităţi de la care putem aştepta opere de capitală semnificaţie pentru arta românească* ». . . (Petru Comarnescu, *Vremea*, 29 mai, 1938). Era un debut frumos şi neaşteptat pentru un pictor autodidact la prima sa expoziţie, care şi-a impus originalitatea şi forţa expresivă a picturii sale.

Am insistat asupra primei expoziţii deoarece în retrospectiva din acest an au fost expuse doar cîteva dintre lucrările care au figurat în 1938. Lucrările de atunci, ca şi cele care aveau să figureze în următoarele expoziţii, repetate an de an pînă în 1947 [1], sînt — în general — considerate ca făcînd parte din prima etapă a creaţiei sale, intitulată actualmente de cei mai mulţi dintre critici ca *realistă* sau *naturalistă*. Sînt de fapt termeni destul de improprii pentru factura în care sînt realizate interioarele sale ţărăneşti şi mulţimea peisajelor. Mai propriu îmi pare pentru această perioadă termenul folosit de Petru Comarnescu de « *neoprimitivism* » sau de « *realism popular* ». Pictura lui Ţuculescu aparţine iniţial în bună măsură fovismului [2] şi expresionismului [3], evoluînd apoi spre abstracţionism, după ce trece prin faze de inspiraţie folclorică, totemică şi microcosmică. Apropierea sa de arta populară a fost subliniată de toţi criticii, temele şi coloritul tablourilor sale fiind evidente în acest sens.

Asupra definirii picturii lui Ţuculescu din primele expoziţii ca fovistă şi expresionistă insistă de fapt şi unii dintre cronicarii expoziţiilor sale. Astfel, M. Argintescu-Amza scria în 1941 :

---

[1] 1939 — sala Dalles, 1941 — Ateneu, 1942 — Ateneu, 1943 — Ateneu şi septembrie 1947 — Ateneu. La acestea, se adaugă participarea sa la expoziţia societăţii « Tinerimea Artistică » (1940), Salonul oficial (1941), Bienala din Veneţia (1942), Căminul Artelor (1942, 1943).

[2] Mişcare artistică la începutul secolului al XX-lea, ale cărei principii erau : exaltarea culorilor pure, echivalenţa luminii şi construcţiei spaţiului prin culoare, cuprinderea suprafeţei plane fără modeleu şi clar obscur.

[3] Curent artistic care proclamă lumea subiectivă a artistului drept singura realitate, iar exprimarea acestei lumi subiective drept principalul ţel al artei. Principiile expresionismului s-au conturat la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea, în special în Germania.

https://biblioteca-digitala.ro

I. Ţuculescu: Triptic auto-portret

« . . . *nu puţine din aceste peisagii de colorit vulcanic şi contraste stranii au o atmosferă de poem cosmic amintind de Van Gogh* ». G. Oprescu, în acelaşi an, vorbeşte de un « *suflu de energie sălbatică* », de o « *îndrăzneală care nu se dă în lături nici chiar în faţa unor bizarerii* ». Şi în 1942 adaugă : « *Toată expoziţia de acum reprezintă o încordare la maximum a culorii, o simplificare a formelor, care cu greu s-ar mai putea accentua. Din fiecare cadru ţîşnesc ca nişte focuri de artificii roşul, verdele, albastrul cel mai intens şi mai crud* » (*Universul*, 14 martie, 1942). La rîndul său, Petru Comarnescu, în 1943, vorbeşte de « *forţa instinctului primitiv* », de «*cruditatea culorii, care e suverană ca într-o grotă preistorică* ». « *Cert este* — scrie criticul — *că acest primitivism de ritm şi culoare ale d-lui Ţuculescu are multe afinităţi cu expresionismul german de după celălalt război mondial.* » Aceasta este, de fapt, numai o latură a picturii sale. E dificil şi ilogic să-l închidem într-o unică formulă. Încă din această perioadă fovistă, apropierea sa de folclor, ca temă de inspiraţie şi motive îi dau un geometrism formal, îl împing spre sinteze. Mai tîrziu, după 1947, el adînceşte această inspiraţie — în felul său — dramatic, fără norme şi reţete, răscolitor, entuziast, unic, cu nerv.

După expoziţiile amintite — fiecare fiind un eveniment — pictorul expune din ce în ce mai rar în expoziţii colective, trimiţînd doar lucrări realizate mai de mult. Lucrează febril. Nu are răgaz de confruntări. Timpul îi este scurt ca şi cînd îşi presimte sfîrşitul apropiat. De aceea, producţia şi rezultatul creaţiei sale ne-au apărut uimitoare în expoziţia sa retrospectivă. Renunţînd la redarea dramatică, dar contemplativă, a naturii, el caută acum să înfăţişeze natura într-un sens spiritualizat, prin prizma creaţiei populare, pornind de la stilizarea artei populare la redarea naturii. Imaginaţia sa continuă a fi neliniştită, neaşteptată. Folclorul capătă în opera sa proporţii obsedante. De aceea, a doua perioadă este denumită folclorică. Apar acum figurine şi motive decorative : pomi, păpuşi de turtă dulce, fluturi şi diverse motive de pe covoarele şi chilimurile oltenesti. Tablourile sale sporesc în forţă lirică, dar îşi menţin coloritul expresiv. Perioada sa de inspiraţie folclorică este tot de concepţie fovistă, folosind în continuare o tehnică brutală şi spontană. Are mare siguranţă în modul în care aşterne tuşele, fiind inspirat în obţinerea unor armonii coloristice care te farmecă. Inspiraţia folclorică îl duce însă la simbol, nu la stilizare sau decorativism. Caută în fiecare tablou o semnificaţie, un sens, un adevăr asupra vieţii, un răspuns întrebărilor asupra tainelor naturii. În arta sa nu este loc de imitaţie sterilă. El creează, animă, caută sensurile primare ale existenţei. Bourul, stîlpul de pridvor, buciumul, troiţa, păpuşile, fluturii încep să capete alte sensuri decît cele stilistice şi decorative din arta populară. De aceea va reţine din toată bogăţia de simboluri folclorice numai pe cele care au un sens mai profund,

https://biblioteca-digitala.ro

care răspund unei necesităţi interioare de cunoaştere a naturii şi vieţii pe un plan spiritual. Lumea de basm, coloritul viu, sînt aparente, căci artistul caută semnificaţii, sensuri, explicaţia originii vieţii, a spiritului şi a creaţiei însăşi. Artistul retrăieşte viaţa şi problemele ei intens şi subiectiv. Există o lume a sa — uneori inaccesibilă privitorului. Comuniunea omului cu natura pare să fie ceea ce l-a preocupat pe artist în ultimii ani ai vieţii sale.

Ultima sa perioadă — totemică şi apoi abstractă — este cea mai originală, cea mai interesantă şi cea mai viu discutată. Părerile asupra acestei perioade sînt împărţite şi, uneori, confuze. E considerată simbolistă, arhaizantă, primitivistă, cosmică, suprarealistă, abstractă. De altfel e firesc să-i căutăm o definire pentru a-i înţelege opera. Depinde desigur şi de unghiul din care o considerăm ; dacă o privim numai tematic sau formal, dacă o raportăm la arta noastră sau la curentele picturii europene. Tematica sa continuă, cu toată aparenţa de unitate, să fie diversă. Continuă parcă mai insistent imaginile fluturilor, totemurilor, a ochilor. În ultimele sale opere găsim şi imaginile infuzoarelor privite la microscop. Ceea ce este cert, nu seamănă cu nici un alt artist contemporan. Din această cauză nici un termen cunoscut nu-i este propice.

În ultimele opere el amplifică textura, continuă să folosească culori violente, păstrînd însă valoarea lor spaţială. Caută o nouă semnificaţie, aptă să exprime noi emoţii. Sîntem în faţa unei prezenţe, de « *a face* », a unei puteri de « *a agita* » şi, în acelaşi timp, ostilă materiei picturale tradiţionale. Îl supără efectele facile. Pînzele sale mă fac să gîndesc la vorbele lui Monet : « *A picta cum pasărea cîntă* ». Sîntem în faţa unor *imagini*. Mortificarea în forme convenţionale, geometrice, decorative, impresioniste, nu-i mai poate conveni. Nu vrea să fie nici naturalist, nici abstract — în sensul de a se lăsa condus doar de instinctul său pictural. Caută o responsabilitate nouă, într-un ritm nou pentru a cristaliza emoţiile sale intense. Ochii obsedanţi din tablourile sale sînt simboluri răscolitoare, întrebări asupra vieţii. Fără îndoială, om cult, el a cunoscut toate curentele artei secolului nostru. Prietenii săi povestesc cum distrugea tablourile care erau asemănătoare cu ale unui artist înaintaş sau contemporan. A asimilat uşor, ajungînd la un stil original şi propriu. Ceea ce leagă prima perioadă de ultima, ca un fir permanent în opera sa, este sentimentul spaţiului folcloric. O integrare şi o exprimare a sensului de mare profunzime a esenţei creaţiei populare. Dar *spaţiul* acesta folcloric este vitalizat cu semne-forme, sistematizat fără limitarea mişcării şi fără a se fi oprit la emoţii limite concrete : durere, plictiseală, bucurie ş.a.m.d. Să ne gîndim că Ţuculescu a renunţat, şi probabil că nu credea în ea, la « pictura frumoasă » sau literară. În ultimele sale lucrări el exprimă sentimentul unor mesagii, aspiraţii, proteste, fără să le concretizeze în simboluri sau imagini palpabile. Este expresia unui artist animat de umanism şi spirit ştiinţific, care se realizează în spaţiul culorilor, în raportul semnelor. Deşi angajată, pictura sa este acum fără o teză concretă, viabilă. Este o pictură care se realizează în primul rînd ca o manieră de a fi, de a exista. Dar aici apar şi limitele înşişi ale pictorului şi a creaţiei sale, ca urmare a imposibilităţii de a ajunge la o cunoaştere absolută, ceea ce face ca pictura sa să rămînă o pictură a nelinişti, o pictură lirico-dramatică.

Fără îndoială că timpul şi analiza obiectivă vor discerne limitele şi reuşitele picturii sale şi-l vor aşeza definitiv pe artist în lanţul marilor creatori. Forţa de nebiruit a imaginaţiei sale, temperamentul vulcanic i-au conturat originalitatea şi totodată unitatea întregii sale creaţii. Şi, ca la orice mare creator, ceea ce vom reţine din gîndirea şi creaţia sa va fi umanismul, dragostea pentru om şi viaţă, originalitatea operei sale.

РЕЗЮМЕ

Открытие в этом году ретроспективной выставки Иона Цукулеску послужило признанием подлинного и своеобразного художника, который уже много лет не выставлял своих работ, а преждевременная смерть прервала его плодотворную деятельность.

Ион Цукулеску, врач, учёный и художник, входит в историю румынской живописи, как один из современных художников, в творчестве которого сочетается глубокое влияние румынского народного искусства и новейших течений западно-европейского искусства, главным образом фовизма, экспрессионизма и абстракционизма.

Исследуя эволюцию художника по этапам его творчества, автор статьи заключает, что Ион Цукулеску является одним из наиболее выдающихся румынских художников.

RÉSUMÉ

Le vernissage de l'exposition retrospective Ion Ţuculesco cette année a fourni l'occasion pour reconsidération d'un artiste authentique et original qui n'avait pas fait d'exposition ces dernières années et dont la mort prématurée a interrompu un travail intense.

Ion Ţuculesco, médecin, homme de science et peintre est un peintre moderne, qui exprime dans son œuvre une unité résultant de l'assimilation de l'art populaire roumain, de la spéciticité de la création de l'artiste populaire et des différentes tendances européennes modernes, en premier lieu du fauvisme, de l'expressionisme et de l'abstractionisme.

L'auteur de l'article analyse l'évolution par étapes de la création artistique de Ion Ţuculesco et conclut que ce peintre est l'un des plus talentueux artistes roumains.

https://biblioteca-digitala.ro

ANATOLIE TEODOSIU

Picturi de mici maeştri olandezi identificate în cadrul Galeriei universale a Muzeului de artă al R.P.R.

Arta olandeză expusă în cadrul Galeriei universale a Muzeului de artă al Republicii Populare Române este reprezentată, în afara monumentalei compoziţii *Haman implorînd iertare Estherei* de Rembrandt şi a altor două picturi ale acestuia — *Portret de femeie* şi *Episod din lupta lui Saul cu David* — de un număr important de lucrări realizate de aşa numiţii « mici maeştri ai artei olandeze », care, în totalitatea lor, reuşesc să înfăţişeze cuprinzător trăsăturile caracteristice ale acestei şcoli naţionale.

Autorii unora dintre aceste tablouri au fost identificaţi mai recent, în urma studiilor întreprinse în ultimii ani în cadrul muzeului, astfel că, în momentul de faţă, doar cîteva picturi olandeze din expunere mai pun probleme.

Ludolf Backhuysen, spre exemplu, pictor de marine, portretist şi gravor, figura în vechea expunere doar cu o singură pînză intitulată *Marină*. Asupra autenticităţii acestei lucrări nu plana nici o îndoială, nu atît pentru faptul că este semnată de pictor printr-o monogramă (LB), deşi semnătura este indubitabilă, cît datorită aspectului general al lucrării, tipic pentru Backhuysen.

Tot în aceeaşi sală era expusă şi o altă marină, prezentată ca opera unui anonim olandez. Expuse la mică distanţă una de cealaltă lucrările atrăgeau în mod deosebit prin faptul că înrudirea ca factură şi viziune era de netăgăduit. Aceste apropieri au determinat un studiu amănunţit, bazat pe o confruntare sistematică a fiecărui detaliu. În afară de coloritul asemănător, de tehnica specială în modelarea norilor şi dramatismul pronunţat, a reţinut atenţia procedeul utilizat în pictarea stropilor de apă de pe crestele valurilor înspumate, detaliu atît de divers rezolvat de numeroşii marinişti şi care, poate ţine, foarte bine, locul unei semnături de nereprodus. Pe baza acestor foarte mari asemănări s-a dedus că Backhuysen era autorul ambelor compoziţii. Însă plana o singură îndoială. De ce nu este semnat tabloul, ştiindu-se că Backhuysen şi-a iscălit aproape cu regularitate lucrările, fie cu numele întreg, fie prin monogramă? Pornind de la această particularitate, întreaga suprafaţă a tabloului a fost cercetată cu minuţiozitate şi, în cele din urmă, a fost descoperită, cu ajutorul aparatelor, pe un mic par ce iese din apa mării, o semnătură. Curăţindu-se tabloul a ieşit la iveală: Back-Ludolf, 1681.

Acest din urmă argument a confirmat că şi cea de a doua *Marină* este opera incontestabilă a pictorului Ludolf Backhuysen.

Incendiu în port, o altă lucrare de curînd intrată în galerie, a suscitat un deosebit interes prin subiectul ei. Tema este strîns legată de explozia pulberăriei de la Delft, ce a avut loc la 12 octombrie 1654, întîmplare eşită din comun care a constituit o nouă sursă de inspiraţie pentru mulţi artişti olandezi din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

Biserică în flăcări, prima lucrare de acest gen, care ne-a condus la stabilirea identității cu tabloul nostru și la determinarea autorului (reprodusă, în *Europaësche Malerei* în *Polnischen Sammlungen*), aparține pictorului Egbert Lievens van der Poel, artist asupra căruia evenimentul de la Delft a exercitat o puternică înrîurire și l-a determinat chiar să abandoneze subiectele sale preferate anterior (interioare țărănești, peisaje de iarnă, naturi moarte etc.) și să picteze în ultimii zece ani ai existenței sale numeroase pînze reprezentînd incendii nocturne sau aspecte ale dezastrelor provocate de explozia pulberăriei.

Ca și în tabloul *Biserică în flăcări*, aflat într-o colecție din Varșovia, și în tabloul nostru autorul plasează tot în stînga edificiile cuprinse de flăcări care-și revarsă lumina asupra întregului peisaj. Reflexele portocalii-roșietice, roșii și brun-roșietice, intense sau abia perceptibile, sînt așternute în strîns raport cu distanța și unghiul de înclinație a obiectelor față de sursa de lumină. Compoziția este perfect echilibrată, atît prin judicioasa distribuire a elementelor sale componente, cît și prin acordarea maselor de culoare calde cu cele reci. Atitudinea personajelor, mișcarea, naturalețea gesturilor, situate în contextul ansamblului, trădează aportul aceleiași experiențe îndelungate, a unui artist deplin format. Doar lumina flăcărilor este distribuită deosebit în cele două picturi. În tabloul de la Varșovia limbile de foc luminează puternic norii din preajma lor, lăsînd într-o umbră intensă jumătatea de cer din dreapta lucrării (cu excepția unei spărturi mici în norii de la orizont), unde este concentrată masa densă a fumului. În compoziția *Incendiu în port* flăcările sînt precedate imediat de straturile compacte de fum negru în timp ce partea dreaptă a cerului este scăldată de o lumină rece, crepusculară, care creează acel echilibru cromatic și compozițional. Altfel sînt plasați și martorii evenimentului. În *Biserică în flăcări* o mare mulțime — oameni și animale grăbind spre primul plan — se înghesuie în preajma bisericii, contrar dispersării personajelor în mici grupuri izolate din tabloul muzeului nostru.

Dar, în ciuda acestor deosebiri, deslușim prin examinarea atentă a detaliilor luate izolat, cum ar fi, de pildă, redarea pomilor, oamenilor și animalelor sau reflectarea luminii, că sînt deopotrivă gîndite și realizate, că este de fapt o rezolvare în cadrul aceleiași concepții a două probleme diferite: atmosfera de panică creată în imediata apropiere a unui incendiu *(Biserică în flăcări)* și reacția spectaculoasă a publicului față de un incendiu privit din depărtare *(Incendiu în port)*.

Ludolf Backhuysen: ***Marină,*** Muzeul de artă al R.P.R.

https://biblioteca-digitala.ro

Colibă țărănească arzînd noaptea și *Cerșetori la foc* de la Muzeul Brukenthal din Sibiu sînt alte lucrări ale lui van der Poel care ne-au îngăduit să stabilim, în plus, raporturi între podețul ușor curbat, inclusiv linia pe care o urmează drumul, plantele acvatice, arhitectura (prima compoziție) și expresia figurilor (cea de a doua compoziție).

Toate aceste considerente ne-au indrituit să presupunem că tabloul nostru ar fi pictat de van der Poel. Ca și în cazul primei identificări, spălarea tabloului și cercetarea minuțioasă și îndelungată cu aparatele au dat la iveală în partea stîngă a tabloului o monogramă a pictorului, identică cu cea reprodusă în Bénézit, fapt care certifică paternitatea lui van der Poel. Menționăm că, din punct de vedere al valorii artistice și al încadrării în epocă, tabloul din muzeul nostru se situează alături de tabloul din Varșovia, pictat în anul 1658 și pe care Zarnowski îl consideră ca pe una dintre cele mai bune opere ale pictorului.

După cîte se știe, un capitol important în arta olandeză și flamandă din secolul al XVII-lea îl constituie și picturile reprezentînd flori. Acestea sînt redate uneori izolat, alteori înscrise în centrul unor compoziții mai vaste în componența cărora mai intră fructe, animale etc.

Din această categorie de lucrări muzeul posedă două tablouri de Jan Bruegel, numit Bruegel de Velour (1568—1625), trei picturi de Rachel Ruysch (1664—1750) și două opere ale unor anonimi: *Flori și fructe* și *Flori*.

Privind toate aceste picturi și lăsînd la o parte importanța și locul pe care îl ocupă fiecare dintre autori în cadrul școlilor respective, ne vom opri mai mult, fără îndoială, în fața ultimei dintre lucrări *Flori* — recent identificată ca fiind opera lui Elias van den Broeck.

Cu cîțiva ani în urmă, un cercetător al muzeului parcurgînd catalogul Ashmolean Museum *Dutch und Flemish Still-life — Pictures* (Oxford 1950) unde este reprodus un tablou de Van den Broeck,

Egbert Lievens van der Poel. ***Incendiu în port.*** Muzeul de artă al R.P.R.

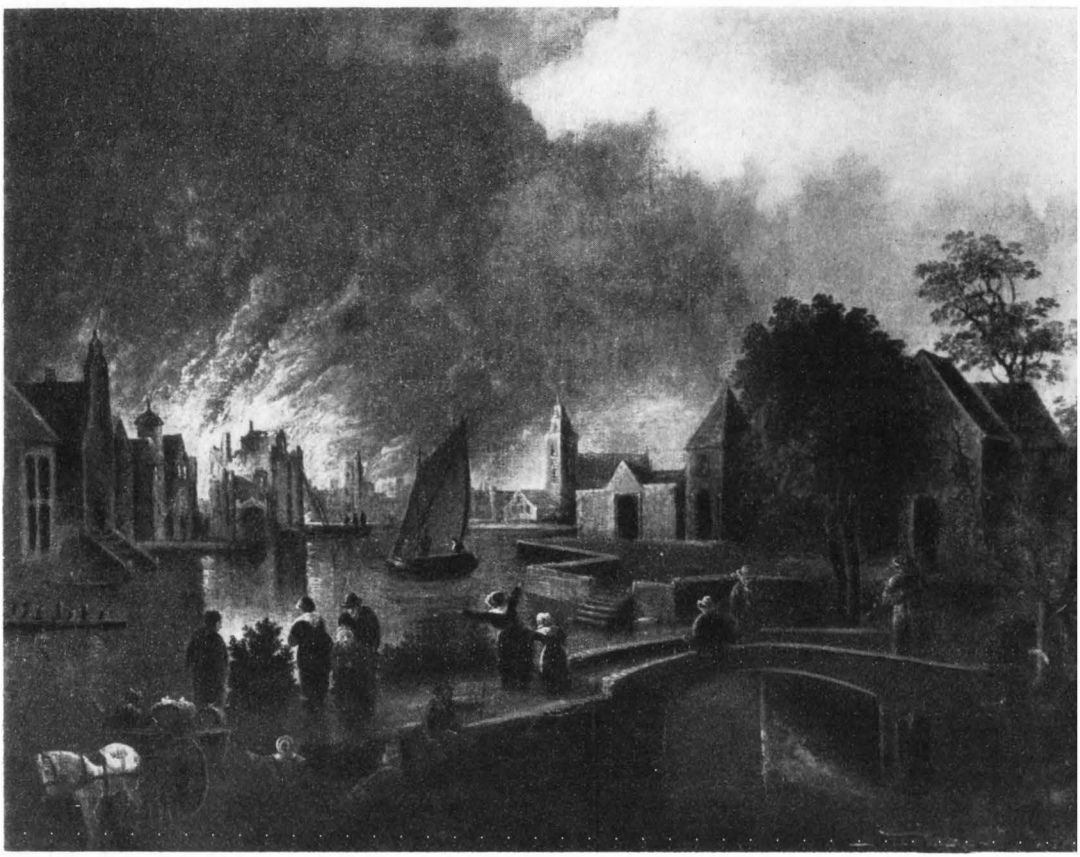

https://biblioteca-digitala.ro

Elias van den Broeck: ***Flori***. Muzeul de artă al R.P.R.

Flori, l-a găsit pe acesta foarte asemănător cu pînza, *Vas cu flori*, din colecția muzeului nostru. Rezumîndu-se la această remarcă, consemnată doar în fișa analitică a lucrării, pictura a continuat să rămînă prezentată de un autor «Anonim». Ulterior, descoperirea unei monograme la o natură moartă cu evident caracter flamand (expusă încă, pînă la definitivarea cercetărilor, în prima sală de artă franceză) și dorința de a elucida problema celor două lucrări fără autor, *Flori și fructe* și *Flori*, au favorizat, pe măsura consultării materialelor documentare, restabilirea de similitudini între tabloul de la Ashmolean Museum și cel de la București.

La o cercetare mai îndeaproape a lucrării se constată, în primul rînd, că dominată de un roșu aprins și vibrant, așternut pe petalele florilor de mac, bujori și trandafiri, acordată cu nuanțele vii de portocaliu roșiatic ale crăițelor și călțunașilor, paleta artistului definește prețiozitatea compoziției cromatice prin tonuri ocru-auriu, violaceu, verde și verde roșiatic, de o rară subtilitate. În al doilea rînd că frunzele cărnoase cu nervuri în relief și planuri complicate, bobocii cu volumele bine preci-

https://biblioteca-digitala.ro

zate din care mijesc florile, sinuozitatea tulpinelor elastice și modul în care este conturat caracterul fiecărei specii de plantă denotă acuitatea spiritului de observație al autorului față de natură și o rară îndemînare în redarea materiei. Fiecare lujer face impresia că este plin de sevă, că este proaspăt adus din grădină și se deosebește radical de florile sticloase ca de porțelan ale lui Ruysch Rachel, sau de cele oarecum artificiale din tablourile lui Jan Bruegel. Și de aici desprindem un prim argument în favoarea lui Van den Broeck, care dădea atîta viață compozițiilor sale încît era acuzat, la timpul său, că el în loc să picteze lipește fluturii pe pînzele sale.

Cu toate că în execuția tuturor detaliilor descrise la început a fost remarcată amprenta pregnantă a lui Van den Broeck, totuși pentru a ne spori convingerea, s-a procedat la determinarea principiilor care stau la baza schemei compoziționale. Și, ca atare, s-a dedus că ambele buchete sînt înscrise în forme heptagonale avînd bazele deopotrivă înclinate față de orizontală. Axele principale coincid și sînt la rîndul lor plasate sub același unghi. Grupurile de boboci de pe flancuri au aceeași corespondență. La extremitățile compozițiilor, drept încheiere, sînt dispuse cîte o floare de mac sau trandafir. Lumina are același curs pe întreaga suprafață a pînzei și învăluie identic suportul blatului.

Tot în catalogul semnat de Daisy Linda Ward, referitor la tabloul lui Van den Broeck, este semnalată o altă lucrare a artistului, datată 1690, ca fiind similară cu cea de la Ashmolean Museum, deci și cu tabloul de la Muzeul de artă al R.P.R.

Ca urmare a celor arătate credem că tabloul de la Galeria universală poate fi atribuit lui Elias van den Broeck. Cît privește datarea picturii, ea se poate încadra în perioada cuprinsă între anii 1680—1690, interval de timp în care se presupune că a fost realizată compoziția de la Ashmolean Museum.

În încheiere găsim necesar să precizăm că, paralel cu identificarea operelor anonime, au mai fost studiate, de astă dată în colectiv și cu sprijinul pictorilor restauratori, o seamă de lucrări, printre care: *Podul de lemn*, *Pregătirea pentru vînătoare*, *Peisaj cu figuri* de Philips Wouwerman (1619—1668) și *Peisaj cu figuri* de Claes Pietersz Berchem (1626—1683). Ca bază, pentru confruntarea caracteristicilor picturale și grafiei semnăturilor acestui grup de lucrări, au fost luate picturile autorilor respectivi ale Galeriei de la Dresda, aflate la Expoziția temporară de la București.

În acest fel s-au confirmat vechile atribuții exceptînd lucrările *Pregătirea pentru vînătoare* (Wouwerman) tratată într-o manieră mai modernă și cu o semnătură dubioasă și *Peisaj cu figuri* care este departe de a fi opera lui Berchem.

РЕЗЮМЕ

Вследствие исследований, произведённых в Галлерее западного искусства Музея искусств РНР, было идентифицировано несколько картин, среди которых «Марина» Людольфа Бакхунзена (1681 г.), картина «Пожар в порту» Эгберта Ливенса ван дер Пола и полотно, изображающее цветы Элиаса ван дер Брока. На первых двух картинах были обнаружены и подписи художников.

В результате лабораторных анализов подтверждена также подлинность двух картин Воувермана, находящихся в фонде Галлереи западного искусства. Основой служили достоверные работы Воувермана, принадлежащие Дрезденской галлерее.

RÉSUMÉ

À la suite des recherches entreprises à la Galerie universelle du Musée d'Art de la République Populaire Roumaine ont été identifiées plusieurs toiles dont « *Marine* » de Ludolf Backhuysen (1681), *Incendie dans le port* d'Egbert Lievensz van der Poel et *Fleurs* d'Elias van den Broeck. Les deux premières toiles portent les signatures des artistes respectifs.

De même, à l'aide d'analyses de laboratoire on a pu confirmer l'authenticité de deux peintures de Wouverman faisant partie du patrimoine de la galerie universelle. Des œuvres de Wouverman d'authenticité incontestable se trouvant à la Galerie de Dresde ont été prises comme base de comparaison.

https://biblioteca-digitala.ro

TRAIAN HERSENI

Muzeul, fenomen de conştiinţă socială

Numele de *Muzeu*, pe care îl poartă atîtea din instituţiile noastre culturale, este împrumutat, prin intermediul şi în înţelesul civilizaţiei europene moderne, din limba latină *Museum*, care, la rîndul său, îşi trage originea din grecescul *Museion*. Unele din limbile actuale, ca cea engleză sau germană, utilizează termenul latinesc nealterat: *Museum*, altele l-au adaptat la spiritul lor, devenind în limba franceză: *Musée*, în limba italiană şi cea spaniolă *Museo* etc.

În înţelesul originar, greco-roman, Muzeul era un sanctuar al muzelor, un templu închinat artelor şi ştiinţei. Numărul muzelor în mitologie a variat, după epoci şi cetăţi, fiind cînd trei, cînd şapte, cînd nouă, pînă ce s-a fixat, în perioada clasică, dar mai ales în cea elenistă, definitiv la nouă (de unde şi expresia de « cele nouă muze ») fiecare cu atribute proprii, în general bine distincte.

Cele nouă muze erau: *Clio*, a istoriei; *Euterpe*, a muzicii; *Thalia*, a comediei; *Melpomene*, a tragediei; *Terpsichore*, a dansului; *Erato*, a elegiei; *Polymnia*, a poeziei lirice; *Urania*, a astronomiei; *Caliope*, a elocinţei şi a poeziei eroice. Genealogic, erau fiicele lui *Zeus* şi ale *Mnemosynei*, zeiţa memoriei — în opoziţie cu *Lethe*, zeiţa uitării, fapt care merită să fie reţinut, pentru că pînă azi muzeele sînt, în cadrul unor funcţii ştiinţifice şi cultural-educative din ce în ce mai complexe şi mai înalte, instituţii ale memoriei colective privind valorile culturale, treptele înaintate ale civilizaţiei.

Un muzeu, în sensul antic de sanctuar al muzelor, care personificau artele şi ştiinţa, era într-o anumită măsură şi un muzeu în sensul modern, întrucît cuprindea, pe lîngă imaginile celor nouă zeiţe, protectoare şi inspiratoare, numeroase obiecte de artă şi ştiinţă, în frunte cu statuile marilor poeţi, închinate muzelor. La intrarea în Muzeul din Academia (grădinile lui Akademos) de la Atena, era harta lumii, aşa cum era cunoscută geografilor din acele timpuri. În sanctuarul muzelor de pe muntele Helicon, care avea în vîrf altarul lui Zeus, se găseau alături de statuile lui Dionysos şi ale muzelor, statuile poeţilor celebri, executate de sculptori însemnaţi, ca Cephisodote, Strongylion, Myron, Lysipp etc. Locul se chema *Valea muzelor* şi se celebrau tot acolo, într-o pădure sacră, din patru în patru ani, *Museele*, serbări închinate muzelor, cu renumite concursuri poetice. Darurile mai preţioase, primite cu aceste prilejuri, se păstrau tot în muzeu, iar împrejurimile erau decorate cu numeroase monumente artistice.

Important şi nou în istoria culturii nu era însă colecţionarea unor opere culturale. Fenomenul acesta este mult mai vechi. E suficient să ne gîndim la casele bărbaţilor (cluburile de celibatari), atît de frecvente la popoarele primitive (cercetate de arheologi) şi cele în curs de dezvoltare (cercetate de etnografi), legate de riturile de iniţiere, în care se păstrau numeroase obiecte de artă, cu caracter sacru, obiecte rituale şi ceremoniale, măşti, arme, trofee, capetele conservate sau numai craniile duşmanilor ucişi în luptă şi chiar ale şefilor şi războinicilor proprii etc. Însemnătatea muzeelor antice este cu totul de alt ordin. Ele exprimă pe plan instituţional, în aşezăminte de cultură, *conştiinţa la care a ajuns omenirea despre propria ei activitate culturală, despre valoarea ei însăşi ca producătoare de cultură*. Nu au fost închipuite mai întîi muzele şi întemeiate muzeele, ci, dimpotrivă, mai înainte s-au născut artele şi ştiinţele, activităţi care au ajuns să fie atît de preţuite

https://biblioteca-digitala.ro

încît au fost divinizate și atribuite, printr-un proces complex de alienare, unor ființe imaginare care nu valorează decît ca opere ale fanteziei omenești, căreia îi datorăm mitologia. Pe calea aceasta alambicată, omenirea își exprima însă, poate pentru prima dată în lunga ei istorie, entuziasmul fără margini, pînă la cult și venerație, pentru propria ei putere de creație. Lumea greco-romană nu a mers niciodată atît de departe cu misticismul și speculațiile teologale, încît să atribuie exclusiv zeilor propriile ei merite. Dimpotrivă, ea n-a ezitat să așeze în temple, alături de divinități, imaginile propriilor ei artiști și filozofi, ale lui Homer, Pindar, Eschil, Sofocle, Democrit, Socrate, Platon, Aristotel etc. după cum n-a ezitat să strîngă laolaltă nici operele lor în biblioteci, pinacoteci, chiar în incinta monumentelor închinate zeilor (Pinacoteca cea mai celebră să găsea în Atena, într-una din sălile Propyleelor, pe Acropole). Pînă în cele din urmă, au fost încadrați în Museion chiar artiștii și savanții vii, cu activitatea lor artistică și științifică reală, care nu mai avea decît o legătură foarte vagă cu mitologia. Museionul fondat de Ptolomei la Alexandria, capitala lumii elenistice, închinat, se înțelege de la sine, tot muzelor, continuîndu-se astfel o tradiție venerabilă și prestigioasă, cuprindea săli de disecție, observatoare astronomice, grădini botanice și zoologice, o bibliotecă enormă, cea mai mare din antichitate, locuințe și săli de lucru pentru numeroși artiști și savanți, întreținuți de stat, încît era în același timp o mănăstire, o academie, o universitate și un muzeu, dacă transpunem realitățile de atunci în terminologia actuală. Aspectul de clasă este evident, dar el nu poate anula cu desăvîrșire esența progresistă a lucrurilor.

Datele mitologice și istorice privitoare la muzeele antice scot deci în evidență, fără nici o îndoială, trei procese principale: *apariția conștiinței marilor valori culturale, instituționalizarea acestei conștiințe culturale, folosirea instituțiilor muzeale pentru dezvoltarea mai departe a culturii.* Acestea nu sînt singurele sensuri ale muzeelor, dar sînt cele mai înalte și mai adînci dintre toate, încît merită să fie subliniate cu toată atenția cuvenită. Cultură s-a făcut cu mult înainte de apariția muzeelor în istoria lumii, dar grecii antici au fost cei dintîi care au ajuns la *conștiința deplină a valorilor culturale*, încadrîndu-le inițial în mitologie și cult, iar mai tîrziu, în concepții filozofice și instituții culturale din ce în ce mai desprinse de religie. Sub varianta aceasta ultimă, cea mai avansată, grecii au răspîndit *conștiința culturii* în întreaga lume elenistică și romanică, lăsînd-o pe această cale moștenire spirituală și lumii moderne, pînă în zilele noastre. Muzeele actuale sînt moștenitoarele unor vechi și strălucite tradiții culturale, care le dă, în împrejurări noi și mult mai înaintate, un înțeles spiritual cu totul deosebit. În această privință ne găsim pe un tărîm filozofic foarte interesant, care merită atenția muzeografilor și muzeologilor și, în general, a tuturor oamenilor de cultură. Continuînd tradițiile lor greco-romane, împlinindu-și sensurile și conținutul de-a lungul istoriei, diferențiindu-și formele de activitate, muzeele, ca obiectivări ale memoriei colective, au devenit instituții sociale active, organizate în scopuri cultural-educative și de cercetare științifică, instrumente ale luptei de clasă în societățile scindate în clase sociale antagoniste, mijloace superioare de promovare a științei și culturii în orînduirea socialistă.

În gîndirea greacă și în comentariile provocate de ea în decursul vremurilor pînă azi s-a pus, tocmai în legătură cu Mnemosyna și cu muzele, una dintre cele mai serioase probleme filozofice care atinge de aproape atît antropologia filozofică și psihologia, cît și filozofia culturii și a istoriei, iar, prin intermediul acestora, întreaga muzeologie, în înțelesul ei autentic, de știință a muzeelor. *E vorba de rolul memoriei în apariția, dezvoltarea și desfășurarea conștiinței, atît a celei individuale, cît și a celei sociale.*

După o concepție mitologică străveche, sufletele morților mergeau sub pămînt, în Hades, dar acolo ele trebuiau să bea din apa uitării (izvorul, fluviul etc. Lethei), încît nu-și mai aduceau aminte de nimic din viața lor anterioară. Conștiința era astfel mutilată, ruptă de trecutul ei, redusă la o existență tristă și goală, secată de toate amintirile vieții și ale lumii terestre, o umbră rătăcitoare, incapabilă să recunoască și să retrăiască ceva din experiența de altădată. În această perspectivă moartea era privită ca o imensă nenorocire. Sub influența orfismului tracic și a altor concepții (în special egiptene: cultul lui Osiris) s-a introdus și la grecii antici ideea că în Hades nu există numai un izvor al Lethei, cu *apa uitării*, ci și un izvor al Mnemosynei, cu *apa amintirii*. Cei inițiați în misterele orfice cîștigau privilegiul de a nu bea din apa Lethei (care se găsea în Hades la stînga), ci din apa Mnemosynei (care se afla la dreapta), ceea ce le păstra nevătămată memoria și conștiința, condiție primordială a unei vieți depline și fericite. Este vorba, sub o formă mitologică foarte dezvoltată, de *apa vie* și *apa moartă* din basmele noastre, dar aceasta este altă problemă. Fapt e că cei inițiați în misterele orfice erau asigurați că după moarte, datorită Mnemosynei, păstrîndu-și aducerea aminte, își vor continua viața spirituală în toată plenitudinea ei, în conștiință completă. Esențial nu este însă mitul Mnemosynei, ci adevărul filozofic cuprins în această fabulație. În mitul Mnemosynei se oglindește una din problemele de bază ale filozofiei; dacă există știință și conștiință fără memorie. Prin teoria conștiinței, elaborată încă în filozofia antică greacă, această problemă a fost rezolvată într-un chip valabil pînă azi. Nici știința, nici conștiința, și cu atît mai puțin conștiința de sine, nu apar și nu se dezvoltă fără memorie, fără înfrîngerea uitării. Mnemosyna este principiul alegoric al științei și al conștiinței, pe cînd Lethe este principiul alegoric al ignoranței și al inconștientului.

https://biblioteca-digitala.ro

Muzele personificau, după o etimologie antică, *dorința fierbinte*, de aceea ele inspirau oamenilor rîvna de a căuta adevărul, binele și frumosul, însă cea care le dădea posibilitatea nu numai să le caute, dar și să le găsească, era maica muzelor, (maternitatea, « muma », ca principiu de bază al facerii în sens de creație) Mnemosyna, prin puterea ei de a îndepărta uitarea, de a asigura oamenilor aducerea aminte. Trecutul nu este numai ceea ce a fost și nu mai este, ci și o parte integrantă din prezent, suportul acestuia, substanța acestuia, un element viu și creator. Omul deci nu este numai ceea ce este azi, un produs al prezentului, ci și o recapitulare a biografiei sale, un rezultat al trecutului său. Adevărul acesta se referă — în forme specifice calitativ diferite: sociologice, nu psihologice — deopotrivă la colectivități, la popoare, la națiuni, la omenirea întreagă. Anticii defineau patria în primul rînd prin « mormintele strămoșilor », prin contribuția generațiilor trecute la situația și activitatea celor vii.

Mai aproape de zilele noastre, Hegel a demonstrat că filozofia este istoria ei, că fără istoria sa, filozofia nu există. Azi ne dăm seama că lucrul acesta este adevărat pentru întreaga cultură a omenirii. Dacă am elimina, prin absurd, din artele plastice, din literatură, muzică, filozofie, știință etc. tot ce constituie opera trecutului și ne-am restrînge la opera contemporanilor, oricît de eminentă și avansată ar fi ea, cultura ar fi atît de sărăcită, încît s-ar ajunge, pînă în cele din urmă, la anihilarea ei. Acesta este, de altfel, numai aspectul superficial al lucrurilor, pentru că — așa cum ne învață materialismul istoric — orice cultură prezentă este produsul, recapitularea și sinteza unei îndelungate dezvoltări sociale, fără cunoașterea căreia ea n-ar putea fi înțeleasă, dar, ceea ce este mult mai important, nici măcar n-ar fi posibilă. Cultura de altădată constituie o etapă de dezvoltare a celei de azi, un stadiu mai vechi, o vîrstă a aceleiași realități, care însumează în fiecare clipă etapele sale precedente, pentru a le continua, a le dezvolta, a le maturiza, a le da o nouă înflorire, pe o treaptă superioară. Marx și Engels au dovedit că adevărul acesta se aplică la întreaga istorie, pentru că fiecare orînduire socială însumează tot ce este pozitiv, progresist, ascendent în cele precedente, dar, în același timp, prepară, pe temeiul legilor obiective de dezvoltare a societății, orînduirile sociale următoare, din ce în ce mai complexe și mai înalte.

Conștiința socială este cu atît mai deplină și mai bogată, cu cît poate să-și aducă aminte de mai multe și mai valoroase fapte din trecutul unei colectivități sau al unor ansambluri de colectivități, sau al unor popoare, al omenirii întregi. *Memoria colectivă îndeplinește un rol indispensabil în dezvoltarea conștiinței sociale*. În general prezentul se constituie și se dezvoltă (de fapt, nu numai în domeniul culturii) prin valorificarea și adaptarea la cerințele actualității a formelor și elementelor celor mai valoroase din trecut. Procesul acesta al luptei dintre vechi și nou, victoria elementului nou, avansat — fenomen deosebit de important al procesului general de dezvoltare din natură și societate — este oglindit într-un mod științific în muzeele noastre de toate profilele.

Instrumentele principale ale memoriei colective sînt tradițiile, moștenirea culturală, păstrarea operelor culturale din trecut, monumentele comemorative, educația și instrucția, cunoașterea cît mai exactă cu putință a trecutului, a dezvoltării sociale etc. Științele istorice, cu toate ramurile și anexele lor, sînt atît de importante în viața colectivităților, încît nu există popor pe lume, ajuns la conștiința existenței sale, care să nu le cultive în vreun fel sau altul. Istoria arată, descrie și explică ceea ce a fost, ea nu păstrează însă operele culturale, în forma lor reală, așa cum au ieșit din mintea și din mîinile celor care le-au creat. Pentru a satisface această nevoie culturală specială, au luat naștere muzeele în forma lor modernă, actuală, în cadrul marilor mișcări naționale și sociale, prin reluarea unor vechi tradiții greco-romane, curățate de elementele lor arhaice, devenite în răstimp necorespunzătoare.

Muzeul, în sensul lui autentic, făurit de istoria culturală a omenirii, constituie mijlocul instituțional activ, științific și cultural-educativ, cel mai înaintat de păstrare a operelor culturale, materiale și spirituale ale trecutului, pe cît posibil în forma lor originală, ca unul dintre mecanismele sociale obiective cele mai eficiente ale memoriei colective. În sensul cel mai larg al noțiunii, indiferent de denumirile speciale care au apărut în răstimp, muzeul include toate instituțiile care studiază, colecționează și păstrează bunuri culturale (picturi, sculpturi, ceramică, tapiserii, cărți, unelte, arme, monede, mobilier, îmbrăcăminte, instrumentar științific, material didactic, produse meșteșugărești, produse industriale etc.), cu ajutorul și prin intermediul cărora desfășoară o intensă activitate științifică și cultural-educativă. Păstrînd obiecte și documente legate de istoria naturii și societății, organizîndu-le în cadrul expozițiilor, pe baza unei succesiuni tematice logice explicate și interpretate prin intermediul textelor, muzeele, produse ale conștiinței sociale, acționează la rîndul lor, asupra conștiinței maselor de vizitatori, lărgind orizontul de cunoaștere al acestora.

În accepția modernă a cuvîntului, muzeele au început să se organizeze de pe la începutul secolului al XVIII-lea. *British Museum* de la Londra, fondat la 1753, cea mai de seamă instituție de acest gen din întregul Imperiu Britanic, cuprinde pînă azi nu numai un foarte bogat muzeu arheologic, istoric și de artă, dar și una din cele mai importante și celebre biblioteci din lume. Pînă la 1864, el conținea și un muzeu de istorie naturală, organizat apoi separat. La Paris *Arhivele Naționale* (Archives Nationales) cuprind și un muzeu paleografic și sigilografic, iar *Biblioteca Națională* (Bibliothèque Nationale) cuprinde, pe lîngă imprimate și manuscrise, departamente speciale pentru stampe,

https://biblioteca-digitala.ro

medalii, monede, camee, bijuterii și alte opere de artă din Antichitate, Evul Mediu, Renaștere și din timpurile moderne. *Luvrul* (Musée du Louvre), dedicat în special artelor, unul din cele mai importante din întreaga lume, creație a Revoluției Franceze (1791—1793), este de fapt un ansamblu sau un complex muzeal cu numeroase secții (de fapt muzee, cum sînt denumite chiar oficial) de arheologie, de mobilier civil și religios, ustensile, instrumente muzicale, arme, bijuterii, obiecte funerare etc. precum și un întreg muzeu al marinei (Musée de la Marine). Numai în veacul nostru, deci cu totul recent, a apărut tendința de a se deosebi în chip clar bibliotecile de muzee, muzeele arheologice de cele de artă propriu-zisă, cele de pictură de cele de sculptură, cele de pictură medievală de cele de pictură modernă ș.a.m.d. — în urma unei specializări crescînde.

Instituții muzeale de renume mondial și cu o veche tradiție funcționează la Leningrad (Ermitajul, Muzeul etnografic al popoarelor din U.R.S.S.), la Moscova, Praga, Viena, Budapesta etc.

Principiul specializării este o importantă cucerire a muzeografiei moderne. El răspunde cerințelor științifice de cunoaștere cît mai profundă a unui anumit domeniu de fapte din istoria naturii și a societății.

Paralel cu specializarea muzeelor moderne, asistăm și la o tendință contrară, de îmbinare în cadrul unor mari instituții de cultură, a unor funcții muzeale cu alte funcții tot atît de importante. *Conservatorul de arte și meserii* de la Paris, creație a Revoluției Franceze, ca și Luvrul, întemeiat la 1794, este în același timp o politehnică, o instituție de răspîndire a culturii tehnice, o bibliotecă foarte importantă de specialitate, un complex de laboratoare și unul dintre cele mai mari muzee de științe tehnico-industriale din lume, de la exploatările miniere și metalurgie, industria lemnului, filatură și textile, industria construcțiilor, pînă la meteorologie, prevenirea accidentelor de muncă și igiena muncii, fotografie și cinematografie. La o scară mai redusă, *Muzeul pedagogic*, tot de la Paris, înființat în 1879 și reorganizat în 1903, este dedicat tuturor treptelor de învățămînt public și cuprinde o bibliotecă pedagogică, un muzeu de istoria vieții școlare, un oficiu de informații și studii, un oficiu de lucrări auxiliare și complementare școlii, cursuri de pedagogie, de legislație și administrație școlară pentru învățămîntul primar și conferințe de metodică pentru învățămîntul secundar. La rîndul lui, *Muzeul social* (Musée Social), întemeiat la 1894, s-a dezvoltat de la simpla colecționare de documente într-o instituție de cercetări sociologice. Deci ne găsim în fața unei evoluții polimorfe, suple și elastice, care adaptează din ce în ce mai mult muzeele la nevoile vieții moderne, asigurîndu-le cea mai mare utilitate posibilă, în cele mai variate direcții de activitate. Rostul lor primordial se menține însă constant: *să păstreze vie, în conștiința oamenilor, amintirea eforturilor culturale ale înaintașilor, pentru a stimula moral ducerea lor mai departe.* Dezvăluind cu pricepere priveliștea activităților culturale din trecut, muzeele sînt în același timp un exemplu și un îndemn pentru activități culturale viitoare. Ele nu colecționează operele culturale de altădată numai cu gîndul pios de a le salva de la pieire, ci cu gîndul, și mai înalt, de a le păstra în circuitul vieții, ca bază pentru noi creații, pentru dezvoltări superioare, nemai întîlnite. Muzeele recapitulează istoria culturii, ne-o pun, prin ceea ce are ea mai valoros, sub ochi, ca să cunoaștem concret etapa la care am ajuns și ce mai avem de făcut de acum încolo. Fără muzee și biblioteci bine organizate, riscăm să repetăm ceea ce s-a mai realizat sau să ne situăm pe poziții inferioare celor atinse pînă în prezent. De aceea muzeele și bibliotecile nu sînt numai semnele exterioare, decorative, ale marilor civilizații, ci o condiție lăuntrică, de conținut chiar pentru realizarea, menținerea și înflorirea lor. Stă mărturie pentru acest adevăr întreaga istorie a culturii.

După cum se vede din exemplele citate mai sus nu avem de-a face, de fapt, cu o renunțare la ideea specializării. Mai curînd ele reflectă procesul de lărgire a funcțiilor muzeelor în societatea contemporană. Instituții de păstrare a valorilor culturale ale omenirii, muzeele sînt, în concepția actuală, după cum s-a arătat, centre de studiu și de documentare, de educare și culturalizare a maselor. Îndeplinirea acestor multiple funcțiuni nu este posibilă fără un aparat documentar solid, fără bibliotecă, laboratoare, cabinete de studiu etc. În țara noastră ca și în alte țări socialiste (Cehoslovacia, de exemplu) are loc în prezent o acțiune coordonată de consolidare a bazei tehnico-materiale, de lărgire a fondurilor documentar-științifice, de sporire a capacității educative a muzeelor.

Avînd o veche tradiție — unele începuturi s-au înregistrat acum aproape 300 de ani — muzeografia românească s-a dezvoltat continuu, ajungînd astăzi la o remarcabilă înflorire.

Primele muzee mai importante din țara noastră, în accepția modernă a noțiunii, au luat ființă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În 1834 s-au pus bazele unui *Muzeu de istorie naturală* la Iași, organizat de *Societatea medicilor și naturaliștilor din Moldova* (1833), de sub conducerea lui M. Zotta și I. Cihac și un muzeu, mai modest, de *mineralogie, zoologie și antichități* la *Colegiul Sf. Sava* din București. De atunci au luat ființă foarte multe muzee, dintre care unele sînt o mîndrie a țării noastre. Revoluția culturală din țara noastră, floare spirituală a revoluției socialiste, a dat sensuri noi, populare și umaniste tuturor instituțiilor noastre muzeale. Ele stau astăzi în slujba poporului, în slujba omului. Amintim: Muzeul de istorie al Partidului Muncitoresc Român, Muzeul militar central, Muzeul național de antichități al Academiei R.P.R., Muzeul de artă al R.P.R., Muzeul de artă populară al R.P.R., Muzeul satului, Muzeul arhivelor statului, Muzeul de istorie a orașului București, Muzeul de istorie naturală « Grigore Antipa », Muzeul tehnic, Muzeul de istorie și Muzeul

https://biblioteca-digitala.ro

etnografic din Cluj, Muzeul Brukenthal din Sibiu, muzeele din Iași, Timișoara, Craiova și Constanța, precum și numeroase alte muzee aflate în toate orașele și în multe sate din țara noastră. În țara noastră, datorită puterii populare, funcționează astăzi circa 220 muzee, fapt care ne îndreptățește să vorbim de o adevărată mișcare muzeistică. Este semnul unui netăgăduit progres cultural și, în același timp, al unor cerințe și răspunderi noi, fără precedent în istoria patriei.

Prin obiecte și documente autentice, muzeele ilustrează bogăția și frumusețea naturii patriei noastre socialiste, vechimea istorică a poporului român și originalitatea operelor de cultură materială și spirituală pe care le-a realizat de-a lungul veacurilor, grija orînduirii socialiste, rod al luptelor sociale conduse de Partid, pentru promovarea și dezvoltarea științei și culturii. Conștiința socială a țării noastre este determinată de numeroși factori, dar hotărîtoare este propria ei existență socială. În acțiunea de reflectare justă în conștiința socială a existenței sociale, științele și instituțiile care cultivă memoria colectivă au însă un rol precis și foarte important. În acest complex, muzeele își au — așa cum am arătat — rostul lor specific, care, departe de a descrește, va spori cu fiecare etapă nouă de dezvoltare a culturii noastre. Cu cît vom avea o cultură mai înaintată, cu atît vor apare sarcini mai imperioase de a păstra în circuitul vieții creatoare operele ei cele mai reprezentative, valorile ei cele mai pregnante. De aceea, cu cît vom fi mai pregătiți în domeniul muzeologiei, cu atît vom putea face față cu mai multă eficiență cerințelor culturale ale țării noastre care se referă implicit la toate formele mai importante de muzee.

РЕЗЮМЕ

Появившееся в древней Греции, как храмы муз, покровительниц науки и искусств, музеи стали на протяжении истории учреждениями со множеством научных и культурно-просветительных функций.

Они являются выражением сознания, достигнутого человечеством, о своей культурной деятельности, о своём значении, как создателя культуры.

Главная роль музеев — это хранение культурных ценностей — предметов и подлинных документов — и отражение, на их основе, процесса развития природы и общества.

В нашей стране в процессе культурной революции музеи развёртывают значительную научно-исследовательскую работу и богатую культурно-просветительную деятельность.

RÉSUMÉ

Les musées, apparus pour la première fois dans l'antiquité grecque en tant que sanctuaires des muses, protectrices des sciences et des arts, sont devenus au cours de l'histoire des établissements ayant des multiples fonctions scientifiques et culturelles-éducatives.

Ils expriment la prise de conscience de l'humanité concernant sa propre activité culturelle, sa propre valeur en tant que productrice de culture.

Le rôle principal des musées est celui de conserver les valeurs de la culture — objets et documents authentiques — et d'illustrer, sur la base de ces objets et documents, le processus de développement de la nature et de la société.

Dans le cadre de la révolution culturelle qui a lieu dans notre pays, les musées déploient une vaste activité de recherche scientifique et un riche travail d'éducation des masses des visiteurs.

https://biblioteca-digitala.ro

din istoria muzeografiei românești

DIN ACTIVITATEA LUI N. IORGA DEDICATĂ MONUMENTELOR ISTORICE[1]

LIVIU ȘTEFĂNESCU

Atribuind astăzi muzeografiei sensul ei adevărat de izvor al documentării științifice prin mărturii autentice, înțelegem că și preocuparea pentru monumente este o parte integrantă a acesteia. În 1904 N. Iorga încerca să definească monumentul istoric ca ceva care « *cuprinde în sine mai multe lucruri: un meșteșug de a clădi care nu se mai obișnuiește, o frumusețe care nu se mai poate îndeplini și, pe lîngă acestea, o sumă, mai mare sau mai mică, de amintiri, ceva din viața oamenilor care s-au strecurat, rugîndu-se, luptînd, trăind între acele ziduri sau între pereții aceia* ».

Preocuparea pentru muzee și monumente a mers îngemănată cu activitatea de răspîndire a dragostei și respectului față de trecutul nostru istoric. Accentuînd asupra necesității păstrării monumentelor istorice, N. Iorga arăta că prin ele noi căpătăm o părere mai puternică despre vechimea, despre faptele, despre drepturile și datoriile noastre. În 1915, la doi ani după apariția unei legi care încerca o reglementare a activității de conservare și restaurare a monumentelor istorice, marele istoric român se ocupa pe larg într-o conferință, cu definirea monumentului istoric. Într-o primă categorie considera că pot fi situate acele monumente, mai obișnuite, meritînd mai puțină îngrijire, al căror preț nu stă în valoarea lor intrinsecă, ci pentru evenimentele care s-au petrecut în apropierea sau chiar în cuprinsul lor. În cea de a doua categorie, monumentul istoric trebuie să aibe calitatea de a reprezenta arta, de a construi și înfrumusețа. Aici sînt enumerate: bisericile, mănăstirile, hanurile, curțile domnești și boierești, casele țărănești, pivnițele, podurile, fîntînile etc., anterioare anului 1850. « *Acestea sînt monumentele noastre istorice* — spunea N. Iorga — *atît de multe, de la început și pînă la 1850, atît de pline de valoare materială și de sens istoric, cu încunjurimile lor devastate, cu cuprinsul lor pustiit, cu patina veacurilor așternută pe fiecare, atît de variate și originale în ceea ce privește tipurile lor. Unde le veți vedea, să le recunoașteți, să le respectați și să le ridicați, dacă aveți puterea, din ruina și părăsirea lor.*»

Cercetarea atentă și migăloasă a monumentelor istorice, publicarea unui material documentar bogat, uriaș prin dimensiuni, variat ca surse și gen, constituie una din laturile prețioasei activități muzeografice desfășurată de N. Iorga. Pînă în 1932, cînd a fost numit președintele Comisiunii monumentelor istorice, el publicase în Buletinul acesteia numeroase studii din care amintim: *Ștefan cel Mare și mănăstirea Neamțului*, *Palatul de la*

[1] *Comunicare prezentată în cadrul Simpozionului științific al cadrelor din muzeele regiunii Hunedoara. Deva, 14 martie 1965.*

https://biblioteca-digitala.ro

Filipeștii de Tîrg, Portretele lui Brîncoveanu și familiei sale, Cel dintîi zugrav moldovean, Un pictor român în Ardeal, Sculptorul lui Duca Vodă, Un zugrav la 1742, Tapițeriile Doamnei Tudosca a lui Vasile Lupu, Biserica din Bălteni, Schitul Fedeleșcioiu, Stema Moldovei pe clopotnița bisericii din Todireni, Sculptorul refacerii de la biserica episcopală din Argeș, « Arginturile » lui Constantin Brîncoveanu.

În munca de neobosit cercetător al monumentelor istorice, perioada 1924—1940 este marcată de o adevărată erupție vulcanică, clocotitoare. Nu există număr al Buletinului în care el să nu semneze unul pînă la șase articole cu informații și relatări de la cele mai mărunte însemnări marginale de pe vechile cărți bisericești, la inscripții și descrieri integrale ale unor — atît de vestite astăzi — străvechi monumente din țara noastră. Transcrie neobosit inscripțiile, le înglobează în uriașa sa cunoaștere documentară, adnotează informațiile care-i par incerte și, cu vasta-i erudiție, dezvăluie pretutindeni noile aspecte ale cunoașterii trecutului nostru, adăogînd filă cu filă la uriașa și frămîntata-i istorie. Scriind despre picturile și obiectele de artă din biserica Scheilor Brașovului, conchide: « *Oriunde vom cerceta în Ardeal, vom găsi și în cheltuiala de bani și în opera de artă dovada solidarității conștiente a poporului românesc din toate provinciile* ».

Întreprinde numeroase călătorii, antrenează zeci de intelectuali, supraveghează direct rezultatul investigațiilor. Pe această temeinică muncă de cercetare științifică s-a desfășurat acțiunea, lipsită însă de mijloace materiale din partea statului, de organizare a conservării și restaurării monumentelor, precum și aceea de adevărat pionierat în direcția săpăturilor arheologice. În cadrul Comisiunii monumentelor istorice înălțătoarea muncă de organizare a cercetărilor arheologice a avut-o Vasile Pârvan.

Încă în 1904, N. Iorga scria: « *Pentru a menține cît mai este vreme vechile monumente trebuie să le știm însă cîte sînt, unde sînt și în ce stare adevărată se află, trebuie a le prețui tuturora valoarea de frumuseță și vechime. Avem nevoie de un inventariu întreg, adevărat, competent al bogățiilor de artă veche ce cuprinde țara* ». Lipsa unui asemenea important instrument de lucru făcea să se înceapă reparații acolo unde ruina era mai puțin amenințătoare în timp ce, alături, zidiri mult mai prețioase prin vîrsta și însușirile lor cădeau la pămînt sau erau înlăturate « *de cutare primar sălbatec ori de cutare mahalagii lacomi* ».

Comisiunea de sub conducerea sa desfășoară, cu mijloace precare, dar cu multă perseverență și pricepere, admirată și astăzi, o acțiune complexă de informare, depistare, vizitare, fotografiere, întocmire de relevee și descrieri, pe lîngă aceea mai sus arătată de cercetare științifică. Buletinul publică regulat cronici asupra acestei activități, procesele verbale ale ședințelor prin care se avizează lucrările.

Potrivit unei concepții curente la Comisiune — scria în 1926 I. Andrieșescu — reprezentată încă de mult de d. N. Iorga, despre necesitatea reală a muzeelor regionale, care să salveze de la pieire și să adune pe regiuni tot ce acestea pot înfățișa mai caracteristic din toate punctele de vedere ale vieții trecute și prezente, se străduie ca monumentele să fie încredințate, supraveghiate și popularizate de către muzee, sau aproape fiecare monument să fie un muzeu. Se militează pentru ca cetățile, castrele, mănăstirile să aibe muzeul lor.

Problema mult discutată a metodei de restaurare a monumentelor preocupa de mult pe marele istoric român. În studiul « *Cum s-ar cuveni să se îngrijească monumentele istorice* », apărut în *Sămănătorul* din 1904, el scria: « *. . . monumentele vechi trebuie ținute în picioare, întărite și apărate bine. Frumosul și scumpul lucru care se chiamă restaurare — și înseamnă la noi altceva decît în țările cu socoteală la hotărîre și la ban — nu ni este de nevoie. Sîntem datori să menținem, nu să cîrpim, nu să facem la loc, nu să înnoim, să închipuim și să creăm. Oricine e slobod să facă o clădire nouă în stil vechi, dar să nu fie îngăduit a o ridica pe locul, pe ruinele unui vechi monument al țării* ». Referindu-se apoi la minunația artistică a interioarelor spunea: « *Cînd o zugrăveală nouă pe un strat de tencuială e gata să acopere vechi chipuri ce nu se mai văd, dar pot să iasă la iveală dărîmîndu-se ce s-a așternut asupra lor, e foarte gingaș să se hotărască dacă zugrăveala veche trebuie chemată la viață prin nimicirea celeilalte. Cea nouă poate fi frumoasă, mai caracteristică. Oricum, ea trebuie păstrată pe deplin în reproduceri fotografice* ». Urmează apoi exemple edificatoare a ceea ce el consideră că rău s-a procedat înlăturîndu-se vechi și interesante părți ale unor monumente sau chiar ele însi-le.

Reluînd, în martie 1910, într-o interpelare de un viguros protest în Cameră, ideile exprimate răspicat în articolul *Cum s-au restaurat vechile monumente?*, scris în 1904, N. Iorga critică metoda de restaurare aplicată de Lecomte du Noüy, risipa de fonduri și lipsa de control în mînuirea lor, precum și situația de neînțeles a existenței celor două organisme de restaurare al Comisiunii monumentelor istorice și al d-lui Lecomte du Noüy: « *Comisiunea monumentelor repară păstrînd clădirea, iar d. Lecomte du Noüy dărîmînd-o. Sistemul d-lui Lecomte du Noüy stă în aceia că clădirea cea veche este înlăturată cu desăvîrșire și în locul celei vechi se așează o clădire nouă, iar sistemul Comisiunii monumentelor istorice este să păstreze din clădirea cea veche ceea ce se poate păstra și, pe lîngă rămășițele clădirii*

https://biblioteca-digitala.ro

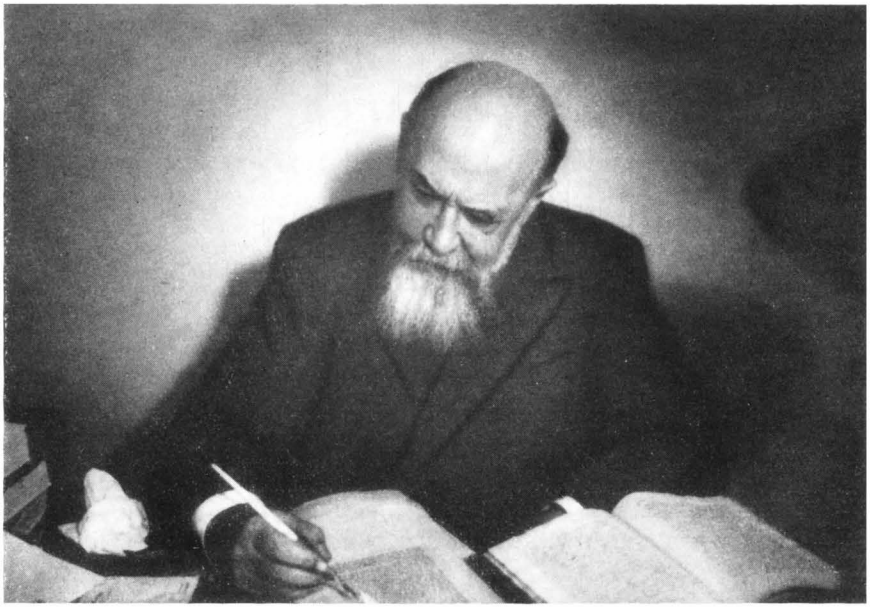

Nicolae Iorga în cabinetul său de lucru (1940)

vechi, să se adauge elementele care s-o facă să dureze mai departe » — arată N. Iorga. În martie 1913 el revine cerînd pe lîngă elaborarea unei noi legislații a monumentelor istorice, încetarea activității lui Lecomte du Noüy care costa mult și repara rău fiind « *o administrație ruinătoare și pentru punga noastră și pentru caracterul vechilor noastre monumente* ». Analizînd activitatea lipsită de control a lui Lecomte du Noüy, sprijinită de corupția politicianismului epocii, efectuată printr-un aparat complicat și plătit cu salarii exorbitante, marele istoric român se adresa direct ministrului instrucțiunii cerîndu-i « *să aveți curajul de a înlătura această exploatare dăunătoare bugetului și stricătoare monumentelor artistice, care, întreruptă un moment, a revenit din nou în dauna frumuseților arhitectonice și picturale rămase din trecutul nostru* ».

După cinci ani de activitate la conducerea Comisiei monumentelor istorice, el denunța cu amărăciune lipsurile în care se zbătea acest organism căruia legislația din 1919 îi încredințase misiunea restaurării și conservării unei minunate părți a patrimoniului nostru cultural. Un buget ridicol, o organizație lipsită de autonomie, cu condiții materiale necorespunzătoare nevoilor țării, fără personal, cu posibilități reduse de deplasare pe teritoriu, fără automobil, cu un sistem financiar în care și puținele sume alocate practic nu pot fi cheltuite la timpul oportun, fără — spunea N. Iorga — « *un buget de prevederi pentru anul acesta, ca să angajăm oameni, să începem lucrările, și anul acesta se va mîntui ca și anul celălalt, cu un lucru risipit în mai multe direcțiuni, în totala incapacitate de a fixa un plan general, cu neputință de a întrebuința bine banii, care nu știm cînd vor veni* ».

Dar nu acestea sînt singurele necazuri. La 27 noiembrie 1930 este obligat să reînnoiască denunțarea unor greutăți ale comisiei pe care o conducea deoarece « *prin interpretarea greșită a legii clerului, organele bisericești au tendința, pe care o manifestă din ce în ce mai violent, de a înlătura Comisiunea monumentelor istorice; se amestecă în fiecare moment în opera de restaurare, iau obiectele și le întrebuințează aiurea* ». Procesul interminabil de la biserica Stavropoleos, completarea arhitecturală nepotrivită de la intrarea palatului patriarhiei, încercarea de a organiza un muzeu bisericesc fără autorizare și cu personal incompetent, șicanarea lucrărilor de restaurare de la mănăstirea Neamț, abuzurile și violențele clericului de la mănăstirea Mihai Vodă, sînt o parte a exemplelor pe care el le folosește într-o cuvîntare plină de dragoste înflăcărată pentru vestigiile trecutului nostru și presărată din belșug cu ironia sa caustică, necruțătoare.

Din aceiași ani avem și părerea lui N. Iorga cu privire la plăcile comemorative, genul minor, am putea spune, al monumentelor de

https://biblioteca-digitala.ro

cultură, rămas foarte adesea fără supraveghere, ocrotire și îndrumare între legislațiile muzeelor, săpăturilor arheologice și ocrotirii monumentelor istorice. La 16 martie 1929 se produce o interpelare în Parlament împotriva textului, necorespunzător realității, înscris pe piatra comemorativă care marca, în centrul Bucureștiului, locul unde fusese casa familiei Brătianu. În legătură cu aceasta N. Iorga arată că legislația, în vigoare atunci, nu încredința grija plăcilor comemorative Comisiei monumentelor istorice dar că, în orice caz, textul oricărei inscripții trebuie să țină seama de adevărul istoric.

În apărarea monumentelor el desfășoară o amplă acțiune de avizare a opiniei publice, a maselor largi, ținînd cuvîntări, publicînd articole, dînd replici unor atacuri răutăcioase, îndrumînd factorii locali ai administrației de stat, mobilizînd și încurajînd inițiativele particulare, izolate, chemînd tineretul la respectul și salvarea operelor minunate realizate de înaintași. În 1910 pe marginea discuțiilor la proiectul legii monumentelor istorice nu scapă prilejul de a pune la punct problema editării cronicelor. Recenzează în anul următor Buletinul Comisiei monumentelor istorice și nu uită să întrebe ce s-a făcut cu materialul rezultat din săpăturile arheologice întreprinse de H. Schmidt la Cucuteni. Salută cu bucurie decretul din 1915 care declară monument istoric — pînă la alcătuirea catalogului — orice clădire construită înainte de 1834 subliniind: *« Căci cu ce ar impune țara noastră față de străini, prin ce ar putea ea să lege necontenit generațiile nouă de cele ce au fost? »* În încheiere marele istoric scria: *« Oficialitatea va face desigur ca nouă decret să pătrundă în orice casă de preot, iar societatea cultă, întreagă trebuie să lucreze necontenit pentru acea operă de supraveghere de care organele publice singure — chiar de ar voi — nu sînt oriunde și oricînd capabile. Aceste cuvinte sînt un apel ».*

În articolul intitulat *A cui e vina?*, din 17 ianuarie 1927, atrage atenția asupra unei carențe fundamentale a întregii acțiuni desfășurate cu atîta însuflețire și sacrificii de comisia al cărei președinte a fost aproape șaptesprezece ani: lipsa de control, supraveghere, punere în valoare și pentru educația patriotică, artistică a poporului, a monumentelor reparate. *« Comisia monumentelor istorice* — scrie N. Iorga — *are o singură cădere: aceea de a repara clădirile în legătură cu trecutul nostru. Ea nu le poate și administra. Pentru aceasta îi lipsesc nu numai mijloacele materiale, — bugetul ei fiind foarte restrîns —, dar și cele administrative. Prin cine ar putea pune paza la monumentele care supt acest raport nu-i sînt încredințate? După ce norme i-ar alege, cu ce drept i-ar numi, cu ce bani i-ar plăti? »*

Cu mult curaj apără atacurile nedemne îndreptate în contra membrilor și activității Comisiei monumentelor istorice. Cunoașterea profundă a istoriei patriei și dragostea nețărmurită pentru poporul ei au fost imboldul unei activități rodnice, închinate cu prinos de recunoștință strămoșilor de către marele istoric român, savantul de renume mondial, N. Iorga.

Avem astăzi, în anii de făurire conștientă a propriei noastre istorii, o intensă activitate de restaurare și conservare a monumentelor de cultură, o puternică rețea de muzee, adînc împlîntate în conștiința maselor, temeinic fundamentate pe singura concepție științifică despre lume și societate, învățătura marxist-leninistă. Avem condiții materiale pe care înaintașii nu și le puteau imagina nici în visurile lor cele mai îndrăznețe. Ne amintim cu dragoste și respect, cu emoție și căldură de toți cei care au gîndit pentru mai binele și propășirea activității de păstrare a vestigiilor trecutului nostru istoric și artistic. Printre aceștia s-a situat și Nicolae Iorga.

BIBLIOGRAFIE

1. *** — 1. *Legea pentru conservare și restaurarea monumentelor publice.* 2. *Legea pentru descoperirea monumentelor și obiectelor antice*, DESBATERILE ADUNĂRII DEPUTAȚILOR din 4 iunie 1892, p. 910—913.
2. N. Iorga — *Cum s-au restaurat vechile monumente?* SĂMĂNĂTORUL, nr. 43, an. III/1904.
3. N. Iorga — *Cum s-ar cuveni să se îngrijească monumentele istorice*, idem, nr. 46, an. III/1904.
4. N. Iorga — *Comisia monumentelor istorice*, NEAMUL ROMÂNESC, nr. 20, an. V/1910.
5. N. Iorga — *D. Lecomte du Noüy și « restaurarea » monumentelor istorice*, idem, nr. 35, an V/1910.
6. N. Iorga — *Știri noi despre monumentele noastre*, NEAMUL ROMÂNESC LITERAR, nr. 7, an. III/1911.
7. N. Iorga — *Cu privire la monumentele noastre istorice*, NEAMUL ROMÂNESC, nr. 27—28, an. VIII/1913.
8. *** — *Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice*, DESBATERILE ADUNĂRII DEPUTAȚILOR, din 27 martie 1913, p. 806—812.
9. N. Iorga — *Ce este un monument istoric*, NEAMUL ROMÂNESC, nr. 4, an X/1915.
10. N. Iorga — *Apărarea monumentelor istorice*, DRUM DREPT, nr. 25, an X/1915.
11. N. Iorga — *A cui e vina?* NEAMUL ROMÂNESC, nr. 3, an XXII/1927.
12. N. Iorga — (intervenția la interpelare). MONITORUL OFICIAL, nr. 52, luni 27 mai 1929, p. 1827—1828, p. III-a.
13. N. Iorga — *Pentru păstrarea comorilor amenințate*, NEAMUL ROMÂNESC, nr. 98, an. XXIV/1929.
14. N. Iorga — *În chestiunea monumentelor istorice*, idem, nr. 168, an. XXIV/1929.
15. N. Iorga — *Păziți operele de artă*, idem, nr. 70, an. XXV/1930.
16. N. Iorga — *Rolul Comisiunii monumentelor istorice*, idem, nr. 264, an. XXV/1930.
17. N. Iorga — *Clevetiri*, idem, nr. 88, an. XXVIII/1933.
18. N. Iorga — *Activitatea Comisiunei monumentelor istorice*, idem, nr. 143, an. XXVIII/1933.
19. N. Iorga — *Ura autorității*, idem, nr. 175. an. XXVIII/1933.

https://biblioteca-digitala.ro

PAMFIL POLONIC

V. BARBU

Marile personalități, în orice țară și în orice domeniu de activitate, au avut deseori grupați în jurul lor o serie de colaboratori care au lucrat cu modestie și tenacitate, care s-au jertfit de multe ori împreună cu cei alături de care au muncit, pe altarele înaltelor idealuri, pentru progresul științei și culturii, pentru binele umanității.

Din această categorie a făcut parte inginerul Pamfil Polonic a cărui personalitate a fost prezentă destul de pregnant, mai bine de o jumătate de secol, în cîteva domenii de activitate: profesor de topografie, inginer-topograf pe lîngă Muzeul național de antichități, cartograf și pictor-desenator la Muzeul de istorie naturală, sînt jaloanele în jurul cărora și-a desfășurat viața și activitatea neobosită.

Născut la Suceava, în 1858, fiu al lui Constantin Polonic, starostele blănarilor și ciubotarilor, după ce urmează școala primară și gimnaziul în orașul natal, se înscrie în 1873 la liceul militar St. Pölten, de unde, numai la un an, desființîndu-se liceul, trece la școala militară reală (Weisskirchen) din Moravia. După absolvirea acesteia, în 1875 reușește cu succes la Academia militară Theresiamm din Viena, de unde, în 1878, obține gradul de sublocotenent și totodată specialitatea în topografie. Timp de zece ani, pînă în 1888, este ofițer în Regimentul 31 din Sibiu, îndeplinind în același timp și funcția de profesor de topografie la Școala de Ofițeri de Rezervă. Trimis pentru lucrări topografice la fortificațiile din Galiția se îmbolnăvește și, la 33 de ani, este nevoit să părăsească pentru totdeauna cariera militară. Trecînd munții el intră ca inginer-topometru la Muzeul național de antichități și lucrează sub conducerea lui Gr. Tocilescu din 1892 pînă în 1901 cînd trece la Serviciul Pescăriilor Statului, iar apoi la Muzeul de istorie naturală unde lucrează împreună cu prof. Gr. Antipa fie ca angajat permanent, fie numai colaborator, cu mici întreruperi, pînă aproape de sfîrșitul vieții (moare la 17 aprilie 1944).

În cele ce urmează ne vom ocupa mai mult asupra acestor două aspecte din activitatea sa și, în special, de munca depusă în domeniul arheologiei românești în pragul secolului nostru.

În cadrul Muzeului național de antichități, activitatea inginerului P. Polonic se desfășoară în primul rînd pe teren în Dobrogea, în Muntenia, în Oltenia și în Moldova unde face măsurători și ridicări la obiectivele deja cunoscute și în curs de cercetare iar prin cercetări de

https://biblioteca-digitala.ro

suprafață detectează urme de așezări și cetăți, valuri, drumuri, poduri și castre din timpul stăpînirii romane. În multe cazuri el a fost cel care a stat permanent pe șantier, și a condus săpăturile după indicațiile lui Gr. Tocilescu, întocmind însemnări zilnice pe care le transmitea direcției muzeului sub formă de rapoarte săptămîn le iar la închiderea șantierului respectiv redacta un raport definitiv în care, la nivelul pregătirii sale, făcea de multe ori interpretări asupra obiectivelor cercetate.

Astfel în primii doi ani (1892—1893) a lucrat alături de Tocilescu la Adamclisi la a doua și a treia campanie de săpături din cadrul cetății *Tropaeum Traiani* și la ridicarea și localizarea pe hartă a celor trei valuri și a castrelor aferente ce brăzdează Dobrogea de la Hinog (lîngă Cernavoda) și pînă la Constanța. Planuri și desene făcute cu migală, însoțite de descrieri detaliate ale traseului fiecărui val și ale castrelor aferente (însumînd cca 50 de file de manuscris) sînt un material care numai în mică parte a fost folosit de Tocilescu pentru considerațiile sale prezentate sub formă de comunicare (Les Vallums de Cernavoda à Constantza dans la Dobroudja) în ședința din 27 octombrie 1899 a Academiei de Inscripții din Paris (Académie des Inscriptions et Belles-lettres), considerații care completează și schimbă întrucîtva concluziile din 1885 ale lui Schuchhardt.

În Dobrogea, în afara săpăturilor de la Adamclisi și a cercetărilor de suprafață efectuate pe traseul valurilor, a mai condus un șantier arheologic desfășurat în două campanii (1898—99) la Axiopolis, iar la Constanța, în repetate rînduri a fost trimis pentru săpături de mai mică amploare pentru salvarea unor morminte și cavouri de epocă romană din necropola Tomisului.

În afară de săpăturile enumerate, în răstimpul celor zece ani de activitate în cadrul Muzeului național de antichități a mai efectuat în Dobrogea lucrări de detectare în majoritatea stațiunilor grecești și romane de pe malul mării, de pe malul drept al Dunării și din interiorul regiunii, străbătînd de mai multe ori, cu piciorul, ținutul dintre Dunăre și mare. Toate observațiile de teren și datele culese prin investigații în rîndul localnicilor, pe care știa să le facă cu multă răbdare, au fost consemnate în însemnările pe care le-a întocmit pentru fiecare obiectiv, iar ruinele antice, zidurile de edificii și în special incintele cetăților cu valurile de apărare, acolo unde se mai vedeau la suprafața terenului, le măsura și le punea în plan. Astfel, cîteva caiete din însemnările sale sub titlul de « *Cetăți de pe malul dobrogean al Dunării* » și « *Cetăți din interiorul Dobrogei și de pe malul Mării Negre* », însumînd peste 120 file de manuscris și însoțite de cca 50 de planuri, consemnează aproape toate obiectivele mari. Aceste însemnări sînt deosebit de importante astăzi pentru că, datorită nepăsării care a existat în trecut față de monumentele antice, multe din vestigiile semnalate s-au distrus, fie chiar numai parțial, încît de multe ori, singurele date pe care le avem sînt cele transmise de inginerul Polonic. Printre aceste note, în afară de consemnarea cetăților ale căror contururi se vedeau încă la suprafața solului, uneori localizează sau numai menționează așezări din timpul orînduirii comunei primitive, dovedind în acest fel că nu era atras numai de ruinele monumentale.

În Banat, în Oltenia, în Muntenia și în Moldova și-a îndreptat pașii cu aceeași dragoste de muncă și a lucrat, fie împreună cu Gr. Tocilescu, fie singur sub indicațiile acestuia, la săparea totală sau numai parțială a unor cetăți și castre romane. Racovița-Copăceni-Titești și Bivolari, Cîmpulung (Jidava), Turnu-Severin (Drobeta), Răcari, Bumbești și Porceni, Caracal (Celei), Reșca (Romula) sînt principalele șantiere deschise la sfîrșitul secolului trecut în Oltenia și Muntenia în care inginerul Polonic este principalul om pe teren, care întocmește planurile și releveele pe care le înaintează Muzeului de antichități însoțite de rapoarte cu descrierea săpăturilor și a monumentelor descoperite. În afară de săpături face și cercetări de suprafață urmărind în special drumurile antice și valurile de apărare. Drumul roman de la *Celei*, pînă la *Boița* (Transilvania), cel de la *Drobeta* pînă la *Romula* (identificat mai precis numai de la Izlaz la Romula), drumul lui Traian de pe Valea Cernei etc., însumează sute de kilometri pe care i-a străbătut pe jos în zeci de etape. Dar, aceasta este numai o mică parte din munca pe care a depus-o în acest sector. Nu trebuie să uităm nici valurile de apărare cercetate și localizate pe planuri și hărți de multe ori cu descrieri care precizează chiar numele locuitorilor prin curțile sau pe pămînturile cărora trec valurile, prin diferite sate. Ne-au rămas însemnările lui despre aproape toate valurile de apărare cunoscute prin tradiție populară sub numele de *Valul lui Traian*, *Troianul* sau *Brazda lui Novac* (de nord sau de sud), care, după cum se vede din lista alăturată a manuscriselor și a planurilor, a

https://biblioteca-digitala.ro

constituit una din preocupările sale principale, aceasta poate și datorită faptului că prin pregătirea sa militară dobîndită la Viena avea un bagaj de cunoștințe destul de consistent asupra sistemelor de apărare și de fortificații antice și moderne. Malul stîng al Dunării este și el parcurs pas cu pas, în mai multe etape, de la Vârciorova și pînă la Brăila, făcînd în același timp însemnări, măsurători, desene și localizări pe hartă a tot ce era de importanță arheologică.

Acestea sînt pe scurt punctele principale ale activității de teren a lui P. Polonic. Majoritatea însemnărilor care ne sînt păstrate în manuscrisele sale se găsesc sub formă de rapoarte și în manuscrisele lui Gr. Tocilescu și au fost folosite de el, fie integral, fie numai parțial, în studiile și comunicările publicate, dar multe din rezultatele cercetărilor de pe teren au rămas nefructificate din cauza morții premature a arheologului nostru. Pamfil Polonic, la cîțiva ani după moartea lui Tocilescu, înaintează un memoriu *(Precuvîntare)* către Academie și cere să fie publicat acest material, adunat timp atît de îndelungat, cu atîta muncă, în toată țara și care rămînînd nepublicat «*ar fi* — scrie el — *o pagubă nu numai pentru mine personal ci și pentru cercetările arheologice din România în general*». Plin de modestie, spune în aceeași *Precuvîntare* că nu are «*pretențiunea de a intra în discuțiunile înalte asupra chestiunilor de arheologie și a da interpretări sau a emite păreri asupra lor; aceasta ar presupune o specializare adîncă în această frumoasă ramură a științei și o perfectă cunoaștere a bibliografiei. Eu mă voi mărgini numai a descrie ceea ce am văzut pe teren și a da interpretări celor văzute numai întrucît cultura mea militară îmi permite să judec un val, o cetate, o șosea militară etc.*». Acest lucru voia să-l facă numai cu dorința de «*a pune astfel la dispoziția specialiștilor un material nou de studiu*». Îndemnat într-o oarecare măsură și de V. Pârvan ca să întocmească această lucrare, P. Polonic, deși în acest timp își desfășura activitatea cu totul în alt domeniu, alcătuiește lucrarea *Despre valurile, drumurile și cetățile din țările locuite de Români*, cu motto *Valea Împăratului*, pe care o prezintă Academiei și care este premiată în 1917 cu premiul Adamachi. Premiată, lucrarea nu a putut vedea lumina tiparului, la început din cauza unor corecturi și refaceri pe care ar fi trebuit să le facă autorul împreună cu un arheolog iar, mai tîrziu, nu s-a mai putut tipări din lipsă de fonduri. La aproape 20 de ani de la data premierii, fostul inginer al Muzeului național de antichități, pierzînd orice speranță de a o vedea publicată de Academie, începe să tipărească sub formă de rezumat — numai două părți *[Valurile antice din Dobrogea; Cetățile antice de pe malul drept al Dunării (Dobrogea) pînă la gurile ei]*, în revista *Natura* (anul XXIV, 1935, nr. 6, p. 21—26, nr. 7, p. 18—26), văzîndu-și măcar în acest fel valorificată, deși nu într-o publicație de specialitate, o parte infimă din munca sa.

Așa s-a încheiat activitatea desfășurată de neobositul Polonic pe tărîmul arheologiei românești; muncă prodigioasă pe un vast teritoriu, cu o serie de greutăți, reflectate mai ales în lipsa de specialiști și de fonduri suficiente pentru cercetare, într-un moment în care arheologia noastră făcea primii pași timizi spre pragul afirmării.

Anul 1901 marcă o schimbare radicală a activității sale. Îl găsim mai întîi ca inginer-topometru la Serviciul Pescăriilor Statului de sub conducerea profesorului Grigore Antipa, lucrînd în primii trei ani în Deltă la întocmirea hărților cu nivelmentul brațelor, iar apoi ca desenator și pictor în cadrul Muzeului de istorie naturală unde, chiar numai în calitate de colaborator, va lucra pînă aproape de sfîrșitul vieții. De astă dată, în afara calităților sale de inginer-topometru și de cartograf, deja cunoscute, se distinge ca pictor-desenator care execută cu multă îndemînare și talent hărți, schițe și planșe explicative și pictează fondul dioramelor din Muzeul de istorie naturală, unele păstrate pînă astăzi în sălile muzeului. În același timp ilustrează două din lucrările lui Gr. Antipa: *Fauna ihtiologică în România* (1909) în care, pe 31 de planșe, sînt reproduse cca 200 de desene de o reală valoare artistică și documentară, și *Pescăria și pescuitul în România* (1916) în care apar, executate de P. Polonic, cca 300 de desene cu toate tipurile de unelte de pescuit și scene de pescuit, mult din acest material documentar fiind strîns de el împreună cu Grigore Antipa în timpul celor trei ani lucrați în Delta Dunării. Pentru tablourile *Metodele de pescuit din România* primește în 1906 marele premiu (Medalia de Aur) la Expoziția generală de la București. Prin această premiere, sau prin alte distincții primite între timp este într-un fel răsplătit pentru munca depusă și astfel are satisfacția că măcar ce a realizat în ultima parte a vieții a devenit un bun general și apreciat. În tot acest timp însă, ca și mai tîrziu, el a luptat ca să poată

https://biblioteca-digitala.ro

publica rodul muncii de teren din cei zece ani slujiți la Muzeul național de antichități; dar nu ajunge să-și vadă realizat acest vis. Bătrîn, pierzînd orice speranță, simțindu-și sfîrșitul apropiat, predă Academiei toate însemnările, notele și descrierile, însoțite de planuri, hărți etc., fiind în acest fel liniștit că în Biblioteca Academiei sînt la loc sigur, unde vor putea fi folosite de specialiști.

Lista manuscriselor din arhiva lui Pamfil Polonic, păstrate la Biblioteca Academiei R. P. Române

1. **Despre valurile, drumurile și cetățile din țările locuite de Români. Motto: Valea Împăratului.** (I ms. 1, 92 file).

2. **Valuri romane și preistorice** (I ms. 4): 1. Valurile romane de la Cernavoda pînă la Constanța (caiet 1, f. 27—76; caiet 2, fila 1—5); 2. Valul roman de la Vlachioi (caiet 2, f. 16—21); 3. Valul roman din jurul satului Niculițel (caiet 3, f. 1—6); 4. Valul roman (Ghermea) de la Jijila (caiet 4, o filă); 5. Valul roman de la Iglița (caiet 5, o filă); 6. Valul lui Traian de la Galați (caiet 6, f. 4—12); 7. Brazda lui Novac de nord (caiet 7, f. 1—38); 8. Brazda lui Novac de sud (caiet 8, f. 39—45); 8b. Brazda lui Novac de sud de la Frasin (Vlașca) (caiet 8 bis, f. 1—2); 9. Valul roman (Troianul) din Teleorman (caiet 9, f. 22—60); 10. Valul lui Traian de la Sutești (caiet 10, f. 13—14); 11. Valul tătarilor din valea Nișcovului (caiet 11, f. 1—2); 12. Valurile romane din Banat și Ungaria (caiet 12, f. 1—8); 13. Valurile romane din jurul Sarmizegethusei (Grădiștea) (caiet 13, f. 1—2); 14. Valul roman de pe dealul Mezeș, între Criș și Someș (caiet 14, o filă); 15. Valurile romane de la Vîrtedi și Drajd (frontiera de est a Daciei) (caiet 15, o filă); 16. Valurile din Nordul Moldovei (caiet 16, f. 1—3); 17. Troianul de la Nicorești (caiet 17, o filă).

3. **Drumuri romane și preistorice** (I ms. 5): 1. Drumul roman de la Islaz la Reșca (caiet 1, f. 61—76); 2. Drumul roman de la Celei la Boița (Transilvania) (caiet 2, f. 77—131); 3. Drumul lui Traian din Transilvania (continuare lui 2); (caiet 3, f. 1—5); 4. Drumul lui Traian de la Turnu-Severin (caiet 4, f. 1—4); 5. Drumul lui Traian din Banat (de la Lederata la Sarmizegethusa), (caiet 5, f. 1—2); 6. Drumul lui Traian din Valea Cernei (caiet 6, f. 1—2); 7. Drumul lui Traian din Pasul Vulcanului (de la Bumbești la Petroșeni) (caiet 7, o filă); 8. Drumul roman de la Silistra **(Durostorum)** pînă la Constanța (caiet 8, f. 1—5); 9. Drumul Muerei, la apus de Reșca (caiet 9, o filă); 10. Drumul lui Șerban Vodă de la Greaca (caiet 10, o filă); 11. Drumul Domnișorului din județul Prahova (caiet 11, o filă).

4. **Note și informații asupra locurilor istorice culese de la locuitori** (I ms. 6, caiet 1, f. 1—70; caiet 2, f. 1—6; caiet 3, f. 1—30; caiet 4, f. 1—3).

5. **Cetăți romane și preistorice** (I ms. 7): 1. Cetățile din jud. Gorj (caiet 1, f. 10—17); 2. Cetățile de lîngă Roșiorii de Vede (caiet 2, f. 18—25); 3. Cetatea preistorică de la Micești din jud. Argeș (caiet 3, o filă); 4. Cetățile din interiorul Dobrogei și de pe malul Mării Negre (caiet 4, f. 21—36); 5. Cetățile din jud. Dolj (caiet 5, f. 37—44); 6. Cetatea «la Nucet» de lîngă satul Popești din jud. Vlașca (caiet 6, f. 45—48); 7. Cetățile de pe malul stîng al Dunării (caiet 7, f. 1—87); 8. Cetățile din jud. Ialomița (caiet 8, f. 10—15); 9. Ruinele orașului roman Sarmizegethusa **(Ulpia Traiana),** (caiet 9, f. 1—7); 10. Cetățile din jud. Buzău (caiet 10, f. 1—16); 11—12. Cetățile de pe malul dobrogean al Dunării: — de la Dunăvăț la Hârșova (caiet 11, f. 1—60); de la Hârșova pînă la Ostrov (caiet 12, f. 1—43); 13—14. Cetățile din Transilvania și Cetățile din Moldova (caiet 13 și 14, f. 217—270); 15. Numirea antică a rîurilor din Dacia și frontiera ei (după Gr. Tocilescu și D. Onciul) (caiet 15, f. 1—6); 16. Cetățile rotunde de la Alcalop (Dobrogea) (caiet 16, o filă); 17. Despre Movile (curgane), (caiet 17, o filă).

6. **Săpăturile cetăților romane** (I ms. 8): 1. Săpăturile de la Adamklissi (caiet 1, f. 1—22); 2. Săpăturile de la Turnu-Severin (caiet 2, f. 23—43); 3. Săpăturile de la cetatea romană (Jidava) de la Cîmpulung (caiet 3, fila 44—57); 4. Săpăturile de la Răcari (caiet 4, f. 58—67); 5. Săpăturile făcute la cetățile romane de la Bumbești (caiet 5, f. 68—79); 6. Săpăturile de la Racovița-Copăceni (caiet 6, f. 80—87); 7. Săpăturile de la Celei (caiet 7, f. 1—13); 8. Săpăturile de la Reșca (caiet 8, f. 14—50); 9. Ruinele orașului antic Tomis; Cercetări arheologice la Constanța (caiet 9, f. 4—9; 51—77); 10. Cercetări arheologice la Mangalia (caiet 10, f. 1—10); 11. Cercetări arheologice la Hinog (caiet 11, f. 12—23); 12. Cercetări arheologice la Slăveni (caiet 12, f. 1—5).

7. **Fortificații preistorice** (I ms. 9, f. 1—27).

8. **Fortificații romane** (I ms. 10, caiet 1, f. 41—74; caiet 2, f. 75—149; caiet 3, f. 150—216).

9. **Cetățile și monumentele istorice din Dobrogea în harta Statului-Major,** scara 1: 200 000 (I ms. 11, f. 1—14).

10. **Cetățile și monumentele istorice din România notate pe harta Statului-Major,** Scara 1: 200 000 și trecute în harta 1: 500 000 (I ms. 12, f. 1—43).

11. **Cetățile și monumentele istorice** (I ms. 13, f. 1—62).

12. **Harta Moldovei din hărțile Statului-Major** (I ms. 15, f. 1—6). **Varia** (I ms.) (Cuprinde 226 planuri și desene asupra tuturor săpăturilor și cercetărilor de suprafață).

Hărți arheologice (II, 1—21) (Cuprinde 21 de hărți, de pe harta României 1: 500 000, cu localizarea obiectivelor arheologice cunoscute).

https://biblioteca-digitala.ro

DIONISIE PECURARIU

(1876 — 1960)

CORNELIU N. MATEESCU

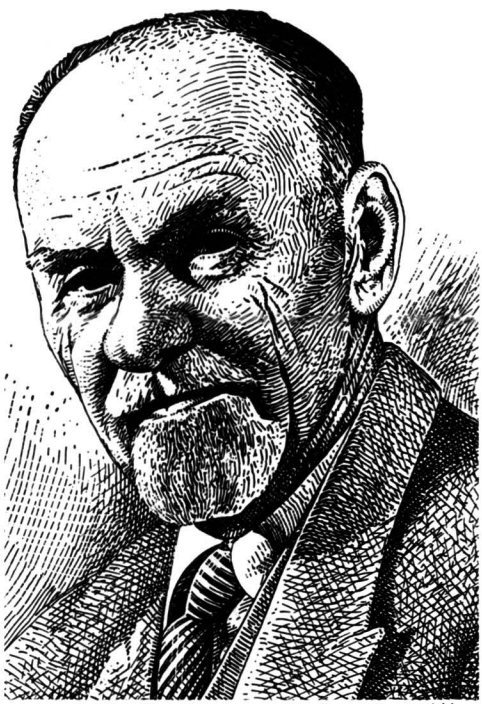

J.U.

Au trecut cinci ani de la moartea maestrului Dionisie Pecurariu, creatorul desenului arheologic la noi.

Simțind de mic chemare pentru artă, înainte de a termina liceul, a plecat la Viena ca să învețe desenul de la maeștrii vremii.

Pentru talent și pentru cunoștințele bogate asupra artei noastre populare a fost chemat, în 1905, ca desenator la Muzeul de artă națională și mai tîrziu, în 1909, la Muzeul național de antichități, pentru care va lucra, apoi, tot restul vieții.

Colaborator tehnic al lui Gr. Tocilescu, V. Pârvan și I. Andrieșescu, utilizat de la început la săpăturile din Dobrogea, Pecurariu a dobîndit repede o vastă experiență și a pus bazele desenului arheologic. De la primele desene și pînă la cele din urmă — multe apărute fără semnătura sa — se resimte mîna artistului mlădiind penița spre a reda corect și sincer caracterul materialului din care e lucrat obiectul : piatră sau lut, metal, sticlă, os.

La fel excela și în culoare, izbutind să redea întocmai componența materiei. Umbrele, realizate prin tente transparente, nu impietează asupra clarității nici chiar a celui mai neînsemnat amănunt al obiectului. Felul just al reproducerilor sale completează textul, ajută și dirijează spiritul cititorului.

Multe din desenele publicate, alături de altele ce-și așteaptă rînd la tipar, în cadrul publicațiilor de specialitate, sînt capodopere ale genului. Creațiile maestrului Pecurariu se înscriu, de-a lungul anilor, în istoria arheologiei noastre.

https://biblioteca-digitala.ro

activitatea cultural-educativă

Unele forme de popularizare folosite de Muzeul de artă al R.P.R.

Conştient că muzeele de artă trebuie să contribuie la înţelegerea rolului şi importanţei fenomenului artistic în general, la cunoaşterea şi aprecierea creaţiei naţionale şi universale, colectivul ştiinţific al Muzeului de artă al Republicii Populare Române dă o atenţie deosebită activităţii de educare cultural-artistică a publicului, căutînd totodată să cultive în rîndurile acestuia dragostea şi înţelegerea pentru frumos. În atingerea acestor scopuri s-au experimentat cu eficacitate diverse forme de popularizare, avînd ca un prim şi grăitor rezultat creşterea de la an la an a numărului de vizitatori. Numai în anul 1964 s-au înregistrat în expoziţiile permanente şi temporare 830 000 vizitatori.

Astfel, printre preocupările constante ale muzeului, stă prezentarea principalei sale forme de manifestare care o constituie, cum este şi firesc, expoziţiile permanente. Îndrumarea publicului în sălile galeriilor a fost privită ca o muncă deosebit de importantă. De aceea, de mai mulţi ani, în muzeul nostru funcţionează o secţie de popularizare, unică în sistemul muzeografic din ţara noastră.

Personalul acestei secţii — avînd studii de specialitate sau înrudite — este continuu perfecţionat prin lecţii în cadrul cercului de studii al muzeului, prin seminarizări pe baza unei bibliografii date, prin îndrumări-model prezentate de şefii secţiilor sau muzeografii de specialitate, prin antrenarea lui la întocmirea unor referate şi conferinţe care necesită un studiu prealabil aprofundat. Un alt mijloc de ridicare a nivelului lor profesional, care s-a dovedit extrem de fructuos, este interasistenţa, adică audierea reciprocă, colegială a îndrumărilor în faţa grupurilor de vizitatori, cu analiza ulterioară a problemelor, datelor şi calităţilor lor. În condiţiile acestea, grupele de vizitatori găsesc în muzeu o îndrumare calificată, pregătită şi controlată cu atenţie, aşa încît să poată fi o adevărată şcoală de cultură, de educaţie cetăţenească şi patriotică. Mai mult, Secţia de popularizare se îngrijeşte de atragerea cît mai multor grupuri să viziteze muzeul. În urma legăturilor directe pe care îndrumătorii noştri le-au realizat în acest scop cu instituţiile, întreprinderile, şcolile, facultăţile, unităţile militare, casele raionale de cultură ale tineretului etc. în primul trimestru al anului 1965 muzeul a fost vizitat de 350 grupuri faţă de 210 cîte au fost în aceeaşi perioadă a anului trecut.

Una din experienţele care au dat bune rezultate în ce priveşte îndrumarea o constituie programarea mai multor vizite pentru acelaşi grup, de fiecare dată fiind conduşi într-o singură galerie. În felul acesta vizitatorii nu-şi fac numai o ideie generală asupra conţinutului muzeului, ci stau timp mai îndelungat în sălile lui, privesc cu mai mult interes operele expuse şi cer explicaţii mai

https://biblioteca-digitala.ro

ample, în dorința de a se instrui și a cunoaște mai îndeaproape viața artiștilor și creațiile lor.

Colectivul de îndrumători a inițiat îndrumările tematice, adică un fel de lecții în sălile muzeului, privind creația dintr-o anume perioadă, a unui singur artist sau o anume temă reflectată în artă. Frecvența și interesul vizitatorilor la această formă de îndrumare arată că oamenii muncii, elevii, studenții, găsesc și în muzeu răspuns la problemele ce-i preocupă, un plus de cunoștințe pe care le adaugă celor căpătate în școli, din cărți, piese de teatru, conferințe etc.

Pe această linie muzeul constituie un sprijin efectiv pentru școlile medii de artă plastică, pentru Institutul de arte plastice « Nicolae Grigorescu » ai căror elevi și studenți primesc o îndrumare care vine să completeze cunoștințele teoretice asimilate la cursuri. În programul nostru de viitor am prevăzut lărgirea acestor lecții legate de programa analitică și pentru celelalte școli medii și de cultură generală. De asemenea, ghizii Oficiului național de turism sînt pregătiți de îndrumătorii noștri, pentru ca și aceștia, în perioade de mare afluență, să poată prezenta muzeul oaspeților străini veniți în țară ca turiști.

Cît privește îndrumarea vizitatorilor neîncadrați într-un grup, Muzeul de artă al R.P.R. este prevăzut cu o instalație de ghidaj acustic, care va fi pusă în funcțiune în curînd, dînd astfel posibilitatea tuturor vizitatorilor de a afla cîteva date cu privire la artiștii prezentați și la operele acestora.

Conferințele însoțite de proiecții constituie și ele un mijloc de educare, larg practicat de Muzeul de artă al R.P.R. În fiecare an personalul științific și, în special, îndrumătorii țin zeci de conferințe mai ales în școli, case de cultură raionale și cluburi ale întreprinderilor. Experiența ne-a dovedit că cele mai eficiente și mai instructive conferințe, care se bucură de cel mai mare interes din partea publicului, sînt cele organizate în cicluri. Asemenea cicluri, urmărind o idee sau dezvoltînd o temă pe parcursul mai multor conferințe, dau auditorilor interesați un bogat material de informare, precum și criterii de apreciere a activității artiștilor și a operelor lor. De pildă, ciclul prezentat de noi anul trecut cu titlul general *Artistul și epoca sa*, cuprinzînd 20 de conferințe organizate în trei etape, urmărea evoluția artei universale (în care se integrează și fenomenul artistic românesc) de la Rembrandt la Picasso și Brâncuși, prin prezentarea exponenților celor mai de seamă, ale căror creații au contribuit la dezvoltarea și înnoirea artei, au adus un aport substanțial la tezaurul artistic universal.

Participarea unui public foarte numeros a făcut ca Sala mică de concerte a Palatului Republicii Populare Române, cu 500 locuri, să fie neîncăpătoare. Pentru o bună ordine

MUZEUL DE ARTĂ AL R.P.R.
EXPOZIȚIA DE TAPISERII FRANCEZE
SEC. XVII - XVIII
MARTIE — MAI 1965
DESCHISĂ ÎN SĂLILE MUZEULUI DIN STR. ȘTIRBEY VODĂ Nr. 1, ORELE 11-19 · LUNI ÎNCHIS

Afiș de expoziție

și pentru a asigura auditorilor continuitatea prezenței la toate conferințele s-au emis abonamente pentru întreg ciclul. Cu toate acestea puteai vedea în fața intrării muzeului un mare număr de doritori care așteptau întîmplarea « unui bilet în plus ». Ca răspuns la solicitările ulterioare, partea a III-a a ciclului a fost reluată în sala de conferințe a Institutului de construcții.

Tot în Sala mică de concerte a Palatului Republicii Populare Române s-a desfășurat în primăvară partea I-a a ciclului de conferințe *Arta românească între cele două războaie mondiale 1918—1944*. A fost aleasă această perioadă, cu mari aporturi în dezvoltarea artei noastre naționale, deoarece este mai puțin cercetată și deci mai puțin cunoscută de marele public. Alte cicluri de artă românească sau străină au fost organizate la Facultatea de medicină, la Uniunea centrală a cooperativelor meșteșugărești, la Institutul

https://biblioteca-digitala.ro

de cercetări dr. Cantacuzino, la Casele de cultură « V. I. Lenin », « 30 Decembrie » și « Grivița Roșie ».

Diapozitivele colorate — realizate în bune condițiuni în atelierul fotografic al muzeului — au adăugat un spor de calitate conferințelor, ușurînd mult înțelegerea lor. Colaborarea stabilită, în ultimul timp, cu Studioul cinematografic Buftea ne-a dat posibilitatea efectuării unor diapozitive color foarte bune, creîndu-se astfel un fond cu care putem face față unui mare număr de conferințe în muzeu sau în afară. De asemenea, facem toate diligențele pentru completarea acestui fond cu o serie de diapozitive din străinătate.

Expozițiile temporare organizate de muzeul nostru aduc și ele un aport substanțial în munca de educare cultural-artistică.

În cei cincisprezece ani de existență a muzeului, colectivele științifice ale secțiilor au organizat zeci și zeci de expoziții temporare în București, în țară și străinătate. Amploarea pe care a luat-o această activitate mai ales în ultimii ani a făcut necesară înființarea în cadrul muzeului a unei secții cu specific de muncă axat pe organizarea de expoziții.

Expozițiile cu caracter retrospectiv, organizate de Secția de artă modernă și contemporană au strîns și prezentat operele cele mai de seamă, și în mare parte necunoscute marelui public, din creația unor artiști ca: I. Negulici, C. D. Rosenthal, B. Iscovescu, Th. Aman, N. Grigorescu, Șt. Luchian, O. Băncilă, J. Al. Steriadi, C. Ressu, I. Iser, Th. Pallady, N. N. Tonitza, M. Bunescu. S-au reconstituit astfel etape importante din evoluția artei noastre naționale, nemijlocit legată de realitatea, de viața și lupta poporului, pătrunsă de dragostea pentru adevăr, pentru oameni, pentru frumusețile patriei. Majoritatea acestor expoziții au fost trimise și în țară, la muzeele cu spații de expunere corespunzătoare.

Secția de artă veche românească a organizat de asemenea o seamă de expoziții, dintre care merită amintită cea dedicată « *Miniaturii și ornamentului cărții manuscrise din Țările Române — secolele XIV—XVIII* », deschisă în cursul anului 1964 în mai multe centre din țară și în București.

La rîndul ei, Secția de artă universală a prezentat din patrimoniul său, pe genuri de artă sau în expuneri complexe, opere semnificative pentru anumite momente sau personalități din arta altor popoare: « *Expoziția Ceramica din alte țări* », « *Expoziția de artă chineză* », « *Expoziția Hokusai* », « *Expoziția de artă franceză* » (pictură, sculptură, artă decorativă), « *Expoziția Delacroix* » (pictor și grafician francez), « *Expoziția de tapiserii franceze din secolele XVII—XVIII* » ș.a.

La fel de instructive și apreciate de public au fost expozițiile deschise de Secția de grafică. Fie că au fost de mare amploare, ca « *Expoziția retrospectivă de grafică românească* », « *Expoziția de desen satiric și caricatură românească* », « *Expoziția retrospectivă de grafică militantă* », fie că au fost expoziții restrînse la o anume epocă, țară sau artist (« *Expoziția de gravură Steinlen* », « *Expoziția documentară Henri Trenk* ») aceste expoziții au scos la iveală caracterul realist și progresist al creațiilor unor artiști, participarea lor la lupta poporului, contribuția lor la dezvoltarea artei naționale și universale. Expozițiile de grafică au contribuit nu numai la cunoașterea operelor expuse, ci și a caracterului militant, progresist al acestei arte, cea mai capabilă să surprindă și să consemneze momentul politic actual, evenimentele cotidiene.

Numărul impresionant de expoziții retrospective sau tematice organizate de Secția de expoziții în țară (București, centre regionale, comune, stațiuni balneo-climaterice etc.) au servit aceluiași scop de propagare a artei și au contribuit, alături de celelalte manifestări culturale, la educarea maselor populare. În localități în care niciodată mai înainte nu fusese deschisă vreo expoziție de artă, muzeul nostru a adus lumina unor astfel de manifestări, primite cu bucurie și real interes de oamenii muncii. Expoziții de artă au fost organizate și în cluburile unor mari instituții și întreprinderi din București. Expozițiile de artă românească deschise peste hotare, ca și expozițiile străine deschise la noi în țară au constituit adevărate mesaje ale dorinței de prietenie. Numai în anul 1964, muzeul a organizat 86 de expoziții în țară și străinătate, în marea lor majoritate cuprinzînd lucrări importante din patrimoniul său artistic. Expozițiile de artă românească trimise în Turcia, Belgia, Italia, Franța, Austria, Egipt, India, Birmania, Japonia, precum și în R. P. Bulgaria, R. P. Chineză, R. P. D. Coreană, R. S. Cehoslovacă, Cuba, R. D. Germană, R. S. F. Iugoslavia, U.R.S.S., au fost în același timp un mijloc prețios de a face cunoscută peste granță creația artistică din trecut sau contemporană a țării noastre. În același sens, au fost primite de public expozițiile unor țări ca: R. S. Cehoslovacă, R. P. Chineză, Cuba, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. P. Ungară, U.R.S.S., Anglia, Japonia, Danemarca, Argentina.

Toate expozițiile organizate și deschise de secțiile muzeului au fost însoțite de cataloage, mai ample sau mai sumare care, cuprinzînd o prefață, un material de analiză și date cu privire la artiștii și operele expuse, reprezintă atît mijloace de informare pentru publicul amator de artă, cît și instrumente de lucru pentru cercetători.

La acestea trebuie să adăugăm *Catalogul galeriei naționale*, *Catalogul galeriei universale*, *Ghidul galeriei universale*, caietele de studii muzeale, și o seamă de broșuri și pliante

https://biblioteca-digitala.ro

elaborate de lucrătorii din muzeu și editate sub îngrijirea lor, publicații care sînt puse la îndemîna doritorilor prin standul situat în holul muzeului sau în expoziții. Pentru răspîndirea cît mai largă a acestor tipărituri, muzeul nostru a apelat și a obținut concursul unor muzee din țară, care de asemenea le difuzează prin standurile lor.

Începută cu mijloace și pretenții modeste, activitatea editorială a muzeului nostru s-a dezvoltat și îmbunătățit permanent, atît în ce privește conținutul publicațiilor cît și în aspectul lor grafic, pe măsura creșterii calificării profesionale a personalului științific, precum și în raport cu exigențele mereu mai mari ale publicului care ne frecventează. Stadiul la care am ajuns în această privință ne-a permis să trimitem unui mare număr de muzee și instituții de cultură din străinătate multe din publicațiile noastre, în schimbul cărora am primit pentru biblioteca muzeului importante lucrări de specialitate — lucrări de un real ajutor pentru munca muzeografilor noștri. Ghidurile secțiilor muzeale, dintre care *Ghidul secției de artă românească veche* a și apărut. Ghidul general al muzeului, Catalogul expoziției Francisc Șirato, Caietul III de studii muzeale, broșurile și pliantele programate să apară în cursul anului acestuia, ne vor permite nu numai să intensificăm schimbul cu străinătatea, dar și să oferim publicului nostru publicații care să-l orienteze în vizitarea muzeului, să-l ajute la înțelegerea rostului și rolului artei, la aprecierea unor artiști și creații de seamă, precum și în cunoașterea activităților de identificare, organizare, restaurare etc., pe care le desfășoară personalul științific al muzeului.

Formele de propagandă pe care le folosim sînt numeroase, în funcție de pasiunea, inițiativa și fantezia lucrătorilor chemați să răspundă acestei sarcini. Muzeul nostru folosește cu succes afișele cu un aspect grafic plăcut și atractiv, plasate pe străzi, în tramvaie și locuri aglomerate; anunțurile prin presă și radio, pentru vernisaje, achiziții, conferințe; reclama pe ecranele cinematografelor; mari panouri plasate în piețele importante ale orașului, vitrine cu fotografii în Gara de nord, și mai cu seamă panouri mobile de dimensiuni mai mici, care sînt date în grija responsabililor culturali din instituții, întreprinderi, școli. În momentul de față muzeul nostru are astfel de panouri în 24 de unități, unde, alături de conferințele și expozițiile organizate, servesc ideia enunțată de Secția de popularizare: *Arta la locul de muncă*. Periodic, ilustrațiile și textele de pe aceste panouri sînt schimbate nu la întîmplare, ci în succesiunea unor teme prestabilite. Calendarele cu reproduceri de opere din muzeu, trimise în țară și în străinătate, invitațiile etc., deși mai modeste ca aspect și dimensiuni, prezintă avantajul frecvenței, al numărului mare ce se poate tipări în timp scurt și al facilității de difuzare.

Pentru a face cunoscute și în străinătate munca și realizările noastre, s-au trimis texte succinte unor reviste de specialitate (ca, de pildă, *Gazette de Beaux Arts*, în Franța, *The Conoisseur*, în Anglia), dintre care unele au și fost publicate.

Fără a pretinde că am epuizat toate căile de educare și popularizare, putem afirma totuși că instituția noastră se înscrie printre acelea care duc o asiduă și fructuoasă activitate în această direcție. Multiplele mijloace care ne stau la dispoziție, ne impun să perfecționăm permanent activitatea de popularizare, să căutăm noi și noi forme de educare și de propagandă pentru a trezi și satisface interesul mereu mai mare pe care oamenii muncii din țara noastră îl acordă muzeelor și artei în general. Pentru noi este clară și obligatorie ideia că avem datoria de a face totul pentru a ridica activitatea de educare a maselor la nivelul strădaniilor artiștilor, la nivelul valorii operelor create de ei, la nivelul grijii și investițiilor statului nostru în domeniul muzeal.

MARCELA BĂDULESCU

https://biblioteca-digitala.ro

păstrarea patrimoniului muzeal

ANA BENE

Evidență științifică și evidență administrativă

La înființarea sa, Muzeul de istorie a orașului București a moștenit de la vechiul Muzeu municipal un patrimoniu ce însuma un număr de 24 129 piese muzeistice.

Astăzi colecțiile lui se ridică la un număr total de peste 100 000 piese muzeistice cuprinse în 83 357 numere de inventar, repartizate la cele 4 secții, la biblioteca muzeului și instituțiile anexe: « Expoziția numismatică » și « Colecția Maria și dr. George Severeanu» și « Muzeul pompierilor ». De întregul patrimoniu muzeal răspunde gestionarul general care are în sarcina sa obligația de a lua în primire piesele provenite din donații, achiziții, transfer, săpături arheologice etc., de a le inventaria și, apoi, de a le împărți secțiilor sau sectoarelor respective. Din acest moment începe munca efectivă a personalului științific și, în special, a gestionarului de secție. El ține evidența științifică și administrativă a tuturor pieselor intrate în depozitul secției ajutat, bineînțeles, și de ceilalți membri ai secției; el se ocupă de buna conservare a pieselor muzeistice și, tot el răspunde, împreună cu gestionarul general, în fața organelor de control, de gestiunea respectivă. Din patrimoniul muzeului nostru cel mai important fond de obiecte îl deține Secția de istorie modernă și contemporană, acesta fiind alcătuit din 45 611 piese muzeistice. De aceea organizarea lui a ridicat numeroase probleme și a cunoscut mai multe etape.

Pe baza experienței anilor trecuți, am ajuns astăzi la sisteme mai precise de organizare care ne permit o mai bună valorificare a obiectelor în expoziție, ne înlesnesc posibilitatea de cercetare și de cunoaștere a lor și ne ajută în munca ce o desfășurăm în vederea conservării pieselor muzeistice.

În fața noastră — avînd în vedere multitudinea și varietatea obiectelor — au stat sarcini de mare răspundere. Trebuia — în afară de grija permanentă pentru buna conservare a pieselor — să ne îngrijim, pe de o parte de exacta evidență administrativă în așa fel încît, în orice moment, să putem cunoaște existența sau lipsurile, iar, pe de altă parte, să putem face față oricăror solicitări de ordin științific. În consecință am folosit și noi, în afară de înregistrarea obiectului în inventarul general, fișa de obiect care, prin rubricile ce le cuprinde, este în stare să ne ajute în munca noastră muzeistică. Această fișă, prin completarea ei judicioasă, poate servi ca material de documentare științifică, de evidență contabilă și ca mijloc de orientare în depozit, dîndu-ne în același timp o imagine exactă a piesei.

Dintru început se alcătuiește o fișă așa zisă *primară* care cuprinde toate datele cunoscute pînă atunci în legătură cu obiectul respectiv. Această fișă se mai completează pe parcurs cu alte date aflate ulterior și, în limita posibilităților, se adaugă fotografii-martori pe fiecare fișă, pentru o mai bună identificare a obiectului. În afară de spațiile rezervate exclusiv descrierii piesei ca: denumirea și descrierea obiectului, dimensiunile, starea de conservare, secția și epoca, bibliografie, în munca noastră de muzeografie ne este de un real folos *numărul nou de inventar*, adică numărul pe care secția îl dă obiectului în ordinea intrării lui în depozit, independent de numărul de inventar și *locul în muzeu*. Aceste două rubrici ne ajută la identificarea și găsirea imediată a obiectului. Dacă o piesă este solicitată pe bază de fișă de obiect, locul în muzeu ne indică imediat raftul sau mapa. Dificultățile se ivesc atunci cînd piesa este cerută după inventarul general. În acest caz se pune întrebarea: cărei secții îi aparține obiectul și unde poate fi el găsit? Pentru soluționarea acestei probleme s-a luat inițiativa ca fiecare secție să-și treacă în inventarul general inițialele; adică s.v. pentru secția veche, s.f. pentru secția feudală etc. împreună cu numărul de secție corespunzător. În cazul

https://biblioteca-digitala.ro

acesta nu mai există nici o dificultate ; inventarul îți dă numărul de secție, acesta te trimite la fișă și de aici lucrurile sînt simple.

Dar pentru a ajunge la această situație, a trebuit să ne ocupăm îndeaproape de felul cum sînt așezate obiectele în depozit și unde sînt așezate. De aceea am căutat să le concentrăm cît mai mult pe colecții și în mobilier adecvat. Pentru colecția de numismatică s-au realizat dulapuri speciale cu policioare separate și în fiecare policioară locașuri de formă circulară și dimensiuni diferite care să permită așezarea individuală a piesei. Aceasta, introdusă în plicuri speciale cu menționarea celor două numere — de inventar și secție și « locul în muzeu » este așezată în ordinea succesiunii numărului de secție.

Colecției de fotografii, care, în depozitul secției noastre întrunește un număr impresionant, i s-au executat două tipuri de dulapuri. Unele cu sertare mici și mari — respectiv pentru dimensiunile 9 × 12 cm și 18 × 24 cm — iar altele cu policioare pentru fotografii mari. Fotografiile se află în niște plicuri speciale, în sertare, respectînd același criteriu — succesiunea numărului de secție. Pentru ușurarea muncii personalului științific au fost realizate ștampile care se aplică pe fiecare plic, avînd titulatura muzeului nostru, secția, număr de inventar, număr de secție, indice de clasificare, conținutul — care sînt completate în momentul așezării fotografiei în plic.

Aceeași grijă am avut-o și față de celelalte colecții ale muzeului. Documentele și stampele au fost așezate în mape, după dimensiuni și în ordinea numărului de secție, întocmai ca și cărțile într-o bibliotecă. Pentru tablouri, hărți sau arme dispuse în stelaje nu se mai putea respecta cu aceeași strictețe ordinea numărului de secție. În acest caz, în afară de locul respectiv menționat pe fișa de obiect, a mai fost realizată o situație topografică a dulapului și a felului cum sînt dispuse piesele în dulap, situație care se află aplicată chiar pe ușa dulapului.

Cu toate aceste sistematizări, o orientare după conținutul și valoarea științifică a obiectului era dificilă. Dacă erau solicitate de exemplu piese referitoare la o anumită problemă era foarte greu să răspundem imediat și complet acestei solicitări. Ca să iei toate fișele de fotografii pentru a găsi un singur aspect era aproape imposibil. Ne-am gîndit atunci că acele colecții care sînt mai solicitate — cum ar fi de exemplu fotografiile — să fie așezate pe teme și subteme, după conținutul lor. Inițiativa era bună și satisfăcea nevoile noastre de cercetare științifică, însă numai parțial. Nu se putea proceda în felul acesta cu tot patrimoniul muzeului. Ca să întreprindem același lucru cu colecțiile de documente, numismatică, planuri, artă plastică și stampe, însemna să stricăm o muncă deja efectuată și să ne creăm o serie de dificultăți. Se mai ivea și o altă problemă. Cum puteam să mai avem controlul și evidența obiectului cînd nu se mai respecta nici numărul de inventar și nici cel de secție? De aceea ne-am oprit la altă soluție care a și fost pusă în aplicare în muzeul nostru. Toate fișele de obiect, numite de noi de acum încolo *fișa matcă*, au fost dactilografiate în mai multe exemplare pe hîrtie de bună calitate și de format mai mic 12—18 cm. Această fișă, deși este o reproducere după *fișa matcă* nu cuprinde toate rubricile acesteia și nici întreaga descriere a obiectului. Am socotit că este suficient dacă sînt menționate : *colecția, epoca, numărul de inventar, numărul de secție, denumirea, descrierea, dimensiunile, locul în muzeu, valoarea obiectului* și, bineînțeles, *titulatura muzeului nostru*.

Fiind dactilografiate în mai multe exemplare, fișele ne permit să lucrăm cu ele, după cum dorim, fără a fi clintite piesele din depozit. Astfel, unul din aceste exemplare a fost așezat pe colecții în ordinea numărului de inventar. În acest scop, colectivul științific a stabilit un număr de 12 colecții, dintre care aplicabile la secția noastră sînt numai 11 (lipsește colecția de arheologie) după cum urmează :

1. *Colecția numismatică* în care intră monede, bancnote, acțiuni, polițe, medalii și decorații, plachete, sigilii, peceți, inele, insigne, unități de măsură și pondere, pietre gravate (camee) ;

2. *Colecția de fotografii* în care, în afară de fotografii, sînt incluse clișeele (filme, plăci de sticlă, diapozitive, microfilme, dagherotipii) cărțile poștale și albumele de fotografii ;

3. *Colecția de documente* adică acte și scrisori, manuscrise, imprimate (afișe, diplome, manifeste, legitimații etc.) ;

4. *Colecția de hărți și planuri* adică hărți, planuri și atlase ;

5. *Colecția de artă plastică* în care intră uleiuri, acuarele, desene, albume, statui, pietre funerare etc. ;

6. *Colecția de stampe* — litografii și gravuri ;

7. *Colecția de arme, uniforme și steaguri:* arme albe, arme de foc, echipament militar, uniforme, steaguri, obiecte de paradă ;

8. *Colecția de mobilier istoric și obiecte de uz casnic* în care sînt incluse mobile, ceramică modernă, porțelanuri, cristaluri, argintărie, tacîmuri și veselă ;

9. *Colecția de țesături și obiecte de îmbrăcăminte:* costume și piese de costum, țesături (covoare, gobelinuri, perne), încălțăminte etc. ;

10. *Colecția obiectelor de cult* și, însfîrșit,

11. *Colecția diverse* în care intră diferite obiecte care nu-și găsesc locul în celelalte colecții, cum ar fi de exemplu produsele industriale, dioramele etc.

Împărțirea fișelor dactilografiate pe colecții ne ajută deosebit de mult în munca de evidență și îmbogățire a patrimoniului muzeal. În

https://biblioteca-digitala.ro

felul acesta putem să ne dăm seama precis de ceea ce avem în posesia noastră şi ce ne lipseşte, urmînd să fie achiziţionat. Legat de acest aspect, noi am iniţiat şi o altă operaţiune. Pe baza existenţei fişelor multiplicate, am întocmit tabele de colecţii care cuprind, în afară de numărul de ordine, numerele de inventar şi de secţie, şi de denumirea obiectelor, încă două rubrici: *numărul de obiecte* şi *valoarea obiectelor* în lei, fapt ce ne dă posibilitatea să cunoaştem din punct de vedere contabil numărul exact al colecţiei respective şi valoarea ei, iar prin totalizare, valoarea întregului patrimoniu muzeal.

Prin faptul că întreaga operaţiune de dactilografiere a fişelor şi tabelelor este ţinută la zi, pe măsura intrării noilor piese în depozit, putem avea situaţia creşterii colecţiilor în fiecare an, precum şi creşterea valorii acestora şi, în acelaşi timp, putem satisface cerinţele de ordin ştiinţific în studierea unei anumite colecţii.

Alte exemplare de fişe sînt aşezate pe probleme şi subprobleme în aşa fel încît, în orice clipă, se poate pune la dispoziţia cercetătorului tot materialul existent în depozit în legătură cu problema studiată. Bineînţeles, fiecare colecţie în parte suferă această operaţiune, se concentrează fişele în sertare special rezervate, în acest scop, respectîndu-se, înlăuntrul aceleaşi teme, doar succesiunea numărului de inventar, fără a se ţine seama de perioada sau anul din care datează obiectul.

Pentru rezolvarea acestei cerinţe se folosesc fişe ce sînt aşezate pe perioade şi ani, indiferent de colecţie.

În felul acesta putem răspunde cu uşurinţă cercetătorilor preocupaţi de studierea evenimentelor dintr-o anumită perioadă sau un anumit an. Aceste trei rînduri de fişe aşezate pe colecţii, pe probleme şi pe ani, se găsesc în posesia secţiilor şi sînt manipulate de către gestionarul secţiei.

Un alt exemplar de fişe se află la gestionarul general al muzeului împreună cu un exemplar al inventarului de colecţie de la toate secţiile, urmînd a servi exclusiv problemelor de gestiune generală, astfel încît gestionarul general dispune — în afară de inventarul propriu-zis — şi de un alt instrument de lucru. Aceste fişe sînt aranjate în ordinea numerelor de inventar.

Strădania depusă în organizarea depozitului secţiei de istorie modernă şi contemporană, în vederea unei cît mai eficiente valorificări a pieselor — expusă foarte succint în aceste rînduri — este în continuă desfăşurare. Munca de zi cu zi ridică noi probleme care solicită noi rezolvări. Pătrunşi de răspunderea pe care o au în acest domeniu, lucrătorii muzeului nostru depun un efort susţinut, pentru a găsi metode noi, adecvate situaţiilor în toate problemele ce se ivesc.

GHEORGHE ZIDARU

Atelierul de restaurare-pictură în tempera

În anul 1952 s-a înfiinţat în cadrul Muzeului de artă al Republicii Populare Române un atelier de restaurare-pictură în ulei, primul de acest gen în ţară. Cu vremea, membrii colectivului au fost solicitaţi deseori să restaureze lucrări în tehnica temperii. Asemenea intervenţii se făceau sporadic, cu foarte multe precauţii şi rezerve, dat fiind tehnica deosebită faţă de cea folosită la pictura în ulei. Suporturile groase de lemn, panourile picturilor, grundurile dure — care ajung la grosimi de 2—3 mm şi sînt neelastice în comparaţie cu cele ale picturilor în ulei pe pînză —, culorile preparate pe bază de apă, cu emulsii diferite, folosirea parţială sau totală a foiţei de aur în tehnica picturii, precum şi verniurile speciale (olife) întrebuinţate pentru acoperirea şi protejarea picturilor, constituiau o serie de elemente noi care trebuiau bine studiate. De aceea, încă din primii ani de existenţă ai atelierului de pictură, unii restauratori au trebuit să se preocupe mai îndeaproape de asimilarea cunoştinţelor de specialitate legate de restaurarea picturilor executate în tehnica temperii. Mărirea colectivului de restauratori cu noi cadre tinere a creat posibilitatea în 1963 să se formeze un nou atelier profilat pentru restaurarea picturilor pe lemn în tempera.

Constituirea noului colectiv a impus membrilor săi — restauratori avansaţi şi celor în perioada de calificare — să-şi însuşească şi să aprofundeze cît mai temeinic cunoaşterea procedeelor şi principiilor de restaurare ale temperii. Paralel cu munca de restaurare, efectuată cu multă scrupulozitate, s-a iniţiat şi un plan de acţiuni menit să creeze posibilitatea specializării cît mai judicioase şi mai eficiente.

https://biblioteca-digitala.ro

În acest sens ne-am interesat îndeaproape de cunoașterea mijloacelor științifice de cercetare, cum sînt cele optice, fizice, microscoapele binoculare, fotografiile la diferite feluri de lumină și radiații, aparatele de analiză fizice și chimice (spectroscoape, spectrografe etc.), capabile să redea aspectele de suprafață și de structură internă, calitativ și cantitativ. Cu colaborarea specialiștilor din domeniul fizicii, chimiei, microbiologiei, fotografiei etc. am întreprins o susținută activitate de cercetare asupra structurii și aspectelor părților componente ale operelor în tempera din muzeul nostru în vederea datării lor mai precise, a identificării, a confirmării sau infirmării unor atribuiri, a cunoașterii diferitelor schimbări petrecute în compoziția unor lucrări.

Studiul tehnicii vechilor maeștri, cunoașterea materialelor și metodelor de lucru ale acestora ne sînt de un prețios ajutor în munca de restaurare, deoarece operele de artă în tempera din patrimoniul nostru artistic sînt ele însile foarte diferite. Icoanele pe lemn sau pe sticlă, altarele, sculpturile, mobilele pictate etc., sînt operele unor meșteri originari din țările românești, Peninsula Balcanică, Rusia ori din apusul Europei, deci realizări ale unor artiști foarte diferiți ca origine, școală, concepție, măestrie, epocă. Acestea sînt lucrate, o parte după principiile școlilor de pictură care cunoșteau regulile stricte de lucru ale temperii, iar altă parte — și această situație este foarte frecventă în ultimele secole — au fost executate în moduri care încălcau aceste reguli. Așa dar, trecînd cu privirea peste temperele secolelor XV—XVI, cele mai vechi pe care le avem noi, și de aici peste creația secolelor următoare, pînă la începutul secolului al XX-lea, observăm o varietate infinită de caracteristici fizice ale acestor picturi.

Un alt punct principal din planul nostru de specializare a fost întreprinderea unor susținute schimburi de informări științifice, dar mai ales de experiență cu atelierele din străinătate, cu mai bogată și mai îndelungată activitate în acest domeniu care ne-au transmis din cunoștințele, practicile și rețetele lor, fie cu prilejul călătoriilor întreprinse de restauratorii noștri acolo, fie cu ocazia venirii specialiștilor străini la noi în țară.

Toate aceste posibilități ca și dorința restauratorilor de a-și însuși temeinic tehnica restaurărilor în tempera într-un interval de timp relativ scurt, au avut și au drept rezultat reușita unor restaurări de tablouri care solicită operații extrem de complicate și de grele, întrucît la avatarurile deteriorărilor datorate vremii și neglijenței oamenilor se adaugă îndeobște contribuția nefericită a pseudorestauratorilor. Aceasta din urmă este uneori atît de mare că schimbă complet caracterul operelor datorită repictărilor în ulei, a acoperirilor cu lacuri groase și patine false, a chituirilor grosolane, a curățirilor intense cu ștergerea foiței de aur și a stratului de culoare ori de verni original (olifă).

De aceea, înainte de a fi supusă restaurării, orice lucrare intrată în atelier este cercetată minuțios, cel mai adesea în colaborare cu personalul secției care a încredințat-o pentru a se stabili în primul rînd epoca și școala căreia îi aparține. Rezultatele cercetărilor, deși unele sînt foarte îndelungate și anevoioase, sînt adesea foarte fructuoase muncii de restaurare propriu-zise.

Nu mică a fost bucuria restauratorilor atelierului nostru cînd au descoperit opere aparținînd secolelor XV și XVI stînd ascunse sub picturi fără valoare din secolul al XIX-lea: un fragment de altar gotic din secolul al XV-lea, repictat în secolul XIX, în depozitele Muzeului Brukenthal din Sibiu; aripile altarului din Biserica evanghelică din Biertan, raionul Mediaș, regiunea Brașov, operă de pictură din secolul al XV-lea, repictată în secolul XIX; crucifixul din secolul al XVI-lea din Muzeul mănăstirii Sinaia, repictat în secolul al XIX-lea, ori icoana *Maicii Domnului* din secolul al XVI-lea, din muzeul nostru, repictată în secolul XX.

Aceste cîteva prime descoperiri, ne impun ca pe viitor, concomitent cu perfecționarea măestriei tehnice, să intensificăm munca de cercetare a lucrărilor existente în Muzeul de artă al R.P.R. pentru a scoate la iveală comorile artistice din patrimoniul nostru. Mărirea colectivului în anul acesta cu noi tineri absolvenți de pictură, care vor să se dedice muncii de restaurare, ne va da posibilitatea să ne ocupăm tot mai mult și de alte lucrări aflate în colecțiile muzeelor din patria noastră care la rîndul lor solicită restaurări.

https://biblioteca-digitala.ro

muzee, expoziţii, colecţii

DIN COLECŢIA DE MANUSCRISE ŞI INCUNABULE A BIBLIOTECII „BATTHYANEUM"

VIORICA SECĂRESCU

Datînd de două milenii, înfruntînd toate calamităţile şi mai ales timpul, reînălţîndu-se pe propriile-i ruine, prezentă mereu în contemporaneitate, cetatea Alba-Iulia este azi un vast muzeu în care fiecare colţ reprezintă un capitol de istorie.

Într-un astfel de colţ, pe latura nordică a cetăţii se află o clădire cu profil ciudat, de bazilică romană cu turnurile retezate, avînd istoria ei zbuciumată. Mănăstire a călugărilor trinitarieni (ordin care se ocupa cu strîngerea de fonduri pentru răscumpărarea prizonierilor creştini din captivitatea turcească sau tătară), părăsită în 1784 după desfiinţarea ordinului şi izgonirea călugărilor, este transformată pentru scurtă vreme în cazarmă.

În anul 1792, episcopul cărturar Ignat Batthyani îi schimbă destinaţia şi instalează în ea aşezămîntul public de cultură care-i poartă numele şi azi. Aci întemeiază el un observator astronomic — primul de pe teritoriul ţării noastre — şi o bibliotecă.

Pasionat cercetător, Batthyani adună cărţi încă din anii studenţiei la Roma. Mai tîrziu, ca mare prepozit de Eger, cu prilejul vizitelor ce le făcea în dioceză, colecţionează numeroase cărţi şi manuscrise valoroase aflate la plebanii (parohii). După numirea ca episcop la Alba-Iulia îşi aduce aici întreaga bibliotecă pe care o îmbogăţeşte considerabil prin cumpărarea bibliotecii contelui Cristofor Migazzi, cardinal al Vienei şi episcop de Vacz, cunoscut învăţat şi bibliofil al vremii. Silit de nevoi materiale — prin hotărîrea lui Iosif al II-lea de a nu admite cumulul de funcţii eclesiastice este demis din funcţia de episcop al Vienei şi deci lipsit de o mare parte din venituri — acesta îşi vinde biblioteca, pe care o cumpără episcopul Batthyani pentru aşezămîntul din Alba-Iulia.

Legenda spune că biblioteca a fost transportată pe calea apelor — Dunăre, Tisa, Mureş — de la Viena la Alba-Iulia. Aceasta îi adaugă o notă de pitoresc şi originalitate iar legenda

https://biblioteca-digitala.ro

Interiorul bibliotecii Batthyaneum

poate fi descifrată în imaginile — de altfel apocrife și stîngaci executate — ce împodobesc galeria care desparte în două caturi sala principală a bibliotecii, nava fostei bazilici.

Inițial Batthyani a organizat biblioteca după modelul celei din Viena. În 1824 bibliotecarul András Cseresnyès introduce unele îmbunătățiri în organizarea fondurilor și întocmește primul catalog care cuprinde 18 204 volume. Îmbogățită prin donații, biblioteca numără azi circa 56 000 volume. Aceasta reprezintă mai ales creșteri numerice, fondul cel mai valoros rămînînd tot fondul inițial — colecțiile Batthyani și Migazzi — care constituie tezaurul de neprețuit al bibliotecii.

Prin aspectul ei, datorit transformării inteligente a fostei bazicili în sală de bibliotecă, prin adăugarea, la colecțiile de cărți și manuscrise, a unor obiecte care întregesc atmosfera de studiu specifică epocii, biblioteca are chiar de la prima vedere aspectul unui muzeu al culturii secolului al XVIII-lea.

Nota de muzeu este accentuată și de prezența observatorului astronomic instalat la etajul superior al bibliotecii. Dotat cu aparatura necesară, acest observator a funcționat pînă în secolul trecut. Istoriile mai vechi precum și însemnările călătorilor, vorbind de Albalulia, nu uită niciodată să menționeze acest observator. Păstrînd intactă aparatura, el constituie o curiozitate care singură poate face obiectul unui studiu amănunțit.

Dintre colecțiile ei vom analiza, mai în amănunt, colecția de incunabule; nu putem trece totuși cu vederea bogata colecție de manuscrise; aceasta numără 1230 de exemplare, multe scrise pe pergament cu bogate miniaturi de reală valoare artistică, între care strălucește ca o bijuterie — în înțelesul cel mai propriu al cuvîntului — minunatul « Codex aureus » *Evangelium cum auro pictum habens tabula eburneaes* (Evanghelia scrisă cu cerneală de aur avînd table de fildeș). Scris în secolul al IX-lea, în vremea lui Carol cel Mare cu litere unciale de aur, el se integrează, prin bogăția și stilul ornamentațiilor, între cele mai valoroase creații ale artei carolingiene[1]. Probabil tot din secolul al X-lea este și fragmentul care cuprinde evanghelia lui Luca, provenind din grupul de manuscrise de la Saint-Gall.

Salusttius Crispus, *Liber de bello Jugurtino* (Cartea despre războiul lui Jugurte) este un

[1] Manuscrisul s-a aflat întîi la mănăstirea Lorsch (Germania) de unde a fost dus la Heidelberg în 1555. În 1622 în timpul jafului provocat de armata generalului Tilly a fost rupt în două. Prima jumătate — cea mai prețioasă — cuprinzînd evangheliile lui Matei și Marcu — a ajuns în biblioteca cardinalului Migazzi în împrejurări necunoscute, a doua parte a ajuns în biblioteca Vaticanului iar coperțile grele lucrate în fildeș se află la Britisch Museum și la Museo Sacro din Roma.

https://biblioteca-digitala.ro

manuscris datînd din secolul al X-lea. În contrast vădit cu manuscrisele precedente care impresionează prin somptuozitate, micul volum Salusttius face impresia unei cărți de cărturar modest care a folosit resturi de pergament la alcătuirea ei, dar a îmbogățit-o cu note și sublinieri ce-i dau viață.

Din colecția de documente, deosebit de interesantă ni se pare corespondența dintre preotul profesor Gabri Iosif și fostul bibliotecar de la Batthyaneum, Emric Daniel, care, în timpul răscoalei lui Horia, se afla la Roma. Sînt 11 scrisori în care preotul din Alba-Iulia, martor ocular al evenimentelor, dă amănunte asupra desfășurării răscoalei și, mai ales, asupra executării sîngeroase a conducătorilor ei.

Colecția de incunabule este cea mai bogată din țara noastră, fiind formată din 560 exemplare.

Variate prin conținutul lor de cele mai multe ori laic, bogat împodobite cu gravuri și cu picturi de mînă, avînd numeroase note manuscrise, incunabulele de la Alba-Iulia ne formează o imagine complexă asupra culturii din a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Cei mai renumiți tipografi de la începutul tiparului sînt prezenți cu lucrările lor în această colecție. Vom încerca să reconstituim drumul urmat de arta tipografică în a doua jumătate a secolului al XV-lea și răspîndirea ei în Europa, prin intermediul incunabulelor din această bibliotecă alegînd cîteva dintre cele mai reprezentative.

Începem cu Petrus Schoefer din Mainz, asociatul și continuatorul lui Gutenberg, din ale cărui tipărituri reținem: Thomas de Aquino [2], *Summae theologicae secundae partis pars secunda* (A doua parte a părții a doua a totalității cunoștințelor teologice), tipărită în 1467, *Opus quarti scripti vel super quarto sententiarum*, în 1469, și Mammontrectus, *Super Bibliam* (Asupra Bibliei) în 1470. La sfîrșitul acestui volum însemnarea de proprietate M. Bricei de Cilia ni-l prezintă pe unul dintre cei mai distinși umaniști de la sfîrșitul secolului al XV-lea, profesor la Universitatea din Viena, unde a fost printre primii care au interpretat autorii clasici ocupîndu-se în special de opera lui Cicero.

După destrămarea activității tipografice din Mainz parcurgem mai multe orașe germane în care s-a răspîndit tiparul. Poposim la Strassburg; din lucrările tipărite aici ne reține atenția Guido de Baysio, *Rosarium decretorum* (Șiragul decretelor) tipărit de Johannes Mentelin, în 1470. Volum bogat miniat, miniaturile par a fi executate ulterior; pe prima pagină are un chenar cu elemente florale și un frontispiciu lucrat cu multă măestrie, înfățișînd un înalt prelat care primește în dar o carte. Analizînd stilul miniaturilor acestui volum, Elemer Varju [3] presupune că au fost executate la Löcse, vestit centru cultural în Ungaria medievală.

La Nürenberg a lucrat celebrul Anton Koberger; din tipografia lui au ieșit și lucrările: Justinianus, *Institutiones*, în 1486, și Petrus Lombardus [4] *Liber sentetiarum* (Cartea proverbelor), în 1488. Lucrarea *Lectura super arboribus consanguinitatos* (Citirea arborilor genealogici) a lui Johannes Andrea, a fost tipărită tot la Nürenberg de Fredericus Creussner și are mențiunea de proprietate a lui G. Leudeschat, canonic-cantor din Zips.

Meșterii tipografi au fost atrași, după cum era firesc, de Italia, în care Renașterea crease atîtea opere valoroase demne de a fi tipărite. Doi tipografi germani, foști elevi ai lui P. Schoefer din Mainz, Conradus Schweinhein și Arnoldus Panartz înființează la mănăstirea Subiaco [5] prima tipografie din Italia în anul 1465. După 2 ani mută tipografia la Roma. Iată cîteva lucrări ale lor: Apuleius [6], *Opera*, 1469, exemplar frumos rubricat avînd la început o inițială mare pictată; Bessarion Nicolaus [7], *Adversus calumniatorem Platoni libri V* (5 cărți împotriva calomniatorilor lui Platon); ieșit din aceeași tipografie, tot în 1469, are legătură asemănătoare cu lucrarea lui Thomas de Aquino tipărită de Schoefer în 1467. Din același an și aceeași tipografie este și lucrarea lui Titus Livius, *Historiae Romanae decadae* (Decadele istoriei romane). Tot din tipografiile romane amintim Rodericus Zamorensis, *Historia*

[2] Thomas de Aquino, născut în 1225 la castelul Rocca-Secca în regiunea Neapole, mort la 1274 la mănăstirea Fossanova. Opera lui se poate împărți în 5 categorii: comentarii filozofice, comentarii asupra bibliei, lucrări teologice, probleme disputate (asupra adevărului, asupra răului, asupra virtuții), opere apologetice.

[3] Varju Elemer, *A Gyula fehervány Batthyany Könyvtar*, Budapesta, *Athenaeum*, 1899.

[4] Petrus Lombardus, scolastic, născut la Novara (Lombardia), mort la Paris în 1160. Elevul lui Abelard, episcop al Parisului. În lucrarea *Liber sententiarum* a cules maximele părinților bisericii. Această lucrare a constituit manualul de bază pentru studierea gîndirii religioase în evul mediu.

[5] Subiaco, — oraș și mănăstire în Italia, unde a fost întemeiat ordinul călugărilor benedictini.

[6] Lucius Apuleius, scriitor latin născut anul 125 e.n., mort la sfîrșitul secolului al II-lea; s-a ocupat cu istoria, filozofia și științele exacte.

[7] Cardinal, ilustru literat din secolul al XV-lea, născut la sfîrșitul secolului al XIV-lea la Constantinopol, mort la Ravena la 1472.

https://biblioteca-digitala.ro

hispanica (Istoria spaniolă) tipărită de Uldaricus Gallus; este renumită prin ilustrații de mare valoare.

Veneția, înfloritoarea republică din evul mediu italian, a atras mulți tipografi vestiți. Astfel Erhardus Radtold din Augsburg — după o scurtă activitate în orașul natal se instalează aici și, perfecționîndu-și meșteșugul, realizează exemplare remarcabile atît ca execuție tipografică cît și ca ilustrare, folosind cu succes xilogravurile și creînd un tip caracteristic de inițiale frumos ornate. Dintre incunabulele tipărite de el în această perioadă ne reține atenția Euclides, *Elementa geometriae latine cum Campani annotationibus*, (Elemente de geometrie latină cu adnotările lui Campani) 1482. Din seria tipăriturilor venețiene amintim: Cajus Plinius Secundus, *Historia naturalis* (Istoria naturală), tipărit de Johannes de Spira în 1468 avînd prima pagină împodobită cu chenar pictat de mînă și cu inițiala L frumos împodobită cu o figură umană: Cicero, *Rhetorica ad Herenium* (Retorica după Herenium), Nicolaus Jensson, 1470; Plinius C. Caecilius Secundus, *Epistolarum libri octo* (Cele opt cărți ale epistolelor), tipărită de Christophorus Waldarffer, 1471; Aristophanes, *Comoediae IX Graece* (9 comedii), Aldus, 1498 exemplar remarcabil ca execuție a aparținut lui Benedict Frederic Carpzov (1682) jurist și cunoscut bibliofil în timpul său.

Calderinus Veronensis[8], *Commentaria in M. Valerium Martialem* (Comentarii asupra lui M. Valerius Marțial) Veneția, Jacobus de Rubei, 1474 cuprinde pe o filă de la începutul cărții un text scris cu caractere italienești, rotunde din secolul al XV-lea, o scrisoare deosebit de interesantă prin care Nicolaus de Capella adresîndu-se lui Cellei Bricio « Clarissimo atque optimo viro Brixio de Cilia facultatis decanus Nicolau de Capella salutem plurimam dicit » (Prea strălucitului și prea distinsului bărbat Brixio de Cilia, Nicolau de Capella i se adresează cu multe salutări), îi trimite lucrarea care cuprinde comentariile la Marțial. De la Celei Bricius exemplarul a ajuns în biblioteca Universității din Viena de unde, împreună cu mai multe lucrări, a intrat în colecția cardinalului Migazzi.

Încheiem seria tipăriturilor venețiene cu lucrarea Aristoteles, *Opera Grecae* (Opera în limba greacă) tipărită la Aldus Manutius între anii 1495—1498 prima și singura ediție din secolul al XV-lea a operei lui Aristoteles și în același timp cea mai frumoasă și mai importantă operă tipărită în tipografia lui Manutius.

---

[8] Calderinus Veronensis Domizio, gramatic și umanist italian, născut la Torri (Verona) în anul 1444, mort la Roma în 1478. De tînăr și-a cîștigat mare faimă în studii clasice. Papa Paul al II-lea îl aduce la Roma ca profesor; rămîne aici și în timpul lui Sixt al IV-lea, care-l trimite în misiune la Avignon.

Xilogravură din « Cronica Hungarorum » (Augsburg) 1488

https://biblioteca-digitala.ro

La Florența s-a tipărit lucrarea Homeros. *Opera Graece* (Opera în limba greacă), de către Demetrius Mediolanensis Cretensis la 1488; volumul aflat în bibliotecă are însemnarea de proprietate a poetului Celtes Conrad [9].

Erhardus Ratdold, după activitatea rodnică de la Veneția se reîntoarce în orașul său natal Augsburg unde-și continuă la fel de strălucit meșteșugul. Din tipăriturile lui de la Augsburg desprindem una care prezintă pentru noi dublu interes, acela de exemplar reușit al artei tipografice cît și de izvor istoric, este vorba de *Chronica Hungarorum* (Cronica Ungurilor) a lui Johannes de Thurocz tipărită în 1488, cu multe xilogravuri reprezentînd scene de luptă. În cîteva xilogravuri apare pe steaguri capul de bour. Conține date referitoare la istoria Moldovei și o relatare a bătăliei de la Baia dintre Ștefan cel Mare și Matias Corvin.

O lucrare de la sfîrșitul secolului al XV-lea *Cronica van der heiligen Stat van Coellen* (Cronica sfîntului oraș Köln), Köln, Johan Koelhoff, 1499, are prețioase însemnări manuscrise din secolul al XVI-lea, referitoare la istoria orașului, care completează datele textului tipărit.

Înșiruirea s-ar putea prelungi pe multe pagini. După cum arătam la început, incunabulele se referă la cele mai variate probleme pe care le-a abordat spiritul înnoitor de la sfîrșitul veacului al XV-lea. Se remarcă ediții comentate ale clasicilor greci și latini, cronici și lucrări de istorie, geografii, legi și mai ales comentarii ale legilor etc.

Fondul bibliotecii este la fel de bogat și pentru secolele următoare, XVI-XVIII; se găsesc aci lucrări de medicină, chimie și alchimie, fizică, matematică, geometrie, științele naturii, astronomie, arhitectură, istorie și literatură, filozofie.

Înainte de a părăsi biblioteca trebuie să amintim și colecția de cărți vechi românești care cuprinde: *Palia de la Orăștie* (Geneza) tipărită de diaconii Șerban Coressi și Marian, în 1582, singura lucrare care s-a păstrat din tipăriturile de la Orăștie. Traducerea a fost făcută de episcopul român Mihai Turdaș ajutat de 4 teologi români; *Sicriul de aur*, Sas-Sebeș, 1683; *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae* per Georgium Sinkay, Buda, 1805; *Compendium de Gramatec'a limbei Romanae*. Ediținea II, îndreptată de Timotei Cipariu, Blaj, 1858.

Din instrucțiunile lăsate de fondator privind folosirea bibliotecii aflăm că «*Biblioteca să fie deschisă orișicui în ceasurile stabilite, dar nimeni să nu fie admis acolo cu mantaua pe el nici să răsfoiască vreo carte luată de la locul ei dacă nu i se va arăta de către custodele bibliotecii, ci fiecare să răsfoiască cartea adusă de custode în camera destinată pentru lectură. . .*» recomandări valabile și azi în orice bibliotecă publică și care stabilesc, de la început, caracterul ei de bibliotecă deschisă oricărui iubitor al studiului.

Cunoscută în lumea întreagă, biblioteca Batthyaneum din Alba-Iulia — azi filială a Bibliotecii Centrale de Stat a R.P.R. — duce în ultimii ani o bogată activitate de informare a cercetătorilor din țară și de peste hotare, cărora le furnizează prețioase informații asupra colecțiilor ce le păstrează.

Recent restaurată își va deschide porțile publicului larg dornic să cunoască acest monument al culturii secolului al XVIII-lea.

[9] Celtes Conrad (pseudonimul lui C. Pickel) umanist și poet de limbă latină, născut la 1 februarie 1459 la Wipfeld, mort la 4 februarie 1508 la Viena. Renumit poet de limbă latină din timpul său. În 1487 a fost primul german care a fost încununat cu lauri de către Friederich al III-lea, pentru opera lui poetică.

РЕЗЮМЕ

Автор описывает несколько экземпляров из знаменитой коллекции рукописей и инкунабул Библиотеки Баттианеум г. Алба Юлия.

Основанная в 1792 г. епископом Игнацием Баттиани, документальная библиотека Баттианеум содержит одну из наиболее богатых в нашей стране коллекций рукописей и печатных произведений. Коллекции состоят из 1230 ценных рукописей, среди которых выделяется *Evangelium cum auro pictum habens tabula eburneas* (Codex aureus), **IX-го века, по своему стилю относящаяся к искусству эпохи Каролингов, и 560 инкунабул — редкие, наиболее представительные экземпляры. Библиотека обладает также многочисленными ценными изданиями XVI—XVII вв., а также несколькими экземплярами первых румынских печатных произведений.**

RÉSUMÉ

L'auteur présente quelques pièces de la fameuse collection de manuscrits et d'incunables de la Bibliothèque-musée Batthyaneum d'Alba-Iulia.

Fondée en 1792 par l'évêque Ignace Batthyani, la Bibliothèque documentaire Batthyaneum d'Alba Iulia abrite l'une des plus riches collections de manuscrits et d'imprimés de notre pays. Ces collections comptent 1.230 manuscrits précieux dont il faut mentionner *Evangelium eum auro pictum habens tabula eburneaes* (Codex aureus) datant du IX-ème siècle et appartenant par son stylc à l'art carolingien ainsi que 560 incunables, exemplaires rares des plus représentatifs. La Bibliothèque possède également de nombreuses éditions précieuses datant des XVI-e et XVII-e siècles ainsi que quelques uns des premièrs imprimés roumains.

https://biblioteca-digitala.ro

O INTERESANTĂ COLECȚIE DE ISTORIE A FARMACIEI

EVA CRIȘAN

Adunarea obiectelor care fac astăzi parte din colecția de istorie a farmaciei — secție a Muzeului de istorie din Cluj — a început încă din prima jumătate a secolului trecut, prin strădania farmacistului și medico-istoricului transilvănean dr. Iuliu Orient. În 1905 colecția număra 167 piese la care trebuiesc adăugate 10 tipărituri [1] vechi de farmacie. Colecția a fost sporită, an de an, și a făcut parte din cadrul muzeului de arheologie unde a fost și expusă.

În anul 1949 colecția de istorie a farmaciei număra peste 750 de piese. După naționalizarea farmaciilor s-a deschis în localul celei mai vechi farmacii din Cluj, prin strădania profesorului V. L. Bologa și a lui S. Izsák actualmente conferențiar de istorie a medicinii și a farmaciei la Institutul medico-farmaceutic din Cluj, Muzeul de istorie a farmaciei, sub egida Institutului medico-farmaceutic clujean.

[1] Cf. B. Posta, în *Erdelyi Museum XXIII*, Cluj 1906, p. 68—69.

https://biblioteca-digitala.ro

La vechea colecție, numită colecția Orient, împrumutată de la Institutul de istorie al Academiei R.P.R., Filiala Cluj — care patrona pe atunci Muzeul arheologic — s-au adăugat un număr mult mai mare de piese de interes muzeistic pentru istoria farmaciei, colecționate de autorii muzeului mai sus amintiți.

Colecția de istorie a farmaciei, a Muzeului de istorie din Cluj este adăpostită într-o clădire situată pe strada Doja nr. 1, ea însăși monument istoric cunoscută sub numele de « Casa Hintz». Clădirea, în forma actuală, datează din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea [2]. Temeliile, după cum se poate observa în pivniță, sînt mult mai vechi dovedind că nucleul clădirii a fost început foarte probabil încă în secolul al XVI-lea. În această clădire a funcționat prima farmacie din Cluj. Aceasta a fost înființată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, urmînd celei din Sibiu înființate în 1549 și celor din Bistrița și Brașov.

În actuala ei formă secția de istorie a farmaciei, de curînd deschisă la Cluj, cuprinde trei săli de expoziție. Una dintre acestea a fost chiar oficina primei farmacii despre care am vorbit. Această sală prezintă o frescă originală datînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Cea de-a doua sală este vechiul laborator al farmaciei, datînd probabil tot din secolul al XVIII-lea. Și, în sfîrșit, cea de-a treia încăpere este vechiul depozit de materiale al farmaciei.

Colecția de istorie a farmaciei este alcătuită din mobilier vechi de farmacie, vase pentru păstrarea medicamentelor, instrumentar de farmacie, recepte vechi, medicamente ieșite din uzul farmaceutic, o colecție de droguri vegetale și minerale folosite la instruirea elevilor de farmacie și, în sfîrșit, o colecție de tipărituri farmaceutice vechi. Vom arăta pe scurt fiecare categorie din exponatele sus menționate.

Mobilierul de farmacie. Dintre piesele cele mai interesante pe care le posedă colecția noastră notăm un scrin farmaceutic datînd din secolul al XVII-lea și provenit de la farmacia « La vulturul negru » din Sibiu [3].

Tot ca piese de mobilier, deosebit de interesante, mai trebuie să semnalăm două dulapuri farmaceutice pictate, în stil baroc, avînd printre altele reproduse plante medicinale. Dulapurile datează din secolul al XVIII-lea. Tot în stil baroc este lucrată o masă de rețeptură provenită de la farmacia « Sfînta treime » din Gherla. Mai notăm un suport de balanță din lemn în formă de șarpe care a fost așezat pe masa de rețeptură.

Vasele pentru păstrarea medicamentelor. Muzeul de istorie din Cluj posedă o bogată și variată colecție de ștanduri farmaceutice din lemn, faianță, porțelan, cositor și sticlă. Printre acestea există piese foarte frumoase și rare, fabricate în diferite centre din Europa cum sînt: ștandurile de faianță italiană din secolele XV—XVI sau o frumoasă colecție de ștanduri produse ale fabricii Offen din Buda aparținînd secolului al XVIII-lea, o colecție de ștanduri din faianță, fabricate la Hollics etc.

Pe lîngă produsele străine, în colecția noastră de istorie a farmaciei există numeroase vase produse în Transilvania. Dintre acestea notăm ștandurile manufacturii de ceramică de la Batiz sau pe cele de la Turda.

Pe lîngă ștandurile de faianță trebuie să amintim ștanduri de lemn cu signatura oblică și cu semne alchimice constituind produse locale din Transilvania și datînd din secolul al XVII-lea. Semne alchimice mai prezintă încă și unele vase de sticlă [4]. Interesante sînt apoi ștandurile de cositor cu signatură mobilă folosite în farmaciile transilvănene ale secolului al XVIII-lea, dintre care posedăm numeroase exemplare.

Instrumentarul de farmacie. Instrumentarul de farmacie este și el bine reprezentat în colecția noastră. Posedăm utilaje pentru prepararea medicamentelor ca: balanțe de toate dimensiunile și formele, aparținînd unor epoci diferite. Apoi materiale necesare pentru expedierea medicamentelor ca sticle, casete, cutii etc. și instrumentar de laborator: cazane de distilare, instrumente cu care se lucrează deasupra focului, mojare pentru zdrobirea minereurilor, scoarțelor și rădăcinilor lemnoase, percolator—dispozitiv folosit în farmacii pentru obținerea unor tincturi din plante medicinale, — densiometre, măsuri de capacitate cu gradații interioare din metal, faianță, porțelan sau sticlă.

Recepte vechi. În afară de cele enumerate pînă acum mai există o interesantă colecție de recepte farmaceutice vechi, datînd din secolele XVIII-XIX, cuprinzînd prescrieri medicale ieșite din uz, pe baza cărora se poate studia dezvoltarea terapeuticii.

Medicamente vechi. Un interes deosebit pentru istoria nu numai a farmaciei ci și a medicinii îl prezintă colecția de medicamente vechi.

Dintre acestea menționăm *praful de mumie*, medicament binecunoscut, folosit în evul mediu și întrebuințat în practica farmaceutică pînă în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Acestui medicament i s-au atribuit virtuți vindecătoare universale (panaceu) în toate bolile. A fost un medicament scump, plătit cu aur în greutate egală.

---

[2] Toate datele în legătură cu clădirea le datorez amabilității prof. Virgil Vătășianu de la Catedra de istorie a artei de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, căruia îi mulțumesc și pe această cale.

[3] Scrinul a fost publicat de dr. Orient Gyula în *Dolg Cluj*, IX 1918, pag. 224—225.

[4] Semnele alchimice au fost folosite în farmacie pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

https://biblioteca-digitala.ro

Avem apoi faimoasa *Theriaca venețiană*, unul dintre cele mai vechi medicamente cunoscute în practica farmaceutică, preparat pentru prima oară în secolul I e.n. de Andromacus, medicul împăratului roman Nero. Medicamentul se compune dintr-un număr mare de ingrediente printre care carne de viperă și opium. Și acest medicament a fost considerat ca panaceu. Se întrebuința și ca antidot la otrăviri și în medicația fazelor terminale ale unor boli incurabile. Întrebuințarea acestui medicament în farmacii s-a abandonat abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. El mai figurează încă în prima farmacopee română din anul 1862.

Și, în sfîrșit, mai notăm *Castoreum moscovitense*, întrebuințat sub formă de pulvere sau de tinctură care provine din secrețiile glandulare ale castorului siberian. Medicamentul în discuție s-a bucurat în secolele trecute de o largă întrebuințare. El s-a folosit în tratamentul epilepsiei, holerei și în cele mai variate boli febrile.

Am menționat doar trei dintre medicamentele colecției noastre care este alcătuită dintr-un număr mare de medicamente vechi, provenind din vechile farmacii transilvănene.

Tipărituri farmaceutice. Un interes deosebit prezintă și tipăriturile farmaceutice. Printre acestea remarcăm:

Botanica farmaceutică a lui I. Th. Tabernaemontan și G. Bauchin tipărită la Basel, în anul 1687, *Tratat de medicină casnică* tipărit la Leipzig în 1781, *Farmacopeia franceză din 1818*, tipărită la Lipsca în 1819, *Farmacopeia austriacă* tipărită la Weimar în 1838 și multe altele.

În afară de tipărituri, colecția noastră posedă și diplome ale unor farmaciști din Transilvania, ca de exemplu cea a lui Samuil Velits din Gherla, datînd din anul 1776.

Colecția de istorie a farmaciei a Muzeului de istorie din Cluj nu poate fi prezentată decît în linii generale în cadrul unui articol cum este cel de față. Numeroasele piese pe care le conține pun la dispoziția cercetătorilor din domeniul istoriei medicinii și a farmaciei un bogat material documentar. Pe lîngă aceasta colecția noastră contribuie prin exponatele ei la lărgirea orizontului de cunoștințe a tuturor celor care îl vizitează.

Vizitatorilor li se înfățișează dezvoltarea farmaciei, arătîndu-se drumul ascendent al farmaciei din țara noastră pe parcursul a patru secole, din feudalitate și pînă în zilele noastre.

https://biblioteca-digitala.ro

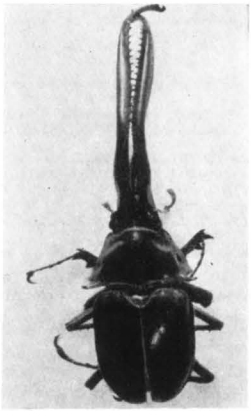

1

2

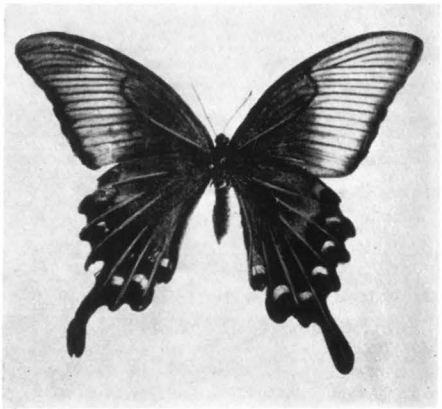

3

„COLECŢIA ENTOMOLOGICĂ DR. EUGEN WORELL" DE LA MUZEUL BRUKENTHAL

C. AGAPI şi H. PLATTNER

În anul 1957, a fost achiziţionată de către Secţia de istorie naturală a Muzeului Brukenthal din Sibiu, colecţia entomologică a medicului militar sibian dr. E. Worell.

Valoarea colecţiei nu rezidă numai în numărul mare de exemplare (peste 93 000 de insecte repartizate în 185 de cutii), ci şi din faptul că ea conţine, în afara formelor comune din ţara noastră, multe specii rare, sau puţin cunoscute şi chiar specii noi pentru Transilvania. Ea cuprinde de asemenea insecte din ţările europene şi din fauna Africii, Americii şi Asiei.

Pentru o orientare generală, dăm tabelul de mai jos care arată principalele ordine de insecte cu numărul exemplarelor şi numărul de specii din grupul respectiv:

Ordinul	Nr. exemplarelor	Nr. de specii
1. Coleoptera	68 000	8 200
2. Lepidoptera	10 500	2 140
3. Hymenoptera	6 300	830
4. Heteroptera	2 000	209
5. Homoptera	1 900	76
6. Diptera	1 500	284
7. Orthoptera	1 000	123
8. Odonata	350	37
9. Neuroptera	200	350
10. Trichoptera	200	40
11. Coleoptere exotice	900	387
12. Lepidoptere exotice	200	104

În afara pieselor aflate la secţia noastră, 8 000 de exemplare din grupurile Hymenop-

https://biblioteca-digitala.ro

tera și Diptera se află în posesia Muzeului de istorie naturală « Grigore Antipa » din București, iar 1 500 de insecte diferite la Muzeul regional de științe naturale din Ploiești. Deci, în timp de peste 50 de ani de activitate entomologică, dr. E. Worell a reușit să adune în total peste 100 000 de exemplare, preparate toate cu pricepere, grijă și conștiinciozitate, ceea ce face ca piesele existente să se găsească și astăzi în stare de conservare impecabilă.

În legătură cu activitatea de colecționar și de cercetător a lui Eugen Worell, trebuie menționată lucrarea *Contribuții la cunoașterea faunei Coleopterelor și Lepidopterelor din Transilvania, mai ales din împrejurimile orașului Sibiu*, care a fost prezentată sub forma unei comunicări de către Acad. A. Caradja, în ședința din 9 februarie 1951 și a apărut în *Buletinul științific al Academiei Republicii Populare Române, Secțiunea de științe biologice, agronomice, geologice și geografice*, Tom. III, nr. 3, 1951.

În listele lucrării amintite, sînt prezentate 216 specii și 12 subspecii și varietăți de Coleoptere și Lepidoptere, dintre care 10 sînt noi pentru Transilvania, iar 15 pentru orașul Sibiu și împrejurimile lui.

Materialul existent în colecția E. Worell, completează deci datele referitoare la fauna entomologică a Transilvaniei și implicit contribuie prin aceasta la cunoașterea răspîndirii geografice a insectelor din țara noastră.

Dintre locurile importante prin bogăția lor faunistică, de unde a colectat E. Worell, subliniem următoarele:

— Dealul Zackel (altitudine 450 m) situat la depărtare de 1 km de comuna Slimnic (raionul Sibiu) în direcția sud-est;

— Muntele Măgura Cisnădiei, înalt de 1 300 m, situat la sud de Sibiu;

— Dealul Guștereța (altitudine 400 m), la est de Sibiu;

— Munții Cibinului și Făgărașului.

Amintim cîteva din speciile de Coleoptere și Lepidoptere noi pentru Transilvania:

ORDINUL COLEOPTERA

Familia CARABIDAE

1. *Ditomus capito* Serv. Dealul Guștereța (iunie 1948)
2. *Masoreus wetterhalli* Gyll. (Sibiu, iulie 1923)

Familia PSELAPHIDAE

1. *Chennium bituberculatum* Latr. (Brașov-Tîmpa, iulie 1923)

Familia BUPRESTIDAE

1. *Meliboeus aeneicollis* Vill. (Sibiu, 1925)
2. *Aphanisticus emarginatus* Ol. (Sibiu, 1930)

Familia MORDELLIDAE

1. *Mordellistena milleri* Emery (Rîul Sadului, 1925)

Familia ALLECULIDAE

1. *Allecula rhenana* Bach. (Prejba, iulie 1925)

ORDINUL LEPIDOPTERA

Familia SPHINGIDAE

1. *Hippotion celerio* L. (Sibiu, 1940)

Familia NOCTUIDAE

1. *Amphipira perflua* F. (Valea Vinului, lîngă Rodna, august 1933)

Printre speciile enumerate mai sus, se găsesc și cîteva specii noi pentru raionul Sibiu.

ORDINUL COLEOPTERA

Familia SCARABAEIDAE

1. *Trichius sexualis* Bedel (Guștereța, 1928)

Familia ANISOTOMIDAE

1. *Lyodes hybrida* Er. (Sibiu-Dumbravă, 1928)
2. *Cyrtoplastus seriepunctatus* Bris. (Sibiu-Dumbravă, 1928)

Familia STAPHILINIDAE

1. *Quedius riparius* Kelln (Lacul Bîlea 2 200 m, 1925)
2. *Quedius unicolor* Kiersw. (Păltiniș 1 404 m, 1923)

Familia NITIDULIDAE

1. *Cyllodes ater var. ruficollis* Er. (Măgura, 1923)
2. *Libridor hortensis* Fourc. (Sibiu-Dumbravă, 1924)

Familia CURCULIONIDAE

1. *Elescus infirmus* Hrbst (Sibiu-Dumbravă, 1927)

Dacă la această modestă enumerare, cuprinzînd doar cîteva specii rare și noi pentru Transilvania, mai adăugăm și cele 900 de *Coleoptere exotice* din care citățm, de exemplu *Chiasognathus granti* Stef. (Chile, fig. 1) și *Goliathus giganteus* L. M. (Africa fig. 2) ca și cele 200 de *Lepidoptere exotice*, dintre care citățm ca exemplu doar *Papilio bianor* (China, fig. 3), care au fost colectate de E. Worell, ne putem da mai bine seama de marea importanță pe care o prezintă achiziționarea acestei colecții entomologice pentru Secția de istorie naturală a Muzeului Brukenthal din Sibiu. Datorită acestei achiziții numărul total al insectelor din colecția muzeului nostru se ridică astăzi la cca. 250 000 de exemplare, repartizate în 878 de cutii.

Colecția entomologică E. Worell a fost și este neîntrerupt folosită de către o serie de cercetători, fie pentru studiile pe care le pregătesc în vederea redactării monografiei Fauna Republicii Populare Române, fie în scopul întocmirii altor studii privitoare la domeniile respective.

În concluzie, se poate afirma că orice lucrare privitoare la fauna entomologică a Republicii Populare Române va trebui să țină seama și de bogatul material al colecției E. Worell, astăzi în posesia Secției de istorie naturală a Muzeului Brukenthal din Sibiu.

https://biblioteca-digitala.ro

opinii

Cîteva considerații cu privire la ghidaj în muzeele noastre de artă

Acad. prof.
GH. OPRESCU

Muzeele sînt, fără îndoială, printre instituțiile cele ma potrivite pentru cultivarea generală a marelui public, iar cele de artă, și pentru rafinarea și precizarea sentimentelor înalte ale omului. Pentru ca să-și ajungă scopul, s-a crezut necesar între altele, ca fiecare vizitare într-un muzeu să fie însoțită și condusă de un ghid care, în fața operelor de artă, să atragă atenția asupra lor și să explice tot ce e necesar, cu privire la semnificația lor artistică, cea general culturală, cea socială și cea ideologică. Cum se face această conducere? Iată o întrebare ce se impune. În ultimul timp am avut cîteva exemple, între multe altele, — în afară de ceea ce știam ca fost lucrător de muzeu — care mi se par edificatoare, pe de o parte, despre ce cred despre ghidaj, cei asupra cărora s-a făcut experiența ghidajului, pe de alta, ce cred cei care, veniți din străinătate, au avut prilejul să se supună acestei experiențe și s-o compare cu ceea ce știau din țara lor de origine. Și, cum exemplul ultim la care mă voi referi este cel al unui artist cu totul capabil să judece, cred că trebuie să-i acordăm o importanță deosebită.

Să încep cu cel ce dezvăluie, într-un fel, efectele practice obținute de explicațiile date de ghizi, și rezultatele lor asupra unui grup de țărani, adică a marei majorități a vizitatorilor muzeelor. În revista « Ramuri » din Craiova, o mică schiță descrie un grup de săteni gorjeni, pe malul Jiului, în jurul unui foc, seara, după o zi de muncă, stînd la taifas și trecînd în revistă impresiile produse de o recentă vizită la București, în timpul căreia trecuseră și pe la Muzeul de artă. Fuseră, bineînțeles, însoțiți de un ghid. Își aminteau cum Tinca, soția unuia dintre ei, în fața unei statui reprezentînd un nud de femeie, cu acea jenă pe care orice țărancă o simte cînd ar fi văzută goală, în plină zi, chiar de bărbatul ei, impresionată de un nud de marmură dintr-o sală, nu-și putea stăpîni pornirea de a-l pipăi, pentru ca să se convingă că într-adevăr semăna cu un trup de femeie. La această mișcare, ghidul, de la spate, o apostrofează: « Nu atinge obiectele, tovarășe ». Ceva mai departe, o altă femeie în marmură, și ea « obiect », și ea aproape goală, deșteaptă din nou în Tinca aceeași dorință de pipăire. « Nu atinge obiectele, tovarășe », se aude la spate. Dar, mai departe, după un timp, Tinca se simte trasă de braț de către ghid, doritor poate să-i dea o explicație suplimentară în fața unei alte opere de artă. Înțepată, ea însă i se adresează brusc: « Nu atinge obiectele, tovarășe ».

Acestea erau amintirile pe care grupul de țărani, inteligenți și doritori să tragă concluzii, le aduseseră în satul lor natal, din capitala țării, dintr-o vizită în cel mai mare muzeu de artă, condus de un ghid, vizită de care acum fac haz. Nimic în legătură cu impresiile lor despre tablouri, cu îndrumarea lor în viață, sau cu ceva cît de cît interesant.

Să trec acum la cel de al doilea exemplu. Un cunoscut sculptor și critic de artă american, Sidney Geist, pe care admirația pentru arta lui Brâncuși și pentru rolul eminent pe care acesta l-a jucat în sculptura actuală l-au adus în țară la noi, unde a petrecut vreo două luni în căutarea locurilor unde se născuse și pe unde trecuse sculptorul în tinerețe, făcînd deci un adevărat pelerinaj pe urmele artistului, și unde apoi interesat de tot ce vedea în jurul lui a întreprins călătorii de informație cu privire și la alte chestiuni culturale, decît cele legate exclusiv de Brâncuși, a vizitat și Muzeul de artă al Republicii Populare Române. Scriind despre ceea ce văzuse în acest muzeu, în secția de artă universală, el povestește întîlnirea cu tovarășa vorbind englezește, însărcinată să-l conducă și să-i dea explicații.

Relatînd în *Arts Magazine*, (octombrie, 1964, p. 50) impresii ale vizitei sale, autorul remarca surprins lipsa, la însoțitoarea sa, a unei uniforme corespunzătoare, în locul căreia aceasta purta o rochie de stradă. Nota de care se servește autorul însemnărilor ne dovedește impresia puțin favorabilă ce-i lăsase ghidul său femenin, care, în loc să apară — cum aceasta se practică în muzeele pe care oaspetele le

https://biblioteca-digitala.ro

cunoștea, — apăruse cu vădita intenție de a face, prin costum, în spiritul acestui vizitator, concurență operelor de artă.

Nu mai vorbesc de ghidajele pe care le-am auzit uneori, în care explicația se mărginea la o descripție sumară, rece, pe un ton plictisit: « Aici e un copac, aici e un car cu boi, cerul este limpede » etc.

Aceste exemple și multe altele asemănătoare ne arată că, așa cum se practică ghidajul în muzeele de artă, nu-și atinge nici pe departe scopul la care aspirăm. Am fost director al secției universale, de care vorbește Sidney Geist. Îmi aduc aminte cu regret de lunile numeroase, pierdute, aș zice, de personalul științific, pentru a ajunge la un text destinat ghizilor, în loc ca acel personal să facă o treabă util științifică, cum se cuvenea.

Personalul însărcinat cu ghidajul este un grup aparte la Muzeul de artă al R.P.R. și el e condus de un șef de secție, care dirijează ghidajul, dar nu redactează textele. Vorbesc de acest muzeu, fiindcă ceea ce se petrece acolo mi-e cunoscut mai în amănunt. Dacă persoanele însărcinate cu această delicată operație ar fi în stare ele însile să dea lămuririle cele mai potrivite, ghidajul ar avea un caracter mai spontan, și deci mai sincer. În realitate însă, acest grup, recrutat nu după cunoștințe de specialitate adecuate, ci destul de întîmplător, se adresează personalului științific al diverselor secții care, în loc să facă cercetări, cum este mai ales cazul în secția de artă universală, pentru lămurirea atîtor probleme nelămurite și pentru determinarea autorilor adevărați ai atîtor « exponate » anonime, ori pentru redactarea catalogului atît de necesar și de dorit, care lipsește, își pierd zile, săptămîni și luni, cu redactarea unui text de îndrumare.

Acest text, ghizii, la rîndul lor, îl învață pe de rost și-l debitează repede și indiferent, în fața pîlcului de vizitatori care îi urmează. Rezultatul este mai mult sau mai puțin asemănător cu cel descris, pornind de la schița publicată de revista « Ramuri ». In aceste condiții, cu vizitatori conduși la repezeală, orice nevoie personală de examinare atentă a unei opere, de atenție acordată mai de aproape la ceea ce interesează, devine o imposibilitate. Grupul trebuie să urmeze repede și pas cu pas pe ghid, și să-i asculte explicațiile, mereu aceleași, în toate zilele, date cu o răceală explicabilă, și devenite astfel aproape nefolositoare.

Cum aș vedea serviciul acesta de ghidaj? Dacă se consideră absolut util ca o explicație să fie dată, și desigur motive în sprijinul acestui serviciu adus vizitatorilor există, n-ar fi mai bine oare ca ea să se adreseze în fiecare sală, în chip mecanic, sotto-voce, prin radio? Cei interesați ar asculta-o, dacă vor, iar cei pe care îi interesează mai puțin, și-ar urma vizita, oprindu-se acolo unde o operă face apel la sensibilitatea lor. Aceasta, bineînțeles, n-ar exclude prezența unui salariat al muzeului mai competent decît sînt în genere astăzi ghizii, și care ar da răspunsul și ar face explicații, ori de cîte ori unul din vizitatori le-ar pune o întrebare sau ar avea o nedumerire. Așa s-ar evita o vizită în bloc, în care cei care compun blocul sînt legați unii de alții, se jenează reciproc, și ar produce un mai bun rezultat din punctul de vedere educativ al vizitei.

Lămuriri de un ordin științific oricît de înalt, se pot da prin conferințe. Conferențiari aleși dintre istoricii de artă cu reputație ar fi invitați, de două trei ori pe săptămînă, la ore fixe, pentru publicul doritor să-și extindă cultura estetică. Acești conferențiari ar trata, în fața unui grup de opere, una sau alta din marile chestiuni din istoria artei românești sau străine. După conferință ar putea urma discuții, în care publicul adresînd întrebări conferențiarului, acesta ar da răspunsuri mult mai precise și mai solide decît actualii ghizi, constituind corpul actual dintr-un muzeu sau altul din țara noastră. Pe cît aud, această metodă a și început să fie practicată și în Muzeul de artă al R.P.R.

Acestea sînt cele cîteva impresii, rezultate din contactul meu cu viața muzeului, și din observațiile pe care le-am putut face din vizite, atît în muzeele din țară, cît și în multiplele muzee din străinătate cunoscute mie.

https://biblioteca-digitala.ro

Johann Christian Gottlob Baumgarten

(200 ani de la naștere)

Cele dintîi lucrări scrise din domeniul botanicii pe care le cunoaștem în Transilvania datează din anii 1673—1675 și aparțin farmacistului Georgius Vette (1645—1704). Originar din Prusia Orientală, Vette se stabilește la Sibiu în anul 1673 în urma ofertei făcute de Consiliul orașului Sibiu pentru a conduce farmacia comunală. Încă din primul an al venirii sale, studiază natura locală, iar unele lucrări mai importante le trimite lui Volgnad la Breslau pentru a fi tipărite. În acest fel, în Dările de seamă ale Academiei imperiale de știință, volumele IV—V (1673—1674) și VI—VII (1675—1676), apar trei contribuții ale lui Vette. În una din aceste contribuții, intitulate *Cîteva exemplare mai rare ale naturii luxuriante sau jucăușe* Vette prezintă trei cazuri teratologice întîlnite la unele plante din împrejurimile Sibiului.

Lucrări import.nte se realizează în sec. XVIII, secol din care se cunosc o serie de ierbarii, manuscrise și chiar publicații importante cum este, de exemplu, catalogul cu numiri de plante, date și în românește, întocmit de Josef Benko în anul 1792 și intitulat *Nomina vegetabilium*.

Dar secolul în care cunoștințele floristice din Transilvania se cristalizează datorită activității unei pleiade de cercetători localnici și străini care colectează, clasează, descriu și inventariază covorul vegetal, este secolul XIX.

În rîndul cercetătorilor care au contribuit la acest fapt, un merit cu totul deosebit îl are medicul și filozoful Baumgarten de la a cărui naștere, se împlinesc, anul acesta, 200 de ani.

Johann Christian Gottlob Baumgarten, s-a născut în ziua de 7 aprilie 1765, în localitatea Luckau din Germania, localitate în care tatăl său, Johann Gottlob Baumgarten, era primar.

Tînărul Johann Christian urmează în orașul natal gimnaziul, după terminarea căruia se înscrie, în anul 1784, la Colegiul medico-chirurgical din Dresda. În anul 1785 trece la Universitatea din Lipsca, unde are ocazia să audieze cursurile unor savanți cu renume ca: Pohl, Ludwic Hasse, Koch ș.a.

Cursurile de botanică ținute de către Pohl, își vor lăsa amprenta asupra tînărului viitor medic, trezindu-i dragostea pentru natură și determinîndu-l să îndrăgească această disciplină pe care a aprofundat-o cu multă seriozitate și pe care nu a trădat-o pînă la moarte. Sub îndrumarea lui Pohl și de multe ori împreună cu el colindă împrejurimile orașului colectînd și cercetînd flora spontană, cercetări pe care le fructifică prin publicarea în anul 1790 a lucrărilor « Flora Lipsiensis » și « Sertum Lipsiense ».

În anul 1790 obține titlul de doctor în filozofie, ca numai după un an, în 1791, să-l obțină și pe acela de doctor în medicină.

După obținerea acestor titluri, la îndrumarea și recomandarea mentorului său, prof. doctor Pohl, pleacă la Viena pentru perfecționare. Aici petrece doi ani în anturajul unor oameni iluștri care își aduc contribuția lor la specializarea tînărului medic. Tot la Viena, reușește să-și creeze o serie de legături și cunoștințe în înalta societate. Printre acestea se numără și baronii Samuel și Michael Brukenthal, care îi vorbesc despre Transilvania ca despre țara făgăduinții, « terra incognita », unde un cercetător are serioase posibilități de studiu.

Influențat poate de aceste fapte, atras și de necunoscut, Baumgarten se hotărăște să se stabilească în Transilvania. La 4 iulie 1793 sosește la Sibiu unde găsește multă înțelegere și prietenie din partea baronului Samuel Brukenthal și mai ales din partea inspectorului școlar Josef von Lerchenfeld, un pasionat cercetător al florei transilvănene.

În casa baronului Brukenthal cunoaște pe medicul Neustädter, cu care leagă o strînsă prietenie și care îl va ajuta în cariera sa. La 12 oct. 1794 este numit medic de circumscripție la Nocrich, unde funcționează pînă în anul 1801, cînd se mută la Sighișoara.

Încă de la venirea în Transilvania, își începe activitatea de cercetare a florei acestei provincii, cercetare întreprinsă fie de unul singur, fie însoțit de botaniștii Lerchenfeld, Sigerus și Eder. Odată cu acceptarea postului de medic, timpul pentru cercetările floristice i se reduce simțitor, dar lipsa posibilităților materiale nu-l pot hotărî să se lipsească de postul pe care îl ocupă. Prin mutarea la Sighișoara, are fericita ocazie să-l întîlnească pe contele Johann Haller v. Hallestein, de la Albești (o comună lîngă Sighișoara), care era un pasionat iubitor al botanicii. Această prietenie are urmări foarte fericite pentru Baumgarten, pentru că Haller, oferindu-se să-l sprijine în acțiunea de cercetare pe care acesta dorea s-o întreprindă cu și mai multă asiduitate în vederea publicării ei, îi dă posibilitatea să-și părăsească postul de medic și să se dedice în întregime cercetărilor floristice. Scăpat de grija ocupațiilor profesionale, Baumgarten își consacră tot timpul pentru darea l iveală a bogățiilor floristice din Transilvania. În multiplele excursii pe care le întreprinde, adună un bogat material folosit la alcătuirea valorosului său ierbar, ierbar care s-a îmbogățit treptat și cu materialul achiziționat sau obținut prin schimb.

comunicări, note

În anul 1816 reușește să tipărească primele trei volume din valoroasa sa lucrare privind flora spontană a Transilvaniei « Enumeratio stirpium in magno transsilvaniae principatu praeprimis indigenarum, in usum nostratum botanophilorum conscripta inque ordinem sexuali-naturalem concinnata ». Baumgarten enumeră în această lucrare 2 710 specii dintre care numeroase le-a găsit și le-a colectat în diferitele regiuni ale Transilvaniei pentru prima dată. Descrie numeroase specii și varietăți, multe din ele rezistînd revizuirilor critice de mai tîrziu, ca de exemplu: *Cerastium fontanum* Baumgarten; *Silene !erchenfeldiana* Baumg.; *Alyssum repens* Baumg.; *Armoracia macrocarpia* (W. et K.) Baumg.; *Helianthemum canum* (L) Baumg.; *Hesperis nivea* Baumg.; *Lathyrus hallersteinii* Baumg.; *Heracleum palmatum* Baumg.; *Veronica Jacquinii* Baumg.; *Rhinanthus alpinus* Baumg.; *Melampyrum saxosum* Baumg.; *Orobanche lutea* Baumg.; *Swertia punctata* Baumg.; *Telekia speciosa (Schreo)* Baumg.; *Carduus glaucus* Baumg.; *Veronica beccabunga forma minor* Baumg. etc. Volumul IV al susamintitei lucrări, volum care conține criptogamele vasculare și mușchii,

https://biblioteca-digitala.ro

a fost publicat, sub îngrijirea lui Michael Fuss, după moartea lui Baumgarten, în anul 1846, de către societatea « Siebenbürges Landeskunde ».

În acest volum, pe lîngă unele completări, Michael Fuss întocmeşte şi indicele alfabetic al plantelor descrise în întreaga lucrare.

În anul 1829 Baumgarten îşi reia postul de medic în Sighişoara, post pe care îl deţine pînă în anul 1841. Se stinge din viaţă la 12 decembrie 1843 în vîrstă de 78 de ani.

Urmaşii au căutat să vîndă ierbarul întocmit de Baumgarten dar cum nu au găsit amatori în Transilvania au fost nevoiţi să se adreseze diverselor instituţii din străinătate. Auzind de acest lucru, ilustrul profesor Endlicher a intervenit exprimîndu-şi părerea că acest valoros ierbar trebuie să rămînă în locurile de care Baumgarten s-a ataşat cu toată dragostea. Pînă la urmă, ierbarul a fost achiziţionat de stat şi dat spre păstrare Gimnaziului de stat din Sibiu.

Datorită lipsei spaţiului de depozitare, conducerea şcolii, în urma intervenţiei profesorului Aladar Richter de la Universitatea din Cluj, în anul 1900, predă ierbarul Muzeului ardelean din Cluj în schimbul unor preparate zoologice.

În prezent acest ierbar care numără circa 20 000 de coale este păstrat într-un dulap special (24) în cadrul secţiei herbarii de la Institutul şi grădina botanică din Cluj.

Activitatea rodnică dusă de Baumgarten pe tărîmul botanicii a fost mult apreciată, lucru ilustrat, de altfel, şi de faptul că numele său se găseşte în numeroase denumiri de plante descrise de diferiţi specialişti români şi străini. Exemplu: *Veronica Baumgartenii* Koem. et Schult.; *Pedicularis Baumgarteni* Simk.; *Centaurea x Baumgarteniana* Wagner; *Anthemis Baumgarteniana* Schur; *Onosma viride var. Baumgarteniana* (Heuff.) Jav.; *Calamintha alpina (L.) Lam. ssp. Baumgarteniana* Simk. etc. Meritul de necontestat al lui Baumgarten constă în faptul că s-a încumetat să cerceteze, şi a publicat pentru prima dată, o floră descriptivă a Transilvaniei, sarcină pe care a dus-o la bun sfîrşit şi cu rezultate minunate. De aceea, în istoria cercetărilor floristice din ţara noastră, numele lui se află la loc de cinste.

TITLURILE LUCRĂRILOR LUI BAUMGARTEN

1. *Sertum Cipsicum seu stirpes omnes praeprimis exoticas circa urbem olim, maximeque nuperrime plantas digessit atque desccipsit secundum methodum linneanam.* (Introducerea e datată din 26 martie 1790.)

2. *Flora Lipsiensis, sistens plantas circul. Lips. spont. secundum systema sexuale revisum emendatumque distributas cum synonimis perpaucis* etc. Lipsiae 1790.

3. *Brevis trepani coronati Historia.* Lipsiae 1789.

4. *Dissertatio de arte decoratoria.* Pars I. Lipsiae 1791.

5. *Dissertatio inaugurale De cortiics ulmi campestris natura, viribus, usuque medico.* Lipsiae 1791.

6. *Enumeratio stirpium in magno Transsilvaniae principatu praeprimis indigenarum, in usus nostrarum botanophilorum conscripta inque ordinem sexuali-naturalem concinnata.*

Vol. I—III. *Vindobonaem in Libraria* Camesinae 1816.

Vol. IV *Cibinii* 1846.

M. DOLTU

Colecţia de mamifere fosile cuaternare de la Muzeul raional Fălticeni

De curînd s-au împlinit 50 de ani de existenţă a Muzeului raional din Fălticeni, care a fost fondat în 1914. Semnatarul acestor rînduri, care a participat la activitatea muzeului de la primele lui începuturi, consideră ca o plăcută sarcină să facă o prezentare sumară, în paginile revistei, a colecţiilor de paleontologie existente astăzi în muzeul nostru.

Printre colecţiile ce ne-am ostenit, cu multă grijă, să le adunăm pentru acest muzeu, există şi o modestă colecţie de oase de la unele mamifere fosile care au trăit în timpul cuaternarului, pe teritoriul raionului Fălticeni. S-ar putea ca aceste oase fosile să fie interesante pentru oamenii de ştiinţă care se ocupă cu studiul cuaternarului din ţara noastră. În primul rînd trebuie să menţionăm o serie de oase de mamut (*Elephas primigenius*), între care citîm un maxilar inferior întreg cuprinzînd 2 molari, apoi un molar superior cu o parte din maxilarul său superior, un femur, o tibia, un cubitus şi o coastă aproape întreagă. Toate aceste resturi de mamut au fost găsite în anul 1936, în satul Gura Bădiliţei (la sud de Lespezi), raionul Paşcani. Tot din colecţia muzeului trebuie să mai citîm o defensă de mamut, aproape întreagă, găsită în malul Siretului, la Liteni. Pe lîngă cele de mai sus, mai există în colecţia muzeului încă 12 măsele de mamut colectate din cuprinsul raionului nostru, de la Rădăşani, Pleşeşti, Dolheşti, Dolhasca, Gulia, Lespezi şi chiar de la Fălticeni, de pe pîrîul Buciumeni. După localităţile ce le-am menţionat reiese că acest vechi elefant, ultimul care a trăit în Europa, a vieţuit în timpul cuaternarului pe cea mai mare parte din suprafaţa raionului Fălticeni.

Un alt mamifer care a trăit în timpul cuaternarului cît şi în timpurile istorice pe teritoriul raionului nostru, a fost bourul (*Bos urus* sau *Bos primigenius*), strămoşul direct al vitelor noastre albe. Se presupune că bourul a trăit la noi pînă la începutul veacului al XVI-lea. Capul de bour figurează pe stema Moldovei. Aceeaşi stemă, un cap de bour sau silueta unui bour, a fost şi pe sigiliul Domnilor Moldovei. Capul de bour a fost şi semnul pe pietrele de hotar de moşie, de pe vîrfuri de dealuri, de unde şi numele unor vîrfuri de deal, de la noi din Moldova: *La Bour*.

În Muzeul Fălticenilor se păstrează un fragment de craniu de bour, reprezentînd partea superioară a frontalului pe care se păstrează baza coarnelor. Acest fragment de craniu a fost găsit lîngă satul Ştirbăţ, nu departe de albia rîului Suceava.

Contemporan cu bourul a trăit în Moldova şi zimbrul (*Bison priscus*), în vremea cuaternarului. Dacă bourul a dispărut din Europa încă de la începutul secolului al XVII-lea, zimbrul există şi astăzi (într-un număr mic de capete) în unele rezervaţii din Polonia, Caucaz şi în unele grădini zoologice ale Europei. Recent cîteva exemplare au fost aduse în ţara noastră spre a fi reaclimatizate. Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae* pare să confunde zimbrul cu bourul şi îl numeşte « fiară ». Zimbrul se deosebeşte de bour, fiindcă are

https://biblioteca-digitala.ro

grumazul scurt și puternic, capul bombat între coarne, care sînt mai scurte ca cele ale bourului. Are greabănul ridicat și o coamă mare de păr care îi învăluie gîtul și bărbia. Confuzia dintre bour și zimbru a fost făcută de către zoologii și paleontologii de la noi pînă la 1912, cînd profesorul Eugen Botezat, a arătat deosebirile categorice care există între craniile de zimbru și cele de bour.

Zimbrul a trăit prin părțile noastre pînă la începutul secolului al XIX-lea. Profesorul Eugen Botezat arată că a găsit la un bătrîn pădurar din Bucovina un corn de zimbru, folosit drept corn de vînătoare. Pe acest corn era gravat anul 1808 și el provenea foarte probabil de la un animal care fusese vînat.

În colecția Muzeului din Fălticeni se păstrează un craniu de *Bison priscus*, destul de bine conservat, de la care lipsesc numai intermaxilarul și maxilarul inferior. Acest craniu, care are lungimea de 54 cm și distanța dintre vîrful coarnelor de 64 cm, a fost găsit în 1915, în albia pîrîului Șomuzul Mare, la Dolheștii Mici. El a fost descris în *Revista Muzeului Fălticenilor* din 1916. În colecția acestui muzeu se mai păstrează și un corn de zimbru care a fost găsit prin săpăturile arheologice din 1915, în așezarea de la Rădășeni.

Pe lîngă mamiferele menționate mai sus, atît pe teritoriul raionului Fălticeni, cît și în Bucovina, a trăit în cuaternar și elanul *(Cervus alces)*, de la care se cunosc o serie de coarne. Astfel în muzeul Fălticenilor se găsește un corn de elan găsit în 1914, pe valea Arninului, la Gura Negrii (est de Vatra Dornei). Acesta a fost descris de profesorul N. Macarovici, într-un articol în legătură cu răspîndirea elanului fosil din țara noastră. Astăzi, elanul trăiește în nordul Europei (în Finlanda și nordul Uniunii Sovietice). Acest cervideu a trăit însă la noi, în Moldova, pînă în neolitic.

Făcînd trecerea în revistă a materialului paleontologic care se găsește în colecția Muzeului din Fălticeni, am făcut totodată și o privire asupra vieții unor mamifere care au trăit în cuaternar pe teritoriul raionului nostru. Rămîne acum ca cercetătorii tineri să vină cu contribuțiile lor și să îmbogățească, mai departe, colecțiile muzeului nostru raional.

VASILE CIUREA

Oaspeți de peste hotare

În perioada 26 aprilie — 11 mai a.c. au vizitat țara noastră la invitația Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, doi specialiști din Republica Democrată Germană: dr. Klaus Witstruk, directorul Grădinii zoologice din Halle-Saale și Joachim Haensel, asistent la Grădina zoologică din Berlin. În cadrul acestui schimb de experiență ei au vizitat Grădina zoologică de la Băneasa, Muzeul de istorie naturală « Grigore Antipa », Acvariul din Constanța, Muzeul « Delta Dunării » din Tulcea, efectuînd și o călătorie de studii în Delta Dunării. Cu această ocazie au fost discutate și posibilitățile de schimb de animale vii între grădinile zoologice din R.D.G. și instituțiile vizitate.

Într-o convorbire avută cu dr. M. Băcescu, membru corespondent al Academiei R.P.R., președintele Comisiei muzeelor științifice și cu tovarășul Liviu Ștefănescu, secretarul Comisiei muzeelor științifice, oaspeții au apreciat realizările muzeelor și acvariilor văzute de ei ca și activitatea de ocrotire a naturii dusă în Delta Dunării de Comisia monumentelor naturii din cadrul Academiei R.P.R.

Consfătuiri ale „Revistei Muzeelor" cu cititorii săi

Cu prilejul împlinirii unui an de apariție a Revistei Muzeelor, în cursul lunilor aprilie, mai și iunie, în orașele Iași, Sibiu, Cluj și Oradea, au avut loc consfătuiri ale redacției cu colaboratorii și cititorii revistei, din regiunile respective.

În cadrul consfătuirilor s-au făcut aprecieri asupra conținutului și prezentării grafice a revistei și s-au adus sugestii și propuneri pentru îmbunătățirea ei. Vorbitorii au relevat utilitatea publicației în activitatea muzeelor și a specialiștilor din muzee.

Autohtoni și migratori pe teritoriul României în secolul al IV-lea e.n.

(Cultura Sîntana de Mureș-Cerneahov)

Cu cîțiva ani înainte de primul război mondial, Kovacs Istvan salva vestigii importante într-o necropolă situată pe Mureș. Cam în aceeași vreme, la Cerneahov lîngă Kiev, arheologul ucrainean V. V. Hvoico cerceta o necropolă identică.

Datorită acestor descoperiri, în literatura de specialitate a fost definită o nouă cultură care, pentru aria ei de vest și sud-vest, a căpătat denumirea de Sîntana de Mureș, iar pentru aria de est și nord-est, denumirea de Cerneahov.

Cercetări ulterioare, la care s-au adăugat și cele din zilele noastre, au dovedit că această cultură se întinde teritorial de la Donețul Superior, pînă în Transilvania centrală și de la Dunărea de Jos, pînă la Volhinia și Galiția.

În răstimpul dintre cele două războaie mondiale, monumentele de tip Sîntana de Mureș-Cerneahov au fost studiate sporadic și nesistematic. Cu toate acestea pentru aria de est și nord-est merită a fi semnalate cercetările lui M. Ebert de la Gorodok-Nikolaievka și cele ale lui A. A. Spițin care a studiat materialele de la Cerneahov și Romașkin.

Pentru aria de vest și sud-vest sînt de amintit descoperirile lui Ion Andrieșescu de la Oinac-Giurgiu, salvarea mormintelor de la Ploiești-Triaj, întreprinsă de Ion Nestor și publicarea mormîntului de la Băiești-Aldeni de către Gh. Ștefan.

În afară de necropole au fost sondate și cîteva așezări, dintre care se remarcă cea de la Mănăstirea-Oltenița, valorificată din punct de vedere științific de către Gh. Ștefan.

La puțină vreme după descoperirile de la Sîntana de Mureș și Cerneahov s-au ridicat două probleme importante legate de studiul acestei culturi și anume: aceea a datării și a atribuirii ei etnice.

https://biblioteca-digitala.ro

Întrucît în necropolele cercetate ulterior, apăruseră monede romane datînd din secolele II—IV e.n. unii cercetători au înclinat să dateze antichităţile de tip Sîntana de Mureş-Cerneahov în secolele II—III e.n. (A. A. Spiţin) sau chiar în secolul I e.n. (M.Ebert). Cel care semnalează pentru întîia oară că această cultură datează din secolul IV e.n. este Kovacs Istvan.

Cultura Sîntana de Mureş-Cerneahov a fost atribuită etnic goţilor de către cercetătorii germani în frunte cu P. Reiniche, M. Ebert ş.a., pornindu-se de la considerentul că începuturile ei, fixate greşit pe bază de descoperiri monetare, coincid cu coborîrea goţilor dinspre Marea Baltică.

V. V. Hvoico şi A. A. Spiţin au considerat-o ca aparţinînd slavilor.

Un punct de vedere deosebit a exprimat acelaşi Kovacs Istvan care a observat că în ceramica de la Sîntana de Mureş există un substrat legat de La Tène-ul geto-dacic.

Problema apartenenţei etnice a purtătorilor culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov nu este rezolvată pe deplin şi de aceea eforturile tuturor cercetătorilor care se ocupă de această cultură sînt îndreptate în această direcţie. În legătură cu problema datării, s-a stăruit, în ultimele decenii, mai ales asupra perioadei de sfîrşit a acestei culturi. În centrul de cercetare de la Kiev, E. V. Mahno, D. T. Braicevski şi alţi cercetători au căutat să demonstreze că vestigiile cerneahoviene persistă pînă în secolul VII e.n., şi aceasta pentru a fi făcută legătura cu cultura kievianâ. Recent D. T. Berozoveţ a supus unei analize temeinice rezultatele colegilor săi de la Kiev şi a demonstrat just, după părerea noastră, că monumencele de tip Cerneahov pe teritoriul Ucrainei nu depăşesc finele veacului IV e.n.

Din literatura de specialitate consultată reiese că cercetătorii care se ocupă de aria de est şi nord-est a acestei culturi au sarcina de a identifica centrele genetice ale culturii Cerneahov, de a fixa limitele ei cronologice şi de a defini din punct de vedere etnic pe principalii ei purtători.

Noua orientare a arheologiei româneşti, de după anul 1948, a creat condiţii pentru lărgirea frontului de cercetări arheologice. În cadrul programului vast de cercetări din ultimele două decenii a fost acordată o atenţie deosebită şi culturii Sîntana de Mureş. Numai aşa poate fi explicat faptul că astăzi numărul aşezărilor şi necropolelor de tip Sîntana de Mureş s-a înmulţit simţitor.

Pînă în prezent au fost descoperite, prin anchete de teren, peste 300 de aşezări. Printre acestea 150 sînt situate pe teritoriul Moldovei şi au fost identificate de N. Zaharia. În nordul şi nord-estul Munteniei, Victor Teodorescu a descoperit circa 100 de aşezări aparţinînd purtătorilor culturii Sîntana de Mureş.

Un centru reprezentat prin numeroase aşezări cerneahoviene este cel din bazinul superior al Oltului, cercetat în parte de Z. Szekely.

Cît priveşte necropolele trebuie arătat că numărul mormintelor cercetate a sporit de la 100 la 900. În Transilvania a fost studiată necropola de la Palatca, regiunea Cluj, în Moldova necropolele de la Izvoare, raionul P. Neamţ, Erbiceni, raionul Iaşi, Pietriş, raionul Bîrlad, Nichiteni, raionul Botoşani, Lunca, raionul Bujor-Galaţi, iar în Muntenia cele de la Oinac, raionul Giurgiu, Spanţov, raionul Oltenita, Independenţa, raionul Călăraşi, Olteni, raionul Videle, Gherăseni, raionul Buzău, Mogoşani, raionul Găeşti şi Tîrgşor, raionul Ploieşti.

Din cele relatate se poate constata că în ultima vreme cercetările privind monumentele de tip Sîntana de Mureş au fost orientate în spre studierea necropolelor cu scopul de a fi obţinute elemente pentru încadrarea cronologică şi atribuirea etnică a acestei culturi. În Moldova a fost început şi studiul aşezărilor care va da posibilitatea confirmării sau infirmării unora dintre încheierile la care s-a ajuns pe linia cercetării necropolelor.

În ultimii ani arheologii noştri au obţinut rezultate importante în ce priveşte cultura Sîntana de Mureş. Cercetătorii români au ajuns la concluzia că, din punct de vedere arheologic, cultura Sîntana de Mureş se deosebeşte de cultura La Tène-ului geto-dacic, de culturile Poienesti şi Chilia aparţinînd dacilor liberi, de complexele sarmatice din stepele nord-pontice şi de cultura Zarubineţ din regiunile de silvostepă ale Ucrainei. Am ţinut să subliniem aceasta, deoarece pe teritoriul de răspîndire al acestor culturi s-a dezvoltat noua cultură în secolul IV e.n.

Datorită cercetărilor sistematice din ultima vreme au fost create condiţii pentru definirea trăsăturilor principale ale culturii Sîntana de Mureş. Acesteia îi sînt caracteristice aşezările neîntărite, situate de-a lungul apelor.

În ce priveşte tipul de locuinţe s-a dovedit că există deopotrivă bordeie şi locuinţe de suprafaţă.

Necropolele sînt birituale, predominînd în majoritatea cazurilor mormintele de înhumaţie, orientate mai ales pe direcţia nord-sud. Nu lipsesc însă nici mormintele de incineraţie al căror inventar, este citeodată tot aşa de bogat ca acel al mormintelor de înhumaţie.

Studierea inventarului descoperit în aşezările şi necropolele purtătorilor culturii Sîntana de Mureş a dus la încheierea că această populaţie s-a ocupat în principal cu creşterea vitelor, în parte cu agricultura, practicînd de asemenea şi unele meşteşuguri, printre care olăritul ocupă un loc de frunte.

Cercetătorii români sînt în unanimitate de acord asupra faptului că monumentele de tip Sîntana de Mureş-Cerneahov de pe teritoriul nostru datează din secolul al IV-lea e.n.

În schimb, în legătură cu problema apartenenţei etnice a purtătorilor culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov au circulat şi mai circulă păreri diferite şi la noi.

Studiul nostru are printre altele sarcina de a înfăţişa stadiul problemei în momentul de faţă.

Pe baza observaţiilor înregistrate cu prilejul cercetărilor din necropolele de la Tîrgşor, raionul Ploieşti, Gherăseni, raionul Buzău şi Mogoşani, raionul Găeşti şi a îmbinării acestora în permanenţă cu rezultatele obţinute de-a lungul anilor de către o serie de cercetători, care au studiat şi studiază complexele similare din ţară, culturii Sîntana de Mureş

Fig. 1. — *Aspectul Sîntana de Mureş — mormînt vizigotic*

https://biblioteca-digitala.ro

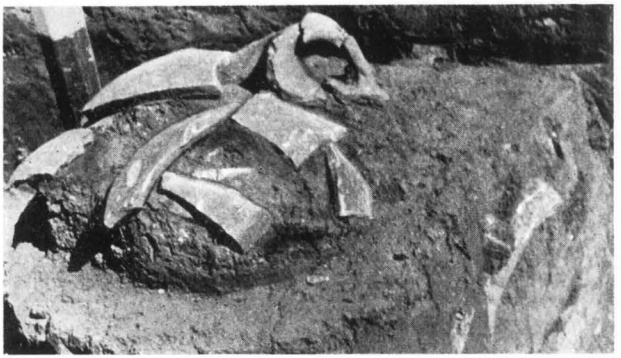

Fig. 2. — *Aspectul Tîrgşor-Olteni — mormînt taifalic*

i-au fost deschise căile pentru rezolvare.

Pentru cultura Sîntana de Mureş nu trebuiesc căutate centre genetice pe teritoriul Daciei şi în regiunile extracarpatice ale acestei provincii. Şi aceasta pentru considerentul că, în răstimpul în care cultura Sîntana de Mureş-Cerneahov se năştea în regiunile ei de baştină, Dacia era ocupată de romani, iar la est şi sud de Carpaţi se dezvoltau două culturi şi anume aceea a carpilor din Moldova, cunoscută sub denumirea de Poieneşti-Vîrtişcoi şi a dacilor liberi din Muntenia, cunoscută sub denumirea de Chilia-Militari.

Ultimele descoperiri arheologice ne arată că, tot în aceeaşi vreme şi în aceleaşi teritorii, se infiltraseră şi cete de sarmaţi dinspre stepele nord-pontice.

În general, astăzi este admisă părerea potrivit căreia cultura Sîntana de Mureş-Cerneahov s-a format în regiunea Nistrului superior şi de mijloc. Ea s-a născut cu participarea dacilor liberi din nord (costobocii) şi a purtătorilor culturii Pşevorsk (ramura estică), cu permanenta contribuţie a oraşelor nord pontice şi sub influenţa mediului sarmatic, în vremea coborîrii goţilor de la Marea Baltică.

Cercetările din Muntenia şi Moldova dovedesc că purtătorii culturii Sîntana de Mureş pătrund în regiunea Dunării la sfîrşitul secolului al III-lea e.n. şi începutul secolului IV e.n., adică după încetarea culturii carpice şi a celei sarmatice. În legătură cu cele afirmate nu este lipsit de interes a semnala că cimitirul sarmatic de la Tîrgşor, care datează de la mijlocul secolului III e.n., îşi încetează existenţa, iar la finele aceluiaşi secol şi începutul celui următor teritoriul lui a fost folosit pentru o necropolă de tip Sîntana de Mureş-Cerneahov. În Moldova, la Poieneşti, promotoriul pe care a existat necropola carpică din secolul III e.n. a fost folosit în decursul secolului IV e.n. de către locuitorii unei aşezări de tip Sîntana de Mureş. Exemplele pot fi înmulţite cu observaţii identice înregistrate la Oinac, Mogoşani etc.

Toate datele de care dispunem, obţinute prin cercetarea fie a necropolelor, fie a aşezărilor, ne îndreptăţesc să conchidem că data de sfîrşit a acestei culturi trebuie fixată în ultimele decenii ale secolului al IV-lea e.n.

În locul orizontului cultural Sîntana de Mureş, pe teritoriul Munteniei şi Moldovei este documentată în secolele V—VII cultura Ipoteşti-Ciurelu-Cîndeşti, iar în Transilvania cultura Bratei-Moreşti, ambele atribuite populaţiei autohtone. Paralel cu culturile băştinaşe, de care s-a amintit, apar ici, colo un număr restrîns de antichităţi huno-alano-ostrogotice de pildă: cimitirul de la Botoşani, mormintele de la Roman şi Chiojd etc.

În ultima vreme au fost făcute încercări în vederea separării vestigiilor arheologice autohtone din cadrul culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov. Asemenea materiale au fost descoperite într-o serie de aşezări ca acelea de la Reci şi Sf. Gheorghe, precum şi în nord-estul Munteniei, la Cavadineşti-Galaţi. În acelaşi timp în necropolele de la Spanţov, raionul Olteniţa, Independenţa, raionul Călăraşi, Tîrgşor, raionul Ploieşti etc. apăreau obiecte şi ceramică de certă factură geto-dacică.

Cu vremea, pe baza descoperirilor de la Olteni, regiunea Bucureşti, s-a ajuns la concluzia că populaţia băştinaşă poate fi încadrată într-o variantă cu ritul şi ritualul ei tradiţional, opusă variantei gotice de tip Sîntana-Cerneahov.

Pe baza cercetărilor din necropola complexă de la Tîrgşor, a sondajului din necropola de la Gherăseni şi prin reluarea săpăturilor de la Olteni au fost create condiţiile pentru separarea grupului vizigoto-sarmatic, caracterizat prin morminte de înhumaţie (fig. 1).

Cu acelaşi prilej a fost identificat grupul taifalic, cunoscut astăzi sub denumirea de Tîrgşor-Olteni (fig. 2). Acestui aspect îi sînt caracteristice mormintele de incineraţie cu vasele arse secundar.

Studierea necropolelor de la Tîrgşor şi Gherăseni a îngăduit să se separe aspectul local-băştinaş, caracterizat prin morminte de incineraţie cu ritualul vaselor nearse secundar (fig. 3 şi 4). Nu de mult au fost arătate trăsăturile principale ale aspectului Tîrgşor-Gherăseni, atît din punct de vedere al ritului şi ritualului, cît şi al inventarului. Tot atunci s-a făcut dovada că goţii şi taifalii în contactul cu populaţia băştinaşă de la Dunărea de Jos şi-au însuşit o seamă de elemente noi în ce priveşte cultura materială şi au fost influenţaţi în rit şi ritual.

În Transilvania de est, purtătorii culturii Sîntana de Mureş au pătruns tîrziu, iar înaintarea lor în spre vest a fost stînjenită de populaţia dacică romanizată şi de grupurile de daci liberi din vest (cultura Sîntana Arad).

Aceştia din urmă au pătruns, după retragerea romanilor, din spre vest înspre est şi s-au dezvoltat în Transilvania centrală în cursul secolului IV e.n. sub aspectul cultural Cipău-Cîrle.

În Oltenia şi Banat nu sînt documentate monumente de tip Sîntana de Mureş. S-a arătat cu alt prilej că în această regiune a ţării, în perioada la care ne referim, populaţia autohtonă (cultura Verbiţa), a oprit probabil pătrunderea cerneahovienilor. Cele mai noi cercetări arheologice permit să se formuleze ipoteza că teritoriul Olteniei şi vestul Munteniei erau sub protecţia puterii romane, în vremea în care în restul teritoriului muntean se aşezaseră cerneahovienii. În sprijinul celor afirmate mai sus, trebuie reţinută observaţia că, pînă în prezent, nu se cunosc aşezări sau necropole de tip Sîntana de Mureş dincolo de limes-ul transalutan.

★

Din cele prezentate pînă aici reiese că purtătorii culturii Sîntana de Mureş-Cerneahov pătrund la sfîrşitul secolului III e.n. şi începutul secolului IV e.n. în regiunea Dunării de Jos cu o cultură cristalizată şi unitară şi cu practici rituale bine conturate.

În contact cu populaţia băştinaşă (grupul Chilia-Militari) noua cultură se îmbogăţeşte din punct de vedere cultural, iar etnic se lărgeşte prin încorporarea unei bune părţi a băştinaşilor (grupul Tîrgşor-Gherăseni), care îşi păstrează însă principalele elemente în cultura materială şi mai ales cunoscutul rit şi ritual de înmormîntare geto-dacic.

Taifalii, identificaţi sub aspectul Tîrgşor-Olteni, sînt documentaţi pentru sfîrşitul secolului III şi începutul secolului IV e.n. ca elemente de avangardă a vizi-

https://biblioteca-digitala.ro

goților. Ei coboară din regiunile nord-nord-estice de-a lungul Prutului, ocolind masa compactă a carpilor din podișul central moldovenesc.

Contrar părerilor lui C. Diculescu și ale altor istorici, care au susținut că taifalii au ocupat la un moment dat Transilvania și Oltenia, datele de ordin arheologic fac dovada că în aceste provincii nu există antichități taifalice. În schimb, descoperirile arheologice întăresc părerea potrivit căreia taifalii au locuit în Muntenia și sudul Moldovei. În această privință datele arheologice confirmă întrutotul afirmațiile lui Amianus Marcellinus.

La mijlocul secolului IV triburile vizigotice pătrund în Cîmpia munteană fără a renunța la bazele lor principale situate pe linia Nistrului. Faptul că vizigoții își mențin lagărul principal de concentrare a forțelor lor pe Nistru pînă în anii 375—376, cînd acesta este distrus de către huni și alani, ne îngăduie să presupunem că pînă la acea dată vizigoții exercitau în Muntenia mai degrabă o dominație politico-militară asupra băștinașilor și taifalilor. Dar momentul critic din istoria purtătorilor culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov se apropie. Într-adevăr după anii 380—381 capitolul istoriei vizigoților și taifalilor poate fi socotit ca încheiat.

Descoperiri recente din Cîmpia munteană ne permit să socotim că, după plecarea contingentelor de goți și taifali la sud de Dunăre componența cerneahoviană a dacilor liberi băștinași (daco-romanice), (aspectul Tîrgșor-Gherăseni), rămîne pe loc transmițînd culturii Ipotești-Cîndești unele elemente culturale.

GH. DIACONU

Aspectul Tîrgșor-Gherăseni — morminte geto-dacice (Fig. 3 și 4)

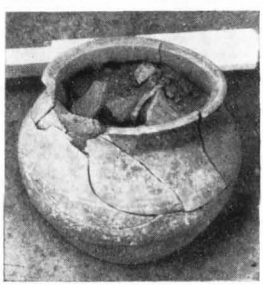

BIBLIOGRAFIE

[1] *Istoria României*, vol. I, p. 682—694.

[2] — *Cerneahovskaia kultura* — în *Materiali i issledovania po arheologhii* S.S.S.R. 82, Moscova, 1960.

[3] Gh. Diaconu: *Tîrgșor (necropola complexă din secolele III—IV e.n.)*, monografie (sub tipar).

Cinstirea memoriei ostașilor români căzuți pe pămîntul Bulgariei în războiul din 1877—1878

Războiul din 1877—1878 a reprezentat cea mai importantă etapă în lupta popoarelor din Peninsula Balcanică, împotriva dominației otomane.

Prin acest război, România, Serbia și Muntenegru și-au cîpătat independența de stat, iar Bulgaria și-a creat statul său național (independența va fi proclamată în 1908). Chiar dacă tratatul de la Berlin (1878) a împărțit Bulgaria în trei părți, opt ani mai tîrziu, prin unirea cu Rumelia Orientală a luat ființă un stat bulgar aproape independent și care cuprindea 9/10 din teritoriul actualei R. P. Bulgaria.

Colaborarea trupelor româno-ruse pe cîmpurile de luptă din Bulgaria a făcut ca balanța victoriei să încline în favoarea acestora, armata turcilor fiind definitiv înfrîntă.

Acum cîțiva ani, acad. D. Kosev, directorul Institutului de istorie de la Sofia, apreciind critic istoriografia burgheză bulgară arăta: «... Se știe că revoluționarii bulgari au luptat și au pregătit eliberarea națională a patriei lor pe pămînt românesc, că între ei și cercurile progresiste românești a existat o strînsă și frățească colaborare. Poporul bulgar n-a uitat și nu va uita niciodată ospitalitatea pe care poporul român a dat-o revoluționarilor bulgari pentru eliberarea națională, revoluționarilor democrați ca G. S. Racovschi, G. Levschi, Hristo Botev, L. Karavelov și sute ca ei, care au petrecut mulți ani în România și au pregătit de aci eliberarea Bulgariei de sub jug străin.[1]»

Căzut încă din evul mediu sub jugul Imperiului Otoman, poporul bulgar n-a încetat nici o clipă lupta pentru eliberarea sa. Răscoalele spontane, răzlețe, s-au transformat, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și mai ales în secolul al XIX-lea, într-o luptă a întregului popor pentru independența națională.

Pentru a scăpa de persecuțiile turcești, mulți revoluționari bulgari s-au refugiat în Rusia și în România. Țara noastră, care în 1829 primise autonomia administrativă, iar din 1859, prin unirea Țării Românești cu Moldova, pusese bazele statului național român, putea să ofere revoluționarilor bulgari condiții mai bune de luptă împotriva Imperiului Otoman.

Din cauza represiunilor sîngeroase turcești, mulți bulgari au emigrat în Principate și apoi în România, așezîndu-se în diferite orașe ca: Brăila, Galați, Giurgiu, București, Calafat, Craiova, Ploiești, Tr. Măgurele.

«În România bulgarii au avut condiții să ducă o viață liberă și liniștită. Ei aveau școli, biblioteci, tipografii și scoteau ziare proprii.[2]»

«România a fost pentru poporul bulgar — **arăta Gh. Sava Racovschi** — un azil liber și inviolabil, iar casa săteanului român a fost deschisă bulgarului cu cea mai mare ospitalitate.»[3]

Din 1852 pînă la 1877 în România au apărut 37 de periodice ale emigrației bulgare; din acestea 27 numai în București.

În 1876, înainte de a trece cu ceata sa în Bulgaria, Hristo Botev a adresat românilor un apel, care reflectă extrem de sugestiv relațiile dintre cele două popoare: «Frați români, pe noi ne leagă cea mai vie simpatie, care n-a fost distrusă niciodată, iar între

[1] Citat după C. Velichi, din *Romanoslavica*, IV, Buc., 1960, p. 251.

[2] Hristina Mihova, *Prinosat na rumînschia narod za osvobojdenieto na Bălgaria ot tursco igo*, în «*Sbornic statii*»..., p. 179—180.

[3] Al. Iordan, *Primul ziar bulgaro-român* «*Bădăşnost-Viitorul*», în «*Viața Românească*», nr. 7 (1937), XXXII, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

noi, nu au fost nici un fel de divergențe » [4].

După declanșarea războiului din 1877 pe teritoriul României au fost instruite detașamentele de voluntari bulgari [5], care urmau să participe la acțiunile militare din sudul Dunării. De asemenea, pe teritoriul României și-a desfășurat activitatea, timp de cîteva luni, serviciul privind administrația civilă a viitoarelor teritorii bulgărești eliberate [6].

În 1877 se tipărește la București primul volum intitulat Materiali dlia izucenia Bolgarii, redactat de Comisia care avea ca scop să facă propuneri în legătură cu viitoarea organizare a Bulgariei [7].

Scopul rîndurilor de față, nefiind acela de a descrie și de a da amănunte [8] privind contribuția armatei române la luptele de pe teritoriul Bulgariei, ne vom mărgini a evoca pe scurt cîteva mărturii ale recunoștinței poporului bulgar față de memoria ostașilor căzuți pe cîmpul de luptă.

Este evidentă contribuția poporului român la victoria din 1878.

« În total armata română, care a participat la războiul ruso-turc enumără 58 700 soldați cu 190 de tunuri — armata regulată și teritorială, în afară de rezerve, miliție și voluntari. » [9]

«În timpul războiului, armata română a avut următoarele pierderi: morți și răniți 125 ofițeri, 7 493 sergenți și soldați. » [10]

Armata română a luptat cu vitejie și abnegație, suportînd cu fermitate toate privațiunile războiului. « Soldații români — se arată într-o lucrare apărută acum cîțiva ani în R. P. Bulgaria — ajutau populația bulgară înfometată și o apărau de atrocitățile başibuzucilor turci și ale bandelor de cerchezi. » [11]

Jertfele scumpe date de poporul român în războiul din 1877—1878 n-au fost uitate de poporul bulgar. Monumentele albe de piatră de la Grivița, Opanez, Rahova etc. ca și mausoleul de la Grivița și Plevna, muzeul, « Soldatul român din 1877—1878 » din satul Poradim (Pordim), Muzeul de la Plevna, ilustrează prietenia frățească dintre aceste două popoare ca și contribuția țării noastre la eliberarea Bulgariei.

Muzeul « Soldatul român din 1877—1878 » din satul Poradim (sediul cartierului general al armatei române în timpul luptelor de la Plevna) a fost deschis în anul 1907 [12]. Aici se păstrează uniforme, puști, săbii, ranițe și obiecte personale ale militarilor români. S-a lucrat la amenajarea muzeului în perioada 1905—1907. În 1959 clădirea muzeului a fost renovată, iar exponatele au fost regrupate în urma primirii de materiale noi din partea Muzeului militar central din București [13].

În prima sală se dezvoltă tema Bulgarii și românii de-a lungul veacurilor, conținînd reproduceri după tablouri sau gravuri, înfățișînd răscoala lui Petru și Asan din 1185, lupta de la Nicopole (1396), mergînd cu evenimentele pînă la participarea românilor la luptele de la Plevna [14].

Sala nr. 2 cuprinde exponate pe tema Al treilea atac asupra Plevnei, luptele pentru Grivița și blocada Plevnei. La loc de frunte sînt tablourile eroilor: căpitan Valter Mărăcineanu și maior Șonțu Gheorghe [15].

În sala a 3-a exponatele redau contribuția României la eliberarea Plevnei, eliberarea Rahovei și luptele de la Smîrdan și Vidin. Tot în această sală sînt expuse fotocopii ale diferitelor monumente ridicate pe teritoriul Bulgariei în memoria ostașilor români [16].

Muzeul mai posedă diferite tipuri de arme folosite de militarii români, unelte ale geniștilor, grenade și două tunuri de tip « Krupp » (75 mm) aflate pe atunci în dotarea armatei române.

Într-o căsuță mică, lipită de clădirea muzeului (unde a fost sediul cartierului general al armatei române) sînt de asemenea prezentate exponate care reflectă activitatea comandamentului român în timpul operațiunilor militare din sectorul Plevna [17].

Clădirea muzeului se găsește în mijlocul unui parc foarte frumos împodobit cu flori și arbori. Pe aleile parcului sînt așezate busturile maiorului Șonțu și ale soldatului Grigore Ioan care a capturat steagul turcesc la Grivița. Busturile au fost donate de guvernul român în 1957, cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a războiului.

În cinstea luptelor de la Grivița, în comuna Grivița s-a ridicat un Mausoleu al ostașilor români. Mausoleul, a cărui cupolă se vede din depărtare, a fost construit în perioada 1892—1897 și a fost inaugurat în 1902, cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a luptelor. Monumentul a fost clădit în stil roman, din marmură albă, iar cheltuielile construcției au fost suportate de statul român. Mausoleul cuprinde o capelă și un sarcofag cu oseminte. În jurul acestuia se întinde frumosul parc al prieteniei bulgaro-române,

Monumentul de la Opanez

[4] Citat după M. Dimitrov, « *Ocolo ideologhiata na H. Botev* », în volumul « *H. Botev po slucia sto godini ot rojdenietomu* », Sofia, 1949, p. 157.

[5] Pentru amănunte vezi N. Ciachir, *Contribuții la organizarea detașamentelor de voluntari bulgari*, în Analele româno-sovietice, nr. 1, 1957, p. 79—90.

[6] *Sbornic ofițialnih rasporiajenii i documentov po bolgarscomu craiu, vipusc*, I, Sistov, 1877, p. 8—15.

[7] *Materiali dlia izucenia Bolgarii*, I, București, 1877.

[8] Pentru amănunte vezi I. Focșeneanu și N. Ciachir, *Acțiuni militare ruso-româno-bulgare în războiul din 1877*, Buc. 1957; vezi și N. Ciachir, *Frăția de arme româno-rusă în fața Plevnei în Analele româno-sovietice*, nr. 2 (1957).

[9] *Griviția, Plevna, Smîrdan*, editat de Direcția muzeelor militare istorice — Plevna, p. 7.

[10] V. Hristu, *Poporul român în războiul de eliberare*, p. 43; vezi și H. Mihova, l.c, p. 217; vezi și *Istoricul războiului din 1877—78*, p. II și III, București, 1898, vezi și N. Adăniloaie, *L'armeé roumains*. . . de circa 10 000 (p. 123).

[11] *Griviția, Plevna, Smîrdan*, p. 13.

[12] Maria Vasiliva, *Griviția-Pordim*, Sofia, 1963, p. 20.

[13] *Ibidem*, p. 21.

[14] *Ibidem*, p. 22—28.

[15] *Ibidem*, p. 30.

[16] *Ibidem*, p. 38.

[17] *Ibidem*, p. 43.

https://biblioteca-digitala.ro

În amintirea eroilor romîni căzuți la Plevna

amenajat în 1958 prin munca voluntară a brigadierilor români și bulgari [18].

În « Piața Roșie » din Plevna se înalță mausoleul ostașilor ruși și români căzuți pentru eliberarea orașului în 1877. Acest monument, construit după planul arhitectului bulgar Pencio Koicev, a fost inaugurat în 1907. Pe fațadele de nord și de sud sînt puse plăci comemorative pe care sînt încrustate, cu litere de aur, numele eroilor căzuți, iar pe unghiurile arcadelor mari sînt incizate denumirile cîmpurilor de luptă din timpul războiului din 1877—1878 [19]. Osemintele eroilor se păstrează în trei sarcofage. Sînt cîteva tablouri originale ale pictorilor Ivan Mitov, Ivan Mîrcvicica, copii după tablourile lui Vereșciaghin și un basorelief de bronz (« Sf. Gheorghe biruitorul »), așezat deasupra ușii de intrare a mausoleului, lucrat cu mare măiestrie [20].

Afară de mausoleu, în orașul Plevna există un frumos și bogat muzeu: « Eliberarea Plevnei — 1877 ». Acesta a fost inaugurat în anul 1907. Aici se păstrează arme, uniforme militare, echipament de artilerie, reproduceri după tablouri ale pictorilor ruși și români. Clădirea muzeului se găsește în mijlocul unui parc frumos, cu alei ce poartă numele unor eroi români.

De asemenea în amintirea eroilor români și ruși poporul bulgar a deschis, tot în 1907, muzee militaro-istorice la Gorna Studena și Biala, exponatele scoțînd în evidență participarea celor două armate la eliberarea Bulgariei.

[18] *Ibidem*, p. 48.

[19] *Mavzoleat v Plevna*, Sofia, 1960 (pliant), p. 2.

[20] *Ibidem*, p. 2.

Afară de muzee, numeroase monumente presărate în partea de nord-vest a Bulgariei, indică jertfa eroilor români. Asemenea monumente sînt lîngă comuna Opanez, raionul Plevna, lîngă comuna Grivița, raionul Plevna, lîngă Rahova, lîngă Gorni Dubnic și Teliș, parcul-muzeu Scobelev de lîngă Plevna etc.

În 1948 Gheorghe Dimitrov, marele fiu al poporului bulgar, referindu-se la relațiile româno-bulgare din secolul al XIX-lea, și în special la glorioasa epopee de la Grivița a trupelor române, denumea această prietenie, «un capital național... un tezaur de multe briliante și perle istorice prețioase».

NICOLAE CIACHIR

Cursuri de muzeografie

În cadrul planului general de pregătire și perfecționare profesională a lucrătorilor din muzee, între 4—29 aprilie 1965 Comisia muzeelor științifice din C.S.C.A. a organizat un curs pentru muzeografii din muzeele și secțiile de etnografie. Au participat muzeografi de la unitățile cu profil etnografic din țară, precum și de la muzeele din capitală: Muzeul satului, Muzeul de artă populară al R.P.R., Muzeul Dr. Minovici, Colecția de artă comparată.

Cursul a fost alcătuit din două părți: o parte teoretică și una practică. Tematica primei părți a cursului a cuprins lecții de filozofie și economie politică, de istorie și etnografie, de muzeografie. Au fost predate lecții cu privire la: aplicarea materialismului dialectic și istoric la cercetările de etnografie; obiectul și domeniul etnografiei; metoda de cercetare a fenomenelor de cultură populară; continuitatea vieții și culturii poporului român; pe teritoriul țării noastre; formarea limbii și poporului român; unitatea culturii materiale și spirituale a poporului român; specificitatea zonelor etnografice; raportul dintre etnografie și alte discipline istorico-sociale; locul etnografiei în sistemul științelor sociale; principalele capitole ale domeniului etnografiei; ocupații, meșteșuguri și industrii țărănești, tipuri de așezări și gospodării, arhitectura și organizarea interiorului, industria casnică textilă, port, ceramică. Într-o serie de lecții s-au tratat problemele industrializării socialiste și ale construcției socialismului în țara noastră. Lecțiile de muzeografie s-au referit la: tematica expoziției de muzeu, formarea și dezvoltarea colecțiilor, organizarea depozitelor și evidența științifică, păstrarea patrimoniului muzeal etc.

Pentru adîncirea unor teme s-au organizat seminarii precum și vizite cu explicații în expozițiile și la depozitele muzeelor etnografice din capitală.

Lecțiile și seminariile au fost susținute de cadre didactice universitare, cercetători de la Academia R.P.R., consultanți de specialitate din C.S.C.A., muzeografi cu experiență din principalele muzee etnografice.

Partea practică a cursului a constat dintr-o deplasare de șapte zile în țară, cu vizitarea muzeelor din Goleți, Sibiu și Cluj și cercetări etnografice de teren în satele: Lereți, raionul Cîmpulung, Bunești, raionul Rîmnicu Vîlcea și Tilișca, raionul Sibiu. Cursanții, împărțiți în grupe conduse de cercetători cu experiență, au studiat: arhitectura populară (în special locuința și organizarea interiorului), uneltele de muncă și ocupațiile, portul. În timpul deplasării au fost vizitate și o serie de monumente istorice și stațiuni arheologice, între care, cetatea dacică de la Tilișca.

Lecțiile, seminariile și aplicațiile practice au constituit, pentru muzeografii etnografi, un bun prilej pentru lărgirea cunoștințelor de specialitate, pentru fundamentarea științifică a activității pe care o desfășoară la locurile lor de muncă.

Z. B.

Un fructuos schimb de experiență

În cadrul acordului cultural pe anul 1964 între țara noastră și R. S. Cehoslovacă, a fost organizat un schimb de experiență între Muzeul de istorie naturală « Grigore Antipa » și Muzeul național din Praga. Un colectiv format din semnatarii acestor rînduri a vizitat între 13—26 octombrie 1964, muzeele, institutele de cercetări din Praga și Brno, precum și unele rezervații naturale și muzee speciale din alte localități.

Cu acest prilej a fost studiat modul de organizare a muncii, atît pe plan muzeografic cît și pe plan de cercetare științifică, au putut fi comparate metodele și rezultatele activității complexe din muzeul nostru și din muzeele vizitate, au fost făcute ieșiri

https://biblioteca-digitala.ro

comune pe teren în zone cu biotopuri interesante (în general puse sub ocrotire), în sfîrșit, au fost stabilite sau întărite legăturile științifice dintre specialiști cu domenii similare de cercetare.

Vom reliefa succint cîteva din principalele aspecte ale expunerii publice și ale bogatelor colecții științifice vizitate la Muzeul național din Praga.

Acest muzeu, înființat în 1818, are un profil mixt, iar colecțiile sale de științe naturale sînt foarte importante, unele fiind situate printre primele din lume. Astfel, colecția mineralogică, bazată pe vechea colecție a lui Kaspar Sternberk (în 1831) este a treia din lume, numărînd peste 120 000 de eșantioane. Colecția de geologie-paleontologie are cca. 500 000 piese. Colecția de moluște numără 11 milioane de piese, din care 4 milioane palearctice și 7 milioane exotice. Secția de entomologie are peste 6 milioane exemplare de insecte, dintre care peste 30 000 tipuri ; numai colecția de Coleoptere numără peste 3,5 milioane exemplare — incluzînd una din cele mai complete colecții din Europa ale genului Carabus, cea mai mare colecție de Buprestide din lume — peste 300 000 exemplare și peste 10 000 exemplare cavernicole colectate din 800 de peșteri din Dalmația și Muntenegru ș.a.m.d. Colecția de Lepidoptere e alcătuită din peste 500 000 piese, cu cca 1 000 tipuri, provenind din cumularea a 3 mari colecții : A. Sibernagel, N. Kheil și Nickerl — precum și alte colecții mai mici — Hymenopterele sînt și ele reprezentate prin cca. 500 000 exemplare, Heteropterele prin peste 200 000 exemplare, Dipterele prin cca 86 000 exemplare, iar Orthopterele prin cca. 70 000 exemplare ș.a.m.d. Pentru fiecare colecție muzeul posedă cel puțin un specialist, mulți fiind de reputație mondială. Cu muzeul colaborează mulți entomologi amatori, grupați în Societatea de entomologie, care numără sute de membri, unii avînd colecții renumite de zeci de mii de piese.

Colecția ornitologică numără peste 35 000 piese (la Brno peste 60 000 piese), dintre care unele mari raritați, ca de exemplu Alea impennis și Camptolaenus labradoricus — specii recent dispărute de pe glob. Există și o mare colecție de anatomie comparată, numărînd peste 12 000 schelete, adesea provenind de la specii foarte rare. Colecțiile botanice cuprind și ele cca 1 300 000 piese.

Sălile de expunere sînt numeroase și mari (150—250 m²), spațiul afectat depinzînd de valoarea colecțiilor : mineralogia dispune de 5 săli, zoologia vertebratelor de 4 săli etc. Fauna Cehoslovaciei este expusă separat. În anumite sectoare expunerea a fost recent modernizată. Astfel, în 1959 a fost amenajată o sală specială pentru expunerea darwinismului, cuprinzînd teme ca : evoluția animalelor, adaptările la mediu, ereditatea, selecția naturală și artificială, originea omului etc.

Îmbinînd multe piese originale cu machete sau mulaje și cu material grafic elegant și discret, această expunere face o foarte bună impresie.

Ulterior a fost organizată și expunerea din marea sală a nevertebratelor, deschisă în anul 1964. Piesele, aranjate tot în ordinea evolutivă, nu mai sînt prezentate în vitrine cu rafturi orizontale, ci sînt expuse pe panoul vertical al vitrinei, fie prinse, fie chiar încastrate în panou. O mare importanță s-a acordat și luminii care este exclusiv artificială. Unele preparate umede, montate în vase paralelipipedice încastrate în panouri, sînt luminate lateral (în afară de lumina fluorescentă din față). Materialul ilustrativ e și el modern. Desigur că numărul de piese prezentate nu e atît de mare, însă problemele tratate sînt foarte diverse și interesante: variabilitate (prin serii de piese), răspîndire geografică, biologie, mediul de viață (fotografii), anatomie, importanța economică etc.

Suprafața de expunere cîștigă mult, vitrinele fiind așezate perpendicular pe pereții sălii și avînd piese pe ambele fețe : lîngă fiecare vitrină e o microdiorama, tot cu față dublă.

Celelalte secții vor fi și ele treptat reorganizate după principiile actuale ale muzeografiei.

Vrem să relevăm cu acest prilej, calda ospitalitate a colegilor cehoslovaci, care ne-au condus cu multă competență și prietenie prin muzeele și institutele din Praga și din celelalte orașe vizitate, de care ne vom aminti întotdeauna cu multă plăcere.

A. MARCUS, I. NIȚESCU,
A. PAPADOPOL, Dr. A.
POPESCU-GORJ

Plenară a Comisiei muzeelor de artă

În ziua de 28 mai 1965 a avut loc ședința plenară a Comisiei muzeelor de artă din cadrul Consiliului artelor plastice al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă. Reorganizată, Comisia muzeelor de artă are următoarea componență :

Biroul de conducere

MIRCEA POPESCU, vicepreședinte al Consiliului artelor plastice, director adj. al Institutului de istoria artei al Academiei R.P.R. — președinte

Acad. GEORGE OPRESCU, directorul Institutului de istoria artei al Academiei R.P.R. — membru

Prof. VIRGIL VĂTĂȘIANU, membru corespondent al Academiei R.P.R., șeful secției de istoria artei a Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. — membru

M. H. MAXY, pictor, artist emerit, directorul Muzeului de artă al R.P.R. — membru

THEODOR IONESCU, șeful secției de artă a Muzeului Brukenthal — membru

VIOREL OPREA, directorul Muzeului Peleș — membru

IULIU BUZDUGAN, consultant în Consiliul artelor plastice — secretar

1. *Secția: artă medievală românească*

Prof. VIRGIL VĂTĂȘIANU, membru corespondent al Academiei R.P.R. — Șeful secției

Prof. arh. GRIGORE IONESCU, directorul Direcției monumentelor istorice din C.S.C.A.S. — membru

CORINA NICOLESCU, șeful secției de artă veche românească din Muzeul de artă al R.P.R. — membru

Pr. SCARLAT PORCESCU, consilier cultural la Mitropolia Moldovei și Sucevei — membru

MARIA MUSICESCU, cercetător principal la Institutul de studii sud-est europene al Academiei R.P.R. — membru

https://biblioteca-digitala.ro

SORIN ULEA, cercetător la Institutul de istoria artei al Academiei R.P.R. — membru
ANDREI PĂNOIU, arhitect principal la Consiliul artelor plastice — membru
2. *Secția: artă românească modernă și contemporană*
M. H. MAXY, pictor, artist emerit, directorul Muzeului de artă al R.P.R. — Șeful secției
ION IRIMESCU, artist al poporului, vicepreședinte al U.A.P. — membru
CORNELIU BABA, artist al poporului — membru
CONSTANTIN PAULEȚ, pictor, director al Muzeului « Bucureștii în arta plastică » și al Colecției Simu — membru
RADU BOGDAN, critic de artă, șeful sectorului de artă modernă și contemporană din Institutul de istoria artei al Academiei R.P.R. — membru
ANATOL MÎNDRESCU, șeful redacției de artă plastică a editurii « Meridiane » — membru
GEORGETA PELEANU, șefa secției de artă românească modernă și contemporană a Muzeului de Artă al R.P.R. — membru
NICOLLE BORTEȘ, directoare a Muzeului de artă din Craiova — membru
3. *Secția: artă străină*
THEODOR IONESCU, șeful secției de artă a Muzeului Brukenthal — șeful secției
ION FRUNZETTI, critic de artă, cercetător principal la Institutul de istoria artei al Academiei R.P.R. — membru
EUGEN SCHILERU, critic de artă — membru
DAN HĂULICĂ, critic de artă, redactor șef adj. al revistei « Secolul XX » — membru
CRISTIAN BENEDICT, șeful Galeriei de artă universală a Muzeului de artă al R.P.R. — membru
ERWIN DITROÏ, directorul Muzeului de artă din Cluj — membru
MARIA VASILOVICI, șefa secției de artă a Muzeului regional al Moldovei — membru
4. *Secția: muzee memoriale, muzee sătești, expoziții permanente*
VIOREL OPREA, directorul Muzeului Peleș — Șeful secției
ȘTEFAN DUMITRESCU, directorul muzeului memorial « Pictor N. Grigorescu » — Cîmpina — membru
FLORICA POSTOLACHE, directoarea Muzeului de artă « Dobrogea » — membru
MIȘU WEINBERG, resp. colecției particulare de utilitate publică « M. Weinberg » — membru
GEORGETA WERTHEIMER, muzeograf principal la muzeul memorial « Gh. Tattarescu » — membru
PETRE OPREA, muzeograf specialist la Muzeul de artă al R.P.R. — membru

În cadrul plenarei au fost luate în discuție și incluse în planul de activitate al Comisiei problema publicațiilor muzeelor de artă, problema cercetării științifice din cadrul muzeelor pentru stimularea căreia se proiectează organizarea unei sesiuni științifice a lucrătorilor din muzeele de artă, stabilirea expozițiilor retrospective ce urmează a fi organizate în anul 1966, reexaminarea modului în care este prezentată arta contemporană în muzee, organizarea unei acțiuni de studiere sistematică a operelor de artă străină din patrimoniul muzeelor din Iași, Cluj și Timișoara, problema organizării cursurilor de perfecționare pentru muzeografi, aceea a formării de noi specialiști în restaurare, problema organizării unui centru de documentare pentru muzeele de artă.

Componența Comitetului Național I.C.O.M.

La 13 februarie a.c. a avut loc la C.S.C.A. o ședință a Comitetului Național I.C.O.M. (Consiliul Internațional al Muzeelor de pe lîngă U.N.E.S.C.O.). Cu acest prilej s-a procedat la reorganizarea Comitetului Național, care are următoarea componență :

Președinte :
OPRESCU GEORGE
— Membru al Academiei R.P.R., directorul Institutului de istoria artei al Academiei R.P.R.
Secretar :
POPESCU MIRCEA
— Critic de artă, director adjunct al Institutului de istoria artei al Academiei R.P.R., președinte al Comisiei muzeelor de artă din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
Membri :
1. DAICOVICIU CONSTANTIN
— Membru al Academiei R.P.R., directorul Muzeelor de istorie din Cluj, rectorul Universității « Babeș-Bolyai » din Cluj.
2. BĂCESCU MIHAI
— Membru corespondent al Academiei R.P.R., directorul Muzeului de istorie naturală « Grigore Antipa » din București. Președinte al Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
3. PANAITESCU-PERPESICIUS
— Membru al Academiei R.P.R., director al Muzeului de literatură română, șeful secției muzee și case memoriale a Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
4. PORA EUGEN
— Membru al Academiei R.P.R., membru al Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
5. POP MIHAI
-- Directorul Institutului de etnografie și folclor al Academiei R.P.R., șeful secției de etnografie a Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
6. MAXY M. H.
— Pictor, directorul Muzeului de Artă al R.P.R.
7. FOCȘA GHEORGHE
— Directorul Muzeului satului din București.
8. MOGA MARIUS
— Directorul Muzeului regional al Banatului din Timișoara.
9. DEAC MIRCEA
— Critic de artă, secretarul Consiliului artelor plastice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.
10. IONESCU THEODOR
— Șeful secției de artă a Muzeului Brukenthal din Sibiu.
11. GEORGESCU FLORIAN
— Directorul Muzeului de istorie a orașului București.
12. NICOLESCU CORINA
— Șeful secției de artă veche românească din Muzeul de artă al R.P.R.
13. SZEKELY ZOLTAN
— Directorul Muzeului raional Sf. Gheorghe din Regiunea Mureș-Autonomă maghiară.

O interesantă manifestare muzeistică la Suceava

Între 29 martie și 2 aprilie a.c., personalul de specialitate din muzeele regiunii Suceava a participat la un bogat și variat program muzeistic.

Pornind de la unele necesități impuse de munca muzeografilor din regiune — antrenarea și stimularea muzeografilor în munca științifică, popularizarea experienței pozitive și îmbunătățirea muncii de muzeu în general și de îndrumare în special, mai buna cunoaștere a celor mai reprezentative valori de artă din regiune etc. — Muzeul regional Suceava a organizat această manifestare, nouă în practica muncii noastre.

Programul ei a fost desfășurat pe parcursul a cinci zile.

În prima zi, la 29 martie, s-a ținut expunerea Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava de către Matei Mircea, candidat în științe istorice, șef de sector la Institutul de arheologie al Academiei R.P.R. În după amiaza aceleiași zile, Sorin

https://biblioteca-digitala.ro

Urlea, cercetător la Institutul de istorie a artei al Academiei R.P.R., a făcut expunerea Semnificația ideologică a artei medievale moldovenești ca formă de manifestare a conștiinței sociale însoțită, în aceeași zi, de explicații la fața locului, la catedrala Sf. Gheorghe.

În zilele de 30 și 31 martie s-au făcut vizite la biserica Voroneț, mănăstirea Humor, Vatra Moldoviței, biserica de la Arbure, Sf. Nicolae din Rădăuți și biserica din Pătrăuți, mănăstirile Sucevița și Putna cu muzeele lor și la muzeul raional din Rădăuți.

În ziua de 1 aprilie s-a desfășurat sesiunea de comunicări. La sesiune, în afară de muzeografii din regiune, au participat și invitați din afara muzeelor.

Din cele 14 referate prezentate în această zi, trei au avut un conținut mai pronunțat de muzeografie decît de cercetare. De altfel am dorit, și cu ocazia sesiunii, să împletim mai bine munca de cercetare cu cea de metodologie muzeografică.

Conținutul lucrărilor și prezentarea lor au avut un nivel științific ridicat. Referatele au trezit interes și, pe marginea lor, s-au purtat discuții competente.

În ziua de 2 aprilie, ultima zi a lucrărilor noastre, s-a susținut un referat cu titlul: Activitatea cultural-educativă de masă a unităților muzeale, s-au prezentat două texte de îndrumare, dintre care unul pentru secția de științe naturale de la Muzeul raional Cîmpulung și, al doilea, pentru expoziția de etnografie a Muzeului raional Rădăuți, iar, în continuare, la Muzeul regional Suceava s-a făcut de către muzeografii și îndrumătorii muzeului îndrumare-model în toate secțiile.

În aceeași zi, au fost vizitate: Casa memorială « Ciprian Porumbescu », Muzeul raional Gura Humorului și Muzeul raional Cîmpulung. La Muzeul raional Cîmpulung, în secția de etnografie, a fost organizată, de asemeni, o îndrumare-model.

Tot la Cîmpulung s-au purtat discuții cu privire la desfășurarea programului din cele cinci zile și s-au tras concluziile necesare. S-au purtat, de asemenea, discuții cu privire la îmbunătățirea îndrumării în muzee, redactarea textelor de îndrumare, desfășurarea unor activități mai ample de popularizare a pieselor de valoare din muzee prin activități la sediu și în afară. Un loc important l-a ocupat și discutarea unor probleme legate de îmbunătățirea expozițiilor de bază, precum și cea cu privire la o mai bună încadrare a muzeelor cu personal și, mai ales, cu personal de specialitate și adîncirea pregătirii acestora.

În afară de acestea, s-au discutat și alte probleme legate de specificul fiecărui muzeu în parte și unele probleme organizatorice.

În concluziile sale, secretarul Comitetului regional pentru cultură și artă, s-a referit între altele și la pregătirea tuturor muzeelor din regiune în vederea deschiderii sezonului turistic.

OCTAV MONORANU

Primul simpozion de numismatică feudală românească

În ziua de 13 mai 1965, a avut loc, în sala de conferințe a Muzeului de istorie a orașului București, un simpozion cu tema: « Cîteva tezaure monetare inedite privind domnia lui Mircea cel Bătrîn ». Organizat de Comisia muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, în colaborare cu Cabinetul numismatic al Academiei Republicii Populare Române, acest simpozion a fost prilejuit de recenta descoperire a unor masive tezaure monetare datînd din timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn și care au fost aduse astfel la cunoștința cercetătorilor preocupați de istoria medievală a țării noastre. S-au prezentat următoarele comunicări:

— Radu Gioglovan, directorul Muzeului de istorie din Tîrgoviște: Un tezaur de monede medievale descoperit în Tîrgoviște, tezaur găsit în 1963, cuprinzînd 6 172 monede de argint, dintre care 6 165 monede ale Țării Românești de la Vlaicu Vodă (6 ex.), Radu I (31 ex.), Dan I (38 ex.) și Mircea cel Bătrîn (6 090 ex.) și șapte monede străine din secolul al XIV-lea;

— Gh. Popilian, muzeograf principal la Muzeul regional al Olteniei din Craiova: Tezaurul de la Basarabi și Calafat găsit în 1963 și alcătuit din monede emise de Mircea cel Bătrîn (476 ex.) și Mihail I, fiul său (85 ex.), precum și din patru brățări de argint;

— Octavian Iliescu, șeful Cabinetului numismatic al Academiei R.P.R.: Cîteva tezaure monetare inedite din domnia lui Mircea cel Bătrîn, tezaurele găsite la Constanța, în 1938; Gura Șuții, raion Titu, în 1937; Amărăștii de Jos, raion Caracal, în 1938; Turnu-Severin în 1960 și Orșova, în 1878, cu o privire de ansamblu asupra tuturor tezaurelor prezentate în cadrul acestui simpozion.

Au participat la discuții: Corneliu Secășanu, vicepreședinte al Societății numismatice române; Pavel Chihaia, cercetător științific principal la Institutul de istoria artei al Academiei R.P.R. și Bucur Mitrea, șeful sectorului numismatic din Institutul de Arheologie al Academiei R.P.R., concluziile fiind prezentate de Ștefan Ștefănescu de la Institutul de istorie al Academiei și delegat al conducerii Comisiei muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă.

Comunicările și discuțiile purtate pe marginea lor au fost urmărite cu un viu interes de cei prezenți: cercetători și muzeografi din institute ale Academiei R.P.R., și din cîteva mari muzee din București și din țară, membrii ai Societății numismatice române, cadre didactice ș.a.

Simpozionul de numismatică feudală românească ținut la 13 mai 1965 este începutul unei serii de manifestări de acest gen, ce urmează a fi organizate în viitor de Comisia muzeelor științifice din Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, în colaborare cu institute ale Academiei R.P.R.

O. I.

Muzeul de instrumente muzicale din Leipzig

Amenajat într-o aripă a lui « Grassi Museum », ca o unitate pendinte de Universitatea orașului, Muzeul de instrumente muzicale din Leipzig se numără printre puținele de acest gen existente în lume. Deși marele număr de exponate (colecția muzeului dispune de peste 4 000 de instru-

https://biblioteca-digitala.ro

mente) dau o imagine cuprinzătoare asupra dezvoltării tehnicii care a stat la baza creației muzicale de-a lungul secolelor, vizitatorului îi sînt sugerate și unele momente importante din istoria însăși a muzicii. Și asta, pentru că alături de marele, impresionantului număr de instrumente din diverse epoci și colțuri ale globului care dau măsura evoluției în timp și spațiu a unui meșteșug din totdeauna considerat apt de a mijloci comunicarea sentimentelor artistice, sălile muzeului cuprind și cîteva piese a căror prezență ne duce pe firul gîndului în trecut, spre unele figuri ilustre ale muzicii universale.

Aș aminti din această suită de instrumente cu puternic caracter evocator, pianul de construcție englezească pe care a cîntat într-o perioadă a vieții sale Beethoven, pianul de construcție germană a cărui claviatură a răsunat sub mîinile lui Schuman, barytonul (instrument cu coarde asemănător violoncelului), de construcție vieneză, pentru care Haydn a compus treizeci din cele mai frumoase lieduri ale sale.

Piesele expuse în cele patru săli de la parterul muzeului reprezintă, indiscutabil, fondul cel mai prețios, atît pentru specialiști, cît și pentru publicul larg. Este vorba în primul rînd de o gamă variată de instrumente datînd din epoca Renașterii, epocă în care apare și se dezvoltă în muzică stilul polifonic și cînd pot fi identificați strămoșii instrumentelor din zilele noastre. Prima sală, care adăpostește piese numai din această perioadă, aduce surpriza întîlnirii cu cel dintîi instrument conceput pe bază de clape și coarde din lume, un *clavicord* construit de italianul Domenico da Paesara, la 1543. Aici putem face cunoștință și cu una din primele orgi — un *pozitiv* cum i se spunea pe atunci — construit tot de un italian, sau cu așa numitul *fidel* din secolul al XIV-lea, instrument cu mai multe coarde care stă la originea viorii de azi.

Urmărind să înfățișeze vizitatorului și un tablou de ansamblu asupra vieții muzicale a epocii, sala următoare, purtînd numele compozitorului și muzicologului german Michael Praetarius (1571—1621), grupează în mod foarte ingenios cîteva din principalele instrumente care alcătuiau o formație orchestrală obișnuită în timpul Renașterii. Grupajul cuprinde o *viola da gamba*, un *theorbe* (gen de lăută), un *jadhorn* (gen de corn), un *fluer tener* cu clape (avînd o gamă de tonalitate foarte ridicată), un *bassethorn* (instrument de tipul clarinetului) și o *harpă*. Dar și în sala aceasta, ca și în cea următoare, care e închinată memoriei unuia din cei mai prețuiți muzicieni ai veacului al XVII-lea Heinrich Schütz (1585—1672), expunerea pieselor se face mai ales cu intenția de a arăta diversitatea creațiilor de la o țară la alta, sau mai exact de la un constructor la altul și mai puțin de a se urmări o suită cronologică. Deși este limpede pentru oricine că de la clavicordul din secolul al XVI-lea al italianului Paesara la pianul cu coadă din secolul al XIX-lea pe care a concertat Schuman și care se află în sala Schütz s-a străbătut un drum destul de lung pe linia perfecționării tehnice, a îmbogățirii resurselor sonore ale instrumentului, atenția vizitatorului se îndreaptă cu deosebire spre varietatea formelor, a modelelor pe care le-a căpătat în aceeași perioadă un același tip de instrument, în funcție de imaginația, de talentul și îndemînarea constructorului.

Așa se explică prezența aici a unui mare număr de instrumente din toate genurile, realizate în diverse orașe europene de-a lungul a patru secole (din secolul XV pînă în secolul XIX). Așa se explică expunerea în aceste săli chiar a unor curiozități, cum ar fi acel *Kopffer spinet* din secolul al XVII-lea, mic pian transportabil, în formă de cufăr, sau cindetul, instrument realizat la Paris în 1821, prin îmbinarea unui pian cu o harpă. Nu mai puțin sugestive în ce privește bogăția de concepții, sînt instrumentele, lucrate desigur la comanda unor curți nobiliare, ale căror elemente decorative — exterioare mai ales — capătă o mare valoare. O astfel de piesă este *doppel virginal* (un gen de pian dublu), realizat în 1644 de olandezul Andreas Ruckert, a cărui caracteristică principală o constituie tocmai picturile și diversele aplicații decorative care-i înfrumusețează aspectul exterior. De altfel foarte multe din exponatele sălii Schütz poartă amprenta stilului rococo, ajuns la mare înflorire în restul Europei, către sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Cea de a patra sală, cea mai mare dar și cea mai frecventată, este de fapt o sală memorial Bach. Fost ani de zile « director muzices » (director muzical al orașului), Bach a înjghebat și a condus la Leipzig un cor și o orchestră alcătuită din elevi și din artiști amatori, care dădea deseori concerte publice. Multe dintre lucrările lui Bach au fost astfel pentru prima oară executate de această orchestră dirijată chiar de marele compozitor.

Sala Bach cunoaște cea mai mare afluență de vizitatori pentru că aici se organizează periodic recitaluri de orgă sau de pian cuprinzînd în program lucrări din opera nemuritoare a genialului muzician ale cărui rămășițe pămîntești se află îngropate în biserica Sf. Toma din oraș. Pentru a servi deci ca sală de audiții, încăperea este înzestrată cu circa 250 de scaune. Dar, astfel cum explica ghidul, cînd programul și solistul prezintă o atracție deosebită, peste 200 de persoane acceptă să fie prezente aici chiar în picioare.

Caracterul de sală memorială nu-l imprimă de fapt exponatele — întîlnite de obicei în astfel de locuri — privind viața sau opera artistului. Lipsesc și tablourile de familie și partiturile sau scrierile despre Bach, care ar fi oricum prea numeroase pentru a-și afla locul între cei patru pereți ai camerei. O astfel de evocare complexă a omului și operei sale, vizitatorul interesat o găsește în clădirea specială, situată în altă parte a orașului, care adăpostește arhiva Bach. În sala aceasta artistul e reprezentat numai de instrumentele cu care a avut de a face în timpul vieții. La unele a cîntat, pe altele le-a dirijat. Reluîndu-se ideia reconstituirii unei orchestre fără oameni, cîteva din instrumentele care au alcătuit însăși orchestra condusă de Bach (o violă, o violină, un flaut, un fagot, un corn) sînt grupate în același loc, cu un efect nu mai puțin evocator, decît oricare obiect personal.

Deși clădirea în care se află muzeul a suferit avarii în timpul celui de al doilea război mondial, colecția sa a putut fi salvată prin grija neobosită a specialiștilor, care au îmbogățit-o chiar. Numai printr-o astfel de preocupare atentă față de prețioasa colecție, a fost posibilă, de pildă, achiziționarea unei piese atît de rare ca acea *rottă* (instrument cu coarde) datînd, se pare, din secolele V—VI, găsită într-o pădure în groapa deschisă de o bombă.

https://biblioteca-digitala.ro

Muzeul de instrumente muzicale din Leipzig reprezintă o frumoasă realizare a muzeologilor din Republica Democrată Germană.

CONSTANTIN DARIE

Muzeul Svit

Fabrica de încălțăminte Svit din Gotwald (R. S. Cehoslovacă), fostă proprietate a lui Bata, « regele încălțămintei cehoslovace », este vestită și prin muzeul său de specialitate, în care sînt adunate modele de încălțăminte de toate felurile, din toate timpurile și din toate colțurile lumii.

Numeroasele vitrine ale acestui muzeu prezintă peste 2 000 de piese — cizme, pîslari, botfori, mocasini (încălțăminte ornamentală, confecționată dintr-o singură bucată de piele, cu talpa moale, specifică indienilor din America de Nord), pantofi, sandale etc.

Un șir întreg de exponate înfățișează încălțămintea purtată de om din clipa în care a simțit nevoia și a putut să-și apere picioarele de frig, căldură, răni, tăieturi sau mușcături, pînă la ultimele creații ale modei actuale.

În muzeu pot fi văzute, de asemenea, cele mai interesante tipuri de încălțăminte confecționată din iarbă sau pene de păsări, din papirus sau curmei, din piei de fiare sălbatice sau cauciuc, din lemn sau antilopă, din brocart sau saftian colorat și ornamentat cu desene. Este expusă și încălțămintea de la opincile din piele netăbăcită, purtată de ciobani, pînă la botforii și pantofii împodobiți cu aur și cu pietre prețioase, purtați de regi și de magnați.

Trecînd de la o vitrină la alta, vizitatorul poate urmări, într-un mod « sui generis », însă interesant și instructiv, istoria dezvoltării culturii materiale a tuturor popoarelor lumii. Privind papucii din timpul lui Tutancamon, sandalele romane și pantofii ascuțiți, din atlas, purtați cu cochetărie în vremea lui Ludovic al XIV-lea este cu neputință ca imaginația să nu-ți evoce epoci, regate, evenimente, personalități istorice.

Încălțămintea prezentată este extrem de variată, avînd cele mai felurite utilități: de la încălțămintea pentru păstorit sau expediții militare, pînă la acela pentru baluri la curțile regale sau pentru turnirurile feudale.

Una dintre vitrine adăpostește o pereche de botfori, foarte interesanți și frumoși, însă destul de incomozi, din care cauză nu puteau fi purtați decît de demnitari. Vîrfurile lor extrem de lungi, în formă de cioc foarte ascuțit, se terminã cu un fel de zurgălăi și sînt prevăzute cu lănțișoare care se legau de genunchi, pentru a sta mereu ridicate.

Îndrumătorii acestui muzeu original prezintă vizitatorilor moda din diverse epoci, explicînd cauzele evoluției ei și esența unor denumiri stranii de modele de încălțăminte, ca: « cioc de rață », « labă de urs » sau « bot de vacă ».

Muzeul, bogat asortat, expune și încălțămintea de lemn a japonezelor și olandezelor, precum și cea cu tocuri de plută din secolul al XVII-lea.

Un stand special, în care sînt adunate diferite feluri de încălțăminte din vremea hitlerismului, evocă aceste timpuri grele. Ca o mărturile elocventă a atrocităților săvîrșite de fascismul german, aici este expusă o cizmă grea, potcovită — simbol nefast — care a trecut prin Europa și Africa, iar alături de ea, bocanci din cîrpe și din lemn, cu care hitleriștii, în plină civilizație a secolului al XX-lea, au încălțat milioanele de deținuți din îngrozitoarele lagăre de exterminare.

În sfîrșit, o pereche de pantofi nr. 57, ai unui locuitor din orașul Brno, închide, ca o curiozitate rar întîlnită, seria exponatelor acestei interesante și documentate instituții care este Muzeul de încălțăminte al Fabricii Svit.

LIUDMILA POPESCU

Știri I.C.O.M.

COLOCVIU INTERNAȚIONAL ASUPRA ROLULUI CULTURAL-EDUCATIV AL MUZEELOR

Între 23—27 noiembrie 1964 a avut loc la Paris un Colocviu internațional consacrat rolului educativ și cultural al muzeelor cu care ocazie s-a discutat despre: definiția și rolul educativ al muzeului, mijloace de acțiune, personalul care se ocupă de activitatea cultural-educativă, legătura cu alte organisme care au aceeași misiune, necesitatea cunoașterii publicului, acțiuni pe plan național și internațional.

Iată și cîteva din concluziile adoptate:

Muzeul are sarcini cultural-educative. El trebuie să contribuie la dezvoltarea individului să-l determine să participe la viața socială și culturală a epocii sale, să-i deștepte și să-i dezvolte conștiința națională, să-l ajute să prețuiască și să păstreze patrimoniul național și al celorlalte popoare etc. În activitatea sa muzeul trebuie să țină seama de anumite condiții: să se adreseze publicului larg, acțiunile și programele muzeului trebuie să corespundă naturii și bogăției colecțiilor (cu respectarea condițiilor impuse de buna lor păstrare), să ușureze contactul dintre vizitator și obiect, să fie primitor, familiar chiar.

Muzeul dispune de mijloace variate și complexe. Un rol important îl are alegerea tematicei expoziției permanente care trebuie să se fixeze ținîndu-se seama atît de exigențele diferite ale marelui public (galerii de sinteză), cît și a unor anumite categorii de vizitatori (galerii școlare, colecții, galerii sau rezerve de studiu) și alegerea obiectelor în funcție de valoarea lor artistică, funcțională, evocatoare etc.

O atenție deosebită trebuie acordată modului de prezentare al colecțiilor în muzeu. Circuitul de vizitare trebuie să fie simplu, mobilierul, decorul și dispunerea obiectelor să fie atrăgătoare iar panourile explicative, etichetele și materialele documentare indispensabile să fie simple, discrete, concise și, mai ales, ușor de urmărit. Muzeul trebuie să fie un organism viu, unele mijloace de acțiune — vizitele ghidate, mijloacele audio-vizuale etc. — fiind în acest sens esențiale pentru realizarea rolului cultural-educativ. Vizitele ghidate vor face apel la participarea activă a publicului cu recomandarea ca pentru grupurile de vîrstă școlară să se organizeze acțiuni controlate cu caracter educativ și distractiv în același timp.

Mijloacele audio-vizuale (filmul, proiecția fixă, înregistrarea, ghidajul sonor) pot fi folosite judicios și prudent ca mijloace auxiliare ale prezentării sau ca mijloace de îndrumare (ghidaj). Este recomandabilă reînnoirea periodică, parțială, a obiectelor din expunerea de bază, organizarea unor expoziții temporare și itinerante ca și alte acțiuni (conferințe, ședințe cu proiecții, concerte etc.), menite să lărgească cîmpul de lucru al muzeului.

Activitatea cultural-educativă face parte integrantă din activitatea științifică a muzeului. Deși fiecare membru al personalului științific trebuie să participe, activitatea de bază în acest domeniu trebuie îndeplinită de personal special cu pregătire universitară și formație pedagogică adecuată, care activează în cadrul unui

https://biblioteca-digitala.ro

serviciu cultural (sau educativ) pe care muzeul trebuie să-l aibă.

Muzeul trebuie să întreţină legături strînse cu şcoala, universitatea, organizaţiile de masă, casele de cultură, cluburile etc. pentru a organiza şi desfăşura munca sa cultural-educativă.

În vederea obţinerii unei eficacităţi tot mai mari este recomandabilă studierea publicului, cunoaşterea lui cu ajutorul statisticilor, a anchetelor, contactelor etc.

Este indispensabilă o politică coerentă a activităţii cultural-educative pe plan naţional ca şi contactele, schimburile de experienţă, de programe de expoziţii etc., internaţionale.

CENTRU REGIONAL PENTRU FORMAREA TEHNICIENILOR DE MUZEU

Pentru păstrarea şi valorificarea tezaurului de valori ale popoarelor din Africa recent eliberate, a fost înfiinţat la Jis în Nigeria, sub egida UNESCO un centru regional pentru formarea de tehnicieni de muzeu.

Participanţii — care provin din 10 ţări africane — se iniţiază, în cursul unui stagiu teoretic şi practic efectuat sub conducerea unor experţi, în probleme ca expunerea materialului muzeistic, păstrarea şi evidenţa lui. Muzeul din Jis serveşte drept centru experimental, fiecare elev învăţînd să monteze exponatele, urmează cursuri de foto, face înregistrări etc.

Pentru conservarea patrimoniului muzeistic, problemă deosebit de dificilă în condiţiile climatului tropical, unde materialele de natură organică se distrug repede, elevii se iniţiază în tainele restaurării obiectelor din ceramică, lemn, metal. În plus se fac demonstraţii practice privind păstrarea textilelor, hîrtiei etc.

Participanţii sînt iniţiaţi de asemenea în problematica înregistrării şi evidenţei obiectelor, catalogării, culegerii de date de pe teren, întocmirii unui fişier sistematic atît pentru obiecte cît şi pentru o bibliotecă muzeistică.

EXPORTUL, IMPORTUL ŞI TRANSPORTUL POSESIUNII ILEGALE A BUNURILOR CULTURALE

Cea de a 13-a Conferinţă generală UNESCO a adoptat şi promulgat textul unei Recomandări internaţionale privind măsurile care trebuiesc luate pentru a interzice şi împiedica exportul, importul şi transferul posesiunii ilegale a bunurilor culturale.

Recomandarea cuprinde, printre altele, o definiţie a bunurilor culturale care trebuiesc protejate ele prezentînd « o mare importanţă pentru patrimoniul cultural al fiecărei ţări », precum şi măsurile ce trebuiesc luate. Acestea prevăd inventarierea naţională a bunurilor culturale, crearea unui organism de stat pentru protecţia lor, organizarea cooperării internaţionale în vederea depistării operaţiunilor ilicite, restituirea bunurilor exportate ilegal etc.

Documentul preconizează de asemenea necesitatea unor acţiuni educative făcute în acest scop publicului larg.

A.M.

(După Nouvelles de L'ICOM) Fevrier 1965

https://biblioteca-digitala.ro

DIN ACTIVITATEA DE ÎNDRUMARE ŞI CONTROL

CU PRIVIRE LA SITUAŢIA ŞI ACTIVITATEA MUZEELOR DIN REGIUNEA HUNEDOARA

Între 24 noiembrie şi 5 decembrie 1964, un colectiv de îndrumare şi control al Comisiei muzeelor ştiinţifice a analizat activitatea muzeelor din regiunea Hunedoara [1].

În regiunea Hunedoara funcţionează instituţii muzeale la Deva, Alba-Iulia, Sebeş, Orăştie, Petroşani, Sarmizegetusa, o colecţie etnografică la Poiana Sibiului, Casa memorială *Aurel Vlaicu* în satul cu acelaşi nume, şi Castelul Corvineştilor din Hunedoara. În afara acestor unităţi, au fost vizitate monumente istorice şi monumente ale naturii şi s-au efectuat cercetări în sate ale regiunii, pentru cunoaşterea unor aspecte ale culturii materiale şi spirituale populare. Analiza problemelor specific muzeale şi a unor monumente a prilejuit o viziune de ansamblu asupra acestor categorii de instituţii, deopotrivă de valoroase ca documente istorice, strîns legate ca funcţie ştiinţifică, socială şi educativă.

Colectivul a fost preocupat, cu deosebire, de următoarele probleme: reţeaua şi profilul instituţiilor muzeale din regiune, situaţia patrimoniului muzeal şi stadiul cercetărilor ştiinţifice, condiţiile materiale create în vederea funcţionării şi organizării muzeelor, preocupările şi posibilităţile de specializare şi de cuprindere efectivă a sarcinilor de către cadrele existente, grija pentru monumente.

Abordarea situaţiei reţelei instituţiilor muzeale din regiune, comportă, pe de o parte, consemnarea unor certe realizări, iar pe de altă parte, reliefarea necesităţii unor eforturi susţinute pentru o activitate calificată şi diferenţiată în viitor, în raport cu tradiţiile şi specificul regiunii, cu valorile pe care aceasta le oferă din belşug, cu funcţia documentară şi instructivă pe care aceste instituţii sînt chemate s-o îndeplinească în dezvoltarea ştiinţei şi în ridicarea cultural-educativă a maselor.

Regiunea Hunedoara dispune de o reţea de unităţi muzeale între care locul principal îl ocupă muzeele de profil istoric (Deva, Alba-Iulia, Sebeş, Petroşani, Sarmizegetusa şi Hunedoara). Într-o anumită măsură, au existat preocupări şi pentru problemele etnografice, realizîndu-se o serie de colecţii (la Deva, Alba-Iulia, Sebeş, Orăştie şi Poiana Sibiului), care sînt departe de a oglindi posibilităţile pe care le oferă din plin regiunea. Problema muzeelor de ştiinţele naturii şi de artă trebuie să stea în atenţia factorilor de îndrumare.

Patrimoniul muzeelor (colecţiile de obiecte pe care le păstrează) constă, în primul rînd, din piese de importanţă arheologică. Este, desigur, un merit al lucrătorilor muzeografi că au concentrat în unităţile lor un nepreţuit şi unic tezaur privind, în primul rînd, civilizaţia dacică (Deva şi Alba-Iulia) şi civilizaţia romană (Alba-Iulia, Deva şi Sarmizegetusa). De asemenea, sînt cuprinse în colecţii şi o serie de materiale din perioada trecerii la feudalism (secolele III—X), care, în ansamblu, servesc la ilustrarea temelor privind sinteza daco-romană, continuitatea vieţii şi culturii populaţiei băştinaşe pe teritoriul patriei, procesul formării limbii şi poporului român, capitole de maximă importanţă ale istoriei României. Este de remarcat şi valoarea materialelor din comuna primitivă ca şi a acelora din epoca feudală, existente la muzeele din Deva, Alba-Iulia şi Sebeş.

Se poate afirma că în privinţa materialelor dacice şi romane colecţiile de o valoare covîrşitoare, aflate în patrimoniul muzeelor din regiune, permit o adevărată desfăşurare a expunerii şi interpretării fenomenelor şi datelor istorice, aprofundarea studiului, aşa cum în niciun alt muzeu regional nu se poate face.

Între valoarea, semnificaţia şi volumul impunător al colecţiilor dacice şi romane, pe de o parte, şi ale colecţiilor de epocă feudală, dar mai ales de epocă modernă şi contemporană, pe de altă parte, există în momentul de faţă un asemenea decalaj, încît posibilităţile reprezentării în muzeele de istorie din regiune a acestor din urmă epoci sînt cu totul reduse. De aceea, pe lîngă sarcina de a se continua preocupările pentru cercetări privind epoca dacică şi cea romană, se impun acţiuni susţinute în viitor pentru studierea sistematică a arhivelor şi izvoarelor, dar şi măsuri de asigurare a unui spaţiu corespunzător — la Deva şi la Alba-Iulia, — care să dea posibilitatea ca în următorii 2—3 ani valoarea acestor din urmă secţii să fie ridicată la nivelul celor de istorie veche.

În acest sens hotărîrea de a organiza un muzeu la Petroşani consacrat ilustrării istoriei moderne şi contemporane a Văii Jiului, deschide o etapă de cercetări mai intense şi mai organizate în această direcţie.

---

[1] Din acest colectiv au făcut parte tovarăşii: Ungureanu Nicolae, (şeful colectivului), Iacob Vasile, Florescu Radu, Zderciuc Boris, Sfîrlea Mircea. El a fost însoţit de tovarăşii: Floca Octavian, preşedintele Comitetului regional de cultură şi artă, Clemente A. inspector la Comitetul regional de cultură şi artă şi Mircea Valea, directorul Muzeului regional Deva.

La şedinţa de analiză şi concluzii, organizată la Sfatul Popular al regiunii Hunedoara a luat parte şi Liviu Ştefănescu secretarul Comisiei muzeelor ştiinţifice din C.S.C.A.

https://biblioteca-digitala.ro

În privința muzeelor, secțiilor și colecțiilor de etnografie se pune problema alcătuirii unui plan de perspectivă pentru munca de cercetare, colecționare și expunere. Colecțiile de la muzeul din Orăștie și Poiana Sibiului, ca și obiectele etnografice adunate de muzeele din Deva, Alba-Iulia și Sebeș nu oglindesc corespunzător posibilitățile regiunii, aceasta fiind una din cele mai bogate în materiale etnografice. Se poate realiza un foarte frumos muzeu etnografic la Hațeg. Prin organizarea unei dezvoltate secții etnografice regionale la Deva, a unei secții la muzeul din Alba-Iulia, a muzeelor etnografice a Țării Hațegului și raionului Orăștie, precum și a muzeului sătesc din Poiana Sibiului, problema rețelei muzeelor și colecțiilor de profil etnografic din regiune poate fi considerată ca rezolvată, îndeplinindu-se astfel sarcina atît a cuprinderii teritoriale cît și a capitolelor etnografiei.

În domeniul științelor naturii, se pune problema concentrării eforturilor pentru realizarea unei unități reprezentative cu rolul de a studia multilateral natura, de a colecționa eșantioane de mineralogie și petrografie, de floră și faună locală, care să permită oglindirea trecutului geologic, a bogățiilor regiunii și a întregii problematici a disciplinii. Pentru organizarea unei bune unități muzeale de științele naturii, cele mai favorabile condiții le oferă orașul Simeria, unde există un parc dendrologic, unic în țară prin varietatea și valoarea speciilor de arbori, încadrat cu ingineri și tehnicieni care desfășoară o muncă științifică calificată și care ar putea fi atrași în colaborarea cu lucrătorii muzeografi ce vor activa în noua unitate. Un muzeu de științele naturii la Simeria ar avea asigurată de la început baza muncii cultural-educative de masă, întrucît parcul dendrologic, deși insuficient popularizat, este frecventat de aproximativ 60 000—100 000 de vizitatori anual. Se impun de asemenea măsuri și pentru îmbogățirea colecțiilor de științele naturii de la Muzeul din Sebeș și pentru elaborarea unei tematici de cercetare și expunere care să ducă la realizarea unei bune secții cu acest profil.

Cu excepția muzeului din Petroșani, care este în curs de realizare, toate unitățile muzeale din regiune au organizat și deschis expoziții pentru public. Multe dintre materialele expuse impresionează direct, servesc ilustrării unor probleme importante ale istoriei, iar muzeele din Deva și din Alba-Iulia, prin bogăția și valoarea unor serii întregi de obiecte, cu deosebire dacice și romane (unelte, arme, materiale de construcție, inscripții, obiecte de podoabă și lucrări de artă etc.), se situează la loc de frunte în ierarhia muzeelor din regiune și din țară. Însă, la nici unul din muzee acest material nu este pe deplin pus în valoare din cauza spațiilor prea restrînse, a mijloacelor modeste de prezentare tehnico-muzeografică și a folosirii unui mobilier și a unui material ajutător depășit.

În legătură cu activitatea muzeistică din ultimii ani, au apărut la noi în țară unități echilibrat concepute, bine profilate și o serie de muzee specializate, în cadrul cărora conținutul bogat, reprezentat prin colecții orînduite după criterii tematice și tehnica de prezentare se condiționează reciproc (muzeele din București, Iași, Galați, Tulcea, Buzău, Golești, Craiova, Sibiu, Cluj etc.). Aceste unități reflectă experiența valoroasă dobîndită de muzeografia românească și exigențele sporite în organizarea expozițiilor de muzeu. Experiența lor trebuie însușită și valorificată și de muzeele din regiunea Hunedoara.

Activitatea de cercetare din ultimii ani a muzeelor din regiunea Hunedoara a dus la îmbogățirea și dezvoltarea patrimoniului, la o mai temeinică cunoaștere a realităților istorice ale teritoriului. Rezultatele acestei munci sînt mai concludente la muzeele din Deva, Petroșani și, în bună măsură, la Alba-Iulia. La Sebeș, activitatea s-a desfășurat mai puțin sistematic, fapt ce rezultă și din caracterul dispersat al colecțiilor existente.

Dar, după cum s-a mai arătat, de la cercetările precumpănitor arheologice, care vor fi continuate și susținute în următorii ani, este necesar să se treacă în egală măsură și la o mai amplă cercetare a fondurilor arhivistice și de documente din regiune și din alte centre, fonduri a căror studiere este indispensabilă pentru abordarea temelor de istorie feudală, modernă și contemporană. În domeniul științelor naturii și al etnografiei, se cere elaborarea unui program de lucru după o tematică științifică, izvorînd din realitățile regiunii, program eșalonat pe mai mulți ani și diferențiat pe unități, potrivit profilului și cerințelor de specializare după specificul zonelor.

Unele muzee din regiunea Hunedoara (Deva și Alba-Iulia) au obținut rezultate și în domeniul publicațiilor, latură care trebuie continuată și dezvoltată, cu precizarea însă ca această activitate să fie mai judicios organizată, pentru a nu se ajunge la scăderea preocupărilor în alte domenii ale muncii muzeale (expoziții, depozite, evidență științifică a patrimoniului și muncă educativă), cum se constată, într-o anumită măsură, la muzeul din Alba-Iulia.

La muzeul din Deva se cere un impuls pentru elaborarea și publicarea de materiale de specialitate și de popularizare. Tot astfel se pune problema și pentru muzeul din Alba-Iulia la capitolul lucrărilor de popularizare. La toate muzeele din regiune, viitoarele publicații trebuie să tindă la o mai amplă cercetare și valorificare științifică a colecțiilor proprii, chiar și în situația în care se apelează la colaboratori din afara muzeului.

Programarea apariției unor cataloage și materiale de interpretare privind serii de unelte, obiecte, colecții de gen și monumente ar putea să asigure circulația și cunoașterea atîtor dovezi neprețuite păstrate în muzeele hunedorene, dar și a unor aspecte nu îndeajuns studiate din istoria regiunii.

În raport cu patrimoniul existent, cuprinzînd numeroase și valoroase materiale referitoare la aspecte importante din istoria teritoriului, dar și pentru istoria patriei, există deci creată la Deva, Alba-Iulia și Sebeș baza pentru revizuirea și completarea corespunzătoare a expozițiilor, cu preocuparea pentru o specializare a muzeelor potrivit specificului acestui patrimoniu și al istoriei teritoriului. În situația actuală deci, muzeele menționate, mai ales cele din Deva și Alba-Iulia, ar trebui să-și folosească spațiul pentru realizarea de expoziții cuprinzătoare și specializate: Deva, pentru problemele civilizației dacice și romane, iar Alba-Iulia pentru problemele civilizației romane și dacice (ordinea dacic-roman și respectiv roman-dacic se referă la pondere, nu la succesiune). Necesitatea abordării și altor epoci istorice (feudală, modernă sau contemporană), la aceste două muzee, a organizării unor secții sau muzee reprezentative de alt profil (cele de etnografie și de științe naturale), este strîns legată de atribuirea unor spații suplimentare. În același timp, se impune o și mai bună gospodărire și întreținere a spațiilor rezervate depozitelor (la Alba-Iulia și chiar la Deva), unde colecțiilor în ansamblu, dar mai ales celor de etnografie și de științele naturii, trebuie să li se acorde o atenție sporită. De altfel, chiar și în problema conservării și restaurării obiectelor de muzeu, se constată o rămînere în urmă, practicîndu-se metode și procedee empirice, cu aparatură învechită.

Susținerea financiară a activității generale a instituțiilor muzeale — mai consistentă de la an la an, fapt ce se reflectă în rezultatele tot mai bune ale muncii — trebuie să fie la nivelul sarcinilor sporite, a bogăției și valorii patrimoniului existent în muzeele din regiune.

Cadrele de specialiști angajați în munca muzeografică au desfășurat o activitate multilaterală, cu rezultate care le-au recompensat eforturile (constituirea unui patrimoniu de valoare recunoscută, expoziții deschise, frecvență de vizitare crescută, abordarea unei tematici de cercetare mai cuprinzătoare, editarea de publicații etc.). Specialiștii muzeografi, trebuie însă sporiți numericește spre a face față volumului de muncă ce se cere depus necontenit pentru păstrarea și valorificarea științifică și educativă a actualului patrimoniu, pentru a se trece la specializarea în anumite domenii, în interesul unei activități ample și calificate, și pentru a răspunde necesităților de revizuire și echilibrare a rețelei potrivit realităților locale și nevoilor de perspectivă.

Analiza aspectelor complexe ale muncii muzeelor și constatările făcute arată că în regiunea Hunedoara există un vast cîmp de activitate, spre care trebuie orientate eforturile întregului colectiv de muzeografi din regiune. Baza de plecare a acestei munci de viitor o constituie realizările meritorii obținute pînă acum și succesele muzeografiei românești în general.

https://biblioteca-digitala.ro

DIMITRIE LEONIDA (1888—1965)

La 14 martie 1965 s-a stins din viață profesorul inginer DIMITRIE LEONIDA, directorul Muzeului tehnic din capitală, reprezentant de frunte al tehnicii românești.

Prin dispariția lui Dimitrie Leonida, tehnica, învățămîntul și muzeografia românească pierd pe unul din cei mai străluciți reprezentanți ai lor, pierd pe unul din acei eminenți intelectuali ai vechii generații care și-au închinat patriei, cu pasiune, capacitatea și elanul lor creator și care, înfruntînd vitregia vremurilor trecute, au desfășurat o nobilă și eficientă muncă de pionierat în atîtea domenii de activitate.

Opera lui Dimitrie Leonida poate fi mai bine conturată și înțeleasă dacă este pusă în contrast cu împrejurările din epoca în care ea a început să-și croiască drum.

Născut la Fălticeni în 1888, Dimitrie Leonida a urmat liceul la București și apoi, ca bursier, cursurile universitare la Școala politehnică din Berlin pe care a absolvit-o în 1908; lucrarea sa de diplomă a fost remarcată și apreciată elogios în cercurile specialiștilor.

În epoca aceea România prezenta trăsăturile caracteristice ale țărilor intrate mai tîrziu pe făgașul dezvoltării capitaliste, avînd o industrie slab și inegal dezvoltată; în anumite ramuri mașinismul abia pătrundea, iar însușirea tehnicii moderne era încă o problemă spinoasă și complexă pentru proletariatul industrial român aflat în curs de dezvoltare. În asemenea condiții, fără sprijin oficial, inginerul Dimitrie Leonida a înființat chiar în anul 1908, cînd și-a încheiat studiile, prima școală română de electricieni și mecanici. Lumina pe care inginerul Leonida a dăruit-o cu dragoste și abnegație la mii și mii de tineri s-a răspîndit în toate colțurile țării; lui Dimitrie Leonida îi revine un merit principal în formarea a numeroși muncitori și maiștrii cu o înaltă calificare, după cum în calitate de profesor la Școala politehnică din Timișoara și la Politehnica din București el a contribuit la formarea multor promoții de ingineri.

Dimitrie Leonida a rămas în istoria tehnicii românești ca precursor al măreței realizări hidroenergetice de la Bicaz; lucrarea lui de diplomă despre Centrala de la Bicaz a avut însă de străbătut un drum lung, presărat cu nepăsarea și adversitățile care au zdrobit atîtea nădejdi și talente în vechea Românie. Abia în anii puterii populare Dimitrie Leonida a putut să-și vadă încununată cu succes lupta lui de peste cinci decenii pentru această realizare.

Dealtfel, tot în anii puterii populare, profesorul inginer Dimitrie Leonida avea să dobîndească cele mai înalte satisfacții și pe tărîm muzeografic.

Cu modestia care-l caracteriza, el nu a evocat decît lapidar — în articolul său publicat în nr. 4 (1964) al Revistei Muzeelor — preocupările sale pentru istoricul tehnicii românești, pentru înființarea și dezvoltarea Muzeului tehnic al cărui inițiator a fost. El s-a simțit încă de pe băncile universității preocupat de trecutul tehnicii în țara noastră. Ajuns la adînci bătrînețe el vibra încă la amintirea morii românești «cu făcaie, străbuna turbinelor Pelton» văzută acum 60 de ani în Muzeul tehnic de la München, sau a vagonetului de mină, din lemn, prevăzut cu macaz, de la Muzeul transporturilor din Berlin unde se arăta că «*invenția acului de cale ferată a fost făcută pe la anul 1600 de muncitorii valahi de la minele de aur din Munții Apuseni*».

Dimitrie Leonida a ocupat în trecut diferite funcții de răspundere între care și pe aceea de director tehnic al Societății generale de gaz și electricitate. După 1944 a lucrat în calitate de consilier la Căile Ferate Române, la Institutul de studii și proiectări energetice și a fost membru al Comitetului de Stat al Apelor.

În decursul îndelungatei sale activități el a acumulat deci, atît prin natura preocupărilor profesionale cît și datorită pasiunii de cercetător istoric, un interesant și vast material informativ, de o mare valoare documentară. În lucrările sale de istorie a tehnicii românești, Dimitrie Leonida a lăsat documentate descrieri ale primelor mari uzine bucureștene ca de pildă Uzina de Gaz de la Filaret, vechiul stabiliment al fîntînilor de la Mihai Vodă, Uzina de la Grozăvești, primele centrale electrice etc.

Cercetarea științifică și munca de adunare a exponatelor actualului Muzeu tehnic, desfășurate pe întinsul atîtor decenii, au rodit astfel încît profesorul inginer Dimitrie Leonida poate fi cu drept cuvînt socotit ca unul din cei mai străluciți reprezentanți și pionieri ai muzeografiei românești.

Așa cum el însuși arăta în coloanele publicației noastre, Muzeul tehnic al Republicii Populare Române își îndeplinește astăzi «*din plin menirea lui de școală vie a științei și tehnicii pentru toți, de conservator al obiectelor de însemnătate istorică, tehnică, din țara noastră și de panteon pentru slăvirea oamenilor mari ai științei și tehnicii de pretutindeni dar mai ales de la noi*».

Acest lucru a fost posibil datorită condițiilor noi create muzeografiei în țara noastră, prețuirii și stimei cu care a fost privită și încurajată în aceste condiții, munca lui Dimitrie Leonida și a elevilor săi.

Pentru toți lucrătorii din muzeele noastre opera lui Dimitrie Leonida va constitui o înaltă pildă și un mare îndemn!

„REVISTA MUZEELOR"

https://biblioteca-digitala.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI

Aurel MOLDOVEANU — Participarea României la războiul antihitlerist, oglindită în Muzeul militar central 195
Dr. C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR — Unde a fost Malva? 203
Tancred BĂNĂŢEANU şi Olga HORŞIA — Aspecte etnografice din comuna Bisoca 208
Ştefan ŞTEFĂNESCU — Bogdan Petriceicu Haşdeu (cu prilejul inaugurării Casei memoriale de la Cîmpina) 215
Mircea DEAC — Ion Ţuculescu 219
Anatolie TEODOSIU — Picturi de mici maeştri olandezi identificate în cadrul Galeriei universale a Muzeului de artă al R.P.R. 223
Traian HERSENI — Muzeul, fenomen de conştiinţă socială 228

ISTORIA MUZEOGRAFIEI ROMÂNEŞTI

Liviu ŞTEFĂNESCU — Din activitatea lui N. Iorga dedicată monumentelor istorice 233
Victor BARBU — Pamfil Polonic 237
Corneliu N. MATEESCU — Dionisie Pecurariu (1876—1960) 241

ACTIVITATEA CULTURAL-EDUCATIVĂ

Marcela BĂDULESCU — Unele forme de popularizare folosite de Muzeul de artă al R.P.R. 242

PĂSTRAREA PATRIMONIULUI MUZEAL

Ana BENE — Evidenţă ştiinţifică şi evidenţă administrativă 246
Gheorghe ZIDARU — Atelierul de restaurare-pictură în tempera 248

MUZEE, EXPOZIŢII, COLECŢII

Viorica SECĂRESCU — Din colecţia de manuscrise şi incunabule a bibliotecii „Batthyaneum" .. 250
Eva CRIŞAN — O interesantă colecţie de istorie a farmaciei 255
Constantin AGAPI şi H. PLATTNER — „Colecţia entomologică dr. Eugen Worell" de la Muzeul Brukenthal 258

OPINII

Acad. prof. Gh. OPRESCU — Cîteva consideraţii cu privire la ghidaj în muzeele noastre de artă 260

COMUNICĂRI, NOTE

Marcel DOLTU — Johann Christian Gottlob Baumgarten (200 ani de la naştere) 262
Vasile CIUREA — Colecţia de mamifere fosile cuaternare de la Muzeul raional Fălticeni 263
* * * — Oaspeţi de peste hotare 264
Gheorghe DIACONU — Autohtoni şi migratori pe teritoriul României în secolul al IV-lea e.n. 264
Nicolae CIACHIR — Cinstirea memoriei ostaşilor români căzuţi pe pămîntul Bulgariei în războiul din 1877—1878 267

CRONICĂ, RECENZII

Z. B. — Cursuri de muzeografie 269
A. MARCUS, I. NIŢESCU, A. PAPADOPOL, dr. A. POPESCU-GORJ — Un fructuos schimb de experienţă 269
* * * — Plenară a Comisiei muzeelor de artă 270
* * * — Componenţa Comitetului Naţional I.C.O.M. 271
Octav MONORANU — O interesantă manifestare muzeistică la Suceava 271
O.I. — Primul simpozion de numismatică feudală românească 272
Constantin DARIE — Muzeul de instrumente muzicale din Leipzig 272
Liudmila POPESCU — Muzeul Svit 274
* * * — Ştiri I.C.O.M. 274

DIN ACTIVITATEA DE ÎNDRUMARE ŞI CONTROL

* * * — Cu privire la situaţia şi activitatea muzeelor din regiunea Hunedoara 276
* * * — Dimitrie Leonida (1888 — 1965) 278

https://biblioteca-digitala.ro

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ

Аурел МОЛДОВЯНУ — Участие Румынии в антифашистской войне, отображенное в основной выставке Центрального военного музея 195
Д-р К. С. НИКОЛАЕСКУ-ПЛОПШОР — Где находилась Мальва? 203
Танкред БЭНЭЦЯНУ и Ольга ХОРШИА — Этнографические аспекты села Бисока 208
Штефан ШТЕФЭНЕСКУ — Богдан Петричейку Хашдэу (по случаю торжественного открытия мемориального дома-музея в г. Кымпине) 215
Мирча ДЕАК — Ион Цукулеску 219
Анатолие ТЕОДОСИУ — Картины малых голландских мастеров, идентифицированные в Галлерее западного искусства Музея искусств РНР 223
Траян ХЕРСЕНИ — Музей, как явление социального сознания 228

ИЗ ИСТОРИИ РУМЫНСКОЙ МУЗЕОЛОГИИ

Ливиу ШТЕФЭНЕСКУ — Николае Иорга и исторические памятники 233
Виктор БАРБУ — Памфил Полоник 237
Корнелиу Н. МАТЕЕСКУ — Дионисие Пэкурариу 241

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Марчела БЭДУЛЕСКУ — Формы популяризации в Музее искусств РНР . . . 242

ХРАНЕНИЕ ОБЪЕКТОВ МУЗЕЙНОГО ФОНДА

Ана БЕНЕ — О научном и административном учёте музейных коллекций . . 246
Георге ЗИДАРУ — Мастерская по реставрации живописи 248

МУЗЕИ И КОЛЛЕКЦИИ

Виорика СЕКЭРЕСКУ — Из коллекции рукописей и инкунабул библиотеки Баттианеум 250
Ева КРИШАН — Интересная коллекция по истории аптекарства 255
Константин АГАПИ и Х. ПЛАТТНЕР — Энтомологическая коллекция Д-р Э. Ворелл в Музее Брукенталь 258

ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

Акад. Г. ОПРЕСКУ — Об экскурсоводческой работе в музеях 260

ЗАМЕТКИ И СООБЩЕНИЯ

Марчел ДОЛТУ — 200 лет со дня рождения Иоганна Готлоба Баумгартена . . 262
Василе ЧУРЯ — Коллекция ископаемых млекопитающих четвертичного периода в районном музее г. Фэлтичень 263
х х х — Заграничные гости 264
Георге ДИАКОНУ — Коренное население и кочевники на территории Румынии в IV-ом веке н.э. 264
Николае Чакир — Чествование памяти румынских воинов, павших на болгарской земле в войне 1877—1878 гг. 267

ХРОНИКА, РЕЦЕНЗИИ

З.Б. — Курсы по музеологии 269
А. МАРКУС, И. НИЦЕСКУ, А. ПАПАДОПОЛ, Д-р А. ПОПЕСКУ-ГОРЖ — Обмен опытом между Музеем естествознания «Григоре Антипа» и Национальным музеем в Праге 269
х х х — Пленум Комиссии музеев изобразительных искусств 270
х х х — Состав Национального Комитета И.К.О.М. 271
Октав МОНОРАНУ — Научная сессия музеев в Сучаве 271
О. И. — Первое научное совещание по румынской феодальной нумизматике . 272
Константин ДАРИЕ — Музей музыкальных инструментов в Лейпциге 272
Людмила ПОПЕСКУ — Музей Свита 274
х х х — Сообщения ИКОМ 274

РАБОТА ПО РУКОВОДСТВУ И КОНТРОЛЮ

х х х — О состоянии и деятельности музеев области Хунедоара 276
х х х — Димитрие Леонида 278

https://biblioteca-digitala.ro

ÉTUDES ET RECHERCHES

Aurel MOLDOVEANU — La participation de la Roumanie à la guerre anti-hitlérienne reflétée dans l'exposition de base du Musée militaire central 195
Dr. C. S. NICOLĂESCO-PLOPŞOR — Où se trouvait Malva? 203
Tancred BĂNĂŢEANU et Olga HORŞIA — Aspects ethnographiques de la commune Bisoca 208
Ştefan ŞTEFĂNESCO — Bogdan Petriceico Haşdeu (à l'occasion de l'inauguration de la maison mémoriale de Cîmpina) 215
Mircea DEAC — Ion Ţuculesco 219
Anatolie TEODOSIU — Des toiles appartenant à des maîtres hollandais identifiées dans la collection de la Galerie d'art universel du Musée des Arts de la République Populaire Roumaine 223
Traian HERSENI — Le musée, un phénomène de conscience sociale 228

HISTOIRE DE LA MUSÉOGRAPHIE ROUMAINE

Liviu ŞTEFĂNESCO — Nicolas Iorga et les monuments historiques 233
Victor BARBU — Pamfil Polonic 237
Corneliu N. MATEESCO — Dionisie Pecurariu (1876 — 1960) 241

ACTIVITÉS CULTURELLES-ÉDUCATIVES

Marcela BĂDULESCO — Formes de popularisation utilisées au Musée des Arts de la R. P. Roumaine 242

CONSERVATION DU PATRIMOINE MUSÉAL

Ana BENE — De l'inventaire scientifique et de l'inventaire administratif 246
Gheorghe ZIDARU — L'atelier de restauration des peintures 248

MUSÉES, COLLECTIONS

Viorica SECĂRESCO — La collection de manuscrits et d'incunables de la bibliothèque Batthyaneum 250
Eva CRIŞAN — Une collection intéressante sur l'histoire de la pharmacie 255
Constantin AGAPI et H. PLATTNER — La collection entomologique du dr. E. Worell du Musée Brukenthal 258

OPINIONS

Acad. prof. G. OPRESCO — Sur le guidage dans un musée 260

COMMUNICATIONS ET NOTES

Marcel DOLTU — Johann Christian Gottlob Baumgarten (Le bi-centenaire de la naissance) 262
Vasile CIUREA — La collection de mammifères fossiles quaternaires du Musée districtuel de Fălticeni 263
* * * — Visiteurs de l'étranger 264
Gheorghe DIACONU — Autochtones et migrations sur le territoire de la Roumanie au IV-e siècle de notre ère 264
Nicolae CIACHIR — Commémoration des soldats roumains tombés sur le sol de la Bulgarie dans la guerre de 1877—1878 267
Z.B. — Cours de muséographie 269
A. MARCUS, I. NIŢESCO, A. PAPADOPOL, Dr. A. POPESCO-GORJ — Un échange d'expériences fructueux 269
* * * — Séance plénière de la Comission des Musées d'Art 270
* * * — Le Comité National I.C.O.M. de Roumanie 271
Octav MONORANU — Une intéressante manifestation muséistique à Suceava 271
O.I. — Le premièr symposion de numismatique féodale roumaine 272
Constantin DARIE — Le Musée d'instruments de musique de Leipzig 272
Liudmila POPESCO — Le Musée de Svit 274
* * * — Informations ICOM 274

DE L'ACTIVITÉ DE GUIDAGE ET DE CONTRÔLE

* * * — Sur la situation et l'activité des musées de la région de Hunedoara 276
* * * — Dimitrie Leonida (1888 — 1965) 278

https://biblioteca-digitala.ro

STUDIES AND RESEARCH

Aurel MOLDOVEANU — Rumania's participation in the anti-hitleriste war as reflected in the basic exhibition of the Central Military Museum 195
Dr. C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR — Where was Malva? 203
Tancred BĂNĂȚEANU and Olga HORȘIA — Ethnographic aspects of Bisoca community 208
Ștefan ȘTEFĂNESCU — Bogdan Petriceicu Hașdeu (opening of the Memorial House at Cîmpina) 215
Mircea DEAC — Ion Țuculescu 219
Anatolie TEODOSIU — Paintings by Dutch masters identified among the world gallery collection of the Art Museum of the Rumanian People's Republic 223
Traian HERSENI — The museum, an act of social conscience 228

HISTORY OF RUMANIAN MUSEOGRAPHY

Liviu ȘTEFĂNESCU — Nicolae Iorga and the historical monuments 233
Victor BARBU — Pamfil Polonic 237
Corneliu N. MATEESCU — Dionisie Pecurariu (1876 — 1960) 241

CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

Marcela BĂDULESCU — Popularisation forms used at the Art Museum of the R.P.R. 242

PRESERVATION OF MUSEUM PATRIMONY

Ana BENE — About scientific records and administrative records 246
Gheorghe ZIDARU — The painting restoration workshop 248

MUSEUMS, COLLECTIONS

Viorica SECĂRESCU — The manuscripts and incunabula collection of the Batthyaneum library museum 250
Eva CRIȘAN — An interesting collection of the history of Pharmacy 255
Constantin AGAPI and H. PLATTNER — Dr. E. Worell's entomological collection in the Brukenthal Museum 258

OPINIONS

Academician prof. G. OPRESCU — About guidance in a museum 260

PAPERS AND NOTES

Marcel DOLTU — Bi-centennial of Johann Christian Gottlob Baumgarten 262
Vasile CIUREA — The collection of quaternary fossil mammals of the Fălticeni district museum 263
* * * — Foreign visitors 264
Gheorghe DIACONU — Natives and migrators on Rumania's territory in the IV-th century of our era 264
Nicolae CIACHIR — Commemoration of Rumanian soldiers who died on Bulgaria's soil in the war of 1877—1878 267
Z. B. — Courses in museography 269
A. MARCUS, I. NIȚESCU, A. PAPADOPOL, dr. A. POPESCU-Gorj — An usefull exchange of experience 269
* * * — The Plenum of the Art Museum Comission 270
* * * — The ICOM National Commitee of Rumania 271
Octav MONORANU — An interesting museal manifestation at Suceava 271
O. I. — The first symposium of Rumanian feudal numismatics 272
Constantin DARIE — The Museum of musical instruments from Leipzig 272
Liudmila POPESCU — The Museum Svit 274
* * * — ICOM News 274

GUIDING AND CONTROL ACTIVITIES

* * * — Situation and activities of the museums in Hunedoara Region 276
* * * — Dimitrie Leonida (1888 — 1965) 278

https://biblioteca-digitala.ro

VIZITAȚI

ACVARIUL
Constanța

Deschis zilnic: 1 iunie — 15 septembrie de la orele 9-21,30.
15 septembrie — 1 iunie de la orele 9-16.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro